

Univerza
v Ljubljani
Fakulteta
*za gradbeništvo
in geodezijo*

*Janova 2
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon (01) 47 68 500
faks (01) 42 50 681
fgg@fgg.uni-lj.si*

Univerzitetni program Geodezija,
smer Prostorska informatika

Kandidatka:

Kristina Pirih

**Razvoj podeželja v strateških dokumentih
Severno Primorske regije za obdobje 2007 -
2013**

Diplomska naloga št.: 708

Mentor:

izr. prof. dr. Anton Prosen

Ljubljana, 4. 4. 2007

STRAN ZA POPRAVKE, ERRATA

stran z napako

vrstica z napako

namesto

naj bo

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana **KRISTINA PIRIH** izjavljam, da sem avtorica diplomske naloge z naslovom:
» **RAZVOJ PODEŽELJA V STRATEŠKIH DOKUMENTIH SEVERNO PRIMORSKE
REGIJE ZA OBDOBJE 2007–2013** «.

Izjavljam, da prenašam vse materialne avtorske pravice v zvezi z diplomsko nalogo na
UL, Fakulteto za gradbeništvo in geodezijo.

(podpis)

Prapetno Brdo,

BIBLIOGRAFSKO – DOKUMENTACIJSKA STRAN IN IZVLEČEK

- UDK:** 7113(497.4)(043.2)
- Avtor:** Kristina Pirih
- Mentor:** izr. prof. dr. Anton Prosen
- Naslov:** Razvoj podeželja v strateških dokumentih severno Primorske regije
Za obdobje 2007-2013
- Obseg in oprema:** 117 str., 9 pregl., 21 sl., 4 sh., 1 gr.
- Ključne besede:** podeželje, razvoj, strateški dokumenti, EU, Slovenija

Izvleček:

Glavni namen diplomske naloge je predstavitev strateških dokumentov, ki bodo v prihodnjem programskem obdobju 2007-2013 krojili usodo slovenskega podeželja. Poleg strateških dokumentov, ki določajo razvoj podeželja v Sloveniji, je predstavljena tudi krovna zakonodaja Evropske Unije za načrtovanje podeželja. Svet EU je sprejel strateške smernice za politiko razvoja podeželja v obdobju 2007-2013 za območje Evropske unije. Te smernice so določene v Uredbi Sveta EU o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (sprejeta 20. septembra 2005). Preverili smo, kako tej uredbi EU sledijo strateški dokumenti razvoja podeželja v Sloveniji. Glavni predmet obdelave v diplomskem delu pa je Program razvoja podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske. Predstavljeno je območje (prednosti, slabosti, nevarnosti), glavne vizije razvoja podeželja ter ukrepi, programi in projekti, s katerimi naj bi to vizijo dosegli. V nalogi smo podrobneje analizirali ukrepe in programe razvoja podeželja na obravnavanem območju. Program razvoja podeželja je v nalogi kritično ocenjen glede na to, v kolikšni meri je koristen za odpravljanje obstoječih problemov in težav na obravnavanem območju. Iz rezultatov bo razvidno, kateri problemi se bodo tako rešili oziroma se bodo vsaj poskusili reševali in kateri bodo ostali bolj ali manj nerešeni, ker razvojni program ni predvidel ukrepa za njihovo reševanje.

BIBLIOGRAPHIC-DOCUMENTALISTIC INFORMATION

UDC:	7113(497.4)(043.2)
Author:	Kristina Pirih
Supervisor:	assoc. prof. dr. Anton Prosen
Title:	Rural development in strategic documents of the Severna Primorska (North Littoral) region covering the period 2007-2013
Notes:	117 p., 9 tab., 21 fig., 4 s., 1 gr.
Key words:	countryside, development, strategic documents, EU, Slovenija

Abstract

The main aim of this thesis is to present strategic documents which will tailor the future of the Slovene countryside in the following programming period. Besides the strategic documents, which set the rural development in Slovenia, the EU framework legislation for rural development is also presented. The EU Council has adopted strategic guidelines for the rural development policy (2007-2013) in the EU. These guidelines are defined in the Council Regulation on the support for the rural development from the European Agricultural Fund for the Rural Development (adopted 20th September 2005). This thesis investigates to what extent the strategic documents are in accordance with the EU Regulation. The main focus of this thesis is, however, the Rural Development Programme for the northwest mountainous part of Severna Primorska (North Littoral). The territory (advantages, disadvantages and risks) and the principal vision for the rural development are presented, as well as, the measures and programmes of rural development on the mentioned territory. A detailed analysis of the measures and programmes has been made. The Rural Development Programme has been objectively evaluated on the basis of how useful it is for solving existing problems and difficulties on the mentioned territory. The conclusions will show which problems will be solved or at least attempts will be made, and which will remain more or less unsolved, since the development programme has not foreseen the action measures.

ZAHVALA

KAZALO VSEBINE

KAZALO SLIK

Slika 11: Kolesarski maraton po kolesarski in pešpoti preko Šentviške planote.....	83
Slika 12: Folklorno društvo Ivan Laharnar- Planota.....	90
Slika 18: Ekološka kmetija Črv na Šentviški planoti.....	105
Slika 19: Tipična arhitektura in krajinski vzorci.....	106

KAZALO PRILOG

PRILOGA A: Seznam projektov razvoja podeželja severozahodnega višinskega dela
Severne Primorske

PRILOGA B: Analiza evropskih in slovenskih načel razvoja podeželja
za obdobje 2007-2013

OKRAJŠAVE

EKSRP	Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja
EU	Evropska Unija
LAS	Akcijske lokalne skupine
NSN	Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja v Sloveniji za obdobje 2007-2013
RPP	Razvojni Program Podeželja
RRP	Regionalni Razvojni Program
SPRS	Strategija prostorskega razvoja Slovenije

1 UVOD

Republika Slovenija je postala polnopravna članica Evropske unije (v nadaljevanju EU)

1. maja 2004. Uvršča se v krog članic z nadpovprečnim deležem podeželskih območij. EU se vedno bolj zaveda pomena podeželskega prostora, ker vidno zaznamuje njeno politiko. Krepi in spodbuja razvoj podeželskih regij in v okviru teh prizadevanj je bila izvršena tudi reforma regionalne strukturne politike EU ter uvajanje programskega planiranja. V EU deluje s svojimi strateškimi smernicami t. i. Evropska skupnost za razvoj podeželja, ki je oblikovala enotne smernice za razvoj podeželja. Vodilna načela skupne kmetijske politike, politike trga in razvoja podeželja je določil Evropski svet v Göteborgu leta 2001, potrdili pa so jih s sklepi Lizbonske strategije v Solunu junija 2003. Glavne težnje razvoja podeželja so, da bi ruralni razvoj premaknili s samo kmetijskega vidika k čim bolj globalnemu.

Glavni namen diplomske naloge je predstaviti strateške dokumente, ki bodo v prihodnjem programskem obdobju 2007-2013 krojili usodo slovenskega podeželja. Poleg strateških dokumentov, ki določajo razvoj podeželja v Sloveniji, je predstavljena tudi krovna zakonodaja EU za načrtovanje podeželja. Svet EU je sprejel strateške smernice za politiko razvoja podeželja v obdobju 2007-2013 za območje Evropske unije. Te smernice so določene v **Uredbi Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja** (sprejeta 20. septembra 2005). Ta uredba EU je predstavljena zato, ker mora na osnovi te uredbe vsaka država članica pripraviti **nacionalni strateški načrt razvoja podeželja** po in iz njih izhajajoče **programe razvoja podeželja**. Pri teh načrtih je pomembno, da so prednostne naloge EU ter nacionalne in regionalne prednostne naloge usklajene.

V diplomski nalogi smo preverili, kako so si strateški dokumenti razvoja podeželja v Sloveniji skladni z Uredbo Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja in med seboj.

Glavni predmet obdelave v diplomskem delu pa je Program razvoja podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske. Ko je delo nastajalo, je bil ta še v delu, zato

smo se opirali na njegov osnutek, ki prinaša vse potrebne vsebine in ki bo ostal bolj ali manj nespremenjen. V nalogi je predstavljeno obravnavano območje (prednosti, slabosti, nevarnosti), glavne vizije razvoja podeželja ter ukrepi, programi in projekti, s katerimi naj bi to vizijo dosegli.

Program razvoja podeželja severozahodnega višinskega dela Severne Primorske za prihodnje obdobje 2007-2013 prinaša številne ukrepe in programe, s katerimi naj bi se reševala bolj ali manj težavna problematika razvoja podeželja. V nalogi smo podrobneje analizirali ukrepe in programe razvoja podeželja. S pomočjo metode kritičnega branja vsakega od ukrepov bomo ocenili njihovo primernost in ocenili, v kolikšni meri so koristni za odpravljanje obstoječih problemov in težav na obravnavanem območju. Iz rezultatov bo razvidno, kateri problemi se bodo tako rešili oziroma se bodo vsaj poskušali reševati in kateri bodo ostali bolj ali manj nerešeni, ker razvojni program ni predvidel ukrepa za njihovo reševanje. Cilj takšne analize je izluščiti tiste probleme podeželja (predvsem prostorske), ki bodo zaradi nereševanja ali zaradi preobsežnosti problema, ostali prisotni tudi v bodoče in bodo do neke mere ključni za prihodnji razvoj podeželja severne Primorske. Potrebno je upoštevati dejstvo, da je vsakršno ocenjevanje, ki ne temelji na kvalitativnih kazalcih, zelo subjektivno. Rezultati, ki jih delo prinaša, bodo torej pristranski, saj se v njih odraža naše osebno mnenje.

Za izdelavo naloge sta bili uporabljeni dve metodi dela: analiza in povzemanje vsebine pisnih virov in literature ter kritično branje dokumentov.

Naloga je razdeljena na štiri vsebinske sklope. V uvodu so opredeljeni namen in cilji naloge. Prvi del diplomske naloge je teoretičnega značaja, v njem so predstavljeni strateški dokumenti razvoja podeželja v EU in Sloveniji. V drugem delu je podrobneje predstavljen in analiziran Razvojni program podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske.

Izpostavitve ključnih problemov naj ne bilo samo sebi namen, pač pa naj bi pripravljavce razvojnega programa opozorili na »pozabljene« stvari, obenem pa tudi na preveč poudarjene stvari. Če bo ustvarjalcem razvojnega programa naše delo na kakršen koli način pomagalo, bo izpolnilo svoj namen in doseglo cilj.

2 STRATEŠKI PRISTOP K RAZVOJU PODEŽELJA

2.1 Strateško planiranje podeželskega prostora

Sam pojem podeželje se je pojavil šele v 19. stoletju z nastankom urbanih območij, ki so se funkcijsko začela razlikovati od agrarnih območij. Izoblikovala sta se dva tipa pokrajine: podeželski (ruralni) in mestni (urbani), vendar je mejo med njima težko potegniti, ker gre za prepletanje funkcij in stilov, prehod med enim in drugim tipom pokrajine je vse bolj zabrisan (Krajnc, 2004).

V strokovni literaturi je podeželje opredeljeno zgolj kot nasprotje urbanega, in sicer: podeželje je območje izven mest, območje med velikimi mestnimi aglomeracijami oziroma urbani celotami (Krajnc, 2004).

V okviru evropskih opredelitev podeželskih oziroma ruralnih območji ni enotne in skupne definicije. Posamezne države članice Evropske unije imajo lastne definicije ruralnih območij, lasten pristop in različne vsebine ruralne politike. Najpogostejši kriterij, ki ga uporabljajo države članice za opredelitev podeželja, je gostota prebivalstva. Zgolj ta kriterij je nezadosten za oblikovanje strategije razvoja, ampak je potrebno upoštevati povezave, ki obstajajo med ruralnimi skupnostmi in urbani centri ter specifične značilnosti in trende na regionalnem trgu dela (Krajnc, 2004).

Za ustrezen razvoj podeželskih območij je potrebno izdelati ustrezne strategije razvoja.

Slovar slovenskega knjižnega jezika opredeljuje strategijo kot postopek in način za doseg določenega cilja. Strategija pomeni način in postopek uveljavljanja in doseganja ciljev planov. Za določanje strategije uresničevanja ciljev moramo te dobro poznati, jih določiti z nekim konsenzom ter jih formalizirati z akti (plani, zakoni). Te norme so še posebej potrebne, ko gre

za prostor, ki je omejena dobrina (Šarec, 1992). V obravnavanem primeru pa je cilj strategije celovit in vzdržen razvoj slovenskega podeželja, ki naj bi na eni strani zagotavljal dolgoročno ohranjanje virov, na drugi strani pa omogočal kakovostno življenje podeželskemu prebivalstvu (Barbič, 2005).

V sedanjih izostrenih pogojih življenja slovenske družbe in države se postavlja vprašanje, kako vsaj delno obvladovati kompleksno razvojno situacijo in procese, uresničevati zastavljene politične cilje in istočasno kontrolirati obstoječe ter ustvarjati nove pogoje za življenje. Andrej Gulič meni, da nam ob krepitvi tržnih dejavnikov ocenjevanja (ne)uspešnosti gospodarskih in drugih razvojnih odločitev ter ob opuščanju klasičnega vseobsežnega družbenega planiranja uvajanje principov in pravil **strateškega planiranja** na vseh pomembnih ravneh odločanja lahko ponudi ustrezen instrumentalni okvir (Krajnc, 2004).

Strateško planiranje je nastalo pred približno 25 leti v zasebnem sektorju gospodarstva razvitih držav. Osnovne značilnosti, ki ga ločijo od klasičnega javnega vseobsežnega planiranja, so naslednje (Gulič, 1992):

- Strateško planiranje je bolj usmerjeno k akciji, k pričakovanim rezultatom in k prenašanju rezultatov planiranja v prakso.
- Daje večji poudarek občutljivosti do sprememb v zunanjem okolju, kar udeležencem v procesu planiranja omogoča, da oblikujejo in izvajajo učinkovitejše planiranje.
- V nasprotju s klasičnim planiranjem, ki je usmerjeno v blažitev negativnih posledic, vključuje tekmovalni način obnašanja v svoj temeljni regulativni sistem.
- V nasprotju s klasičnim planiranjem, ki temelji na uresničevanju osnovnih razvojnih ciljev in usmeritev, poudarja predvsem pomen stalnega ocenjevanja prednosti in slabosti planskih subjektov v kontekstu uresničevanja njihovih razvojnih možnosti.

Proces strateškega planiranja poteka skozi šest osnovnih zaporednih delovnih faz (Gulič, 1992):

1. faza – ocena zgodovinskega konteksta

V tej fazi se s pomočjo ustreznih strokovnih institucij:

- identificira in analizira ožji in širši zgodovinski kontekst, v katerem se je odvijalo življenje obravnavane družbene skupnosti,
- preučuje aktualnost razvojnih ciljev in usmeritev
- po potrebi spreminja oziroma. dopolnjuje zaželeno predstavo o prihodnosti, ki je opredeljena v razvojnih ciljih.

2. faza – ocena sedanje situacije

V tej fazi strateškega planiranja se identificira in analizira sedanje stanje, prednosti (gospodarske, socialne, politične ...) in slabosti obravnavanega območja. V tej fazi se določijo razvojne prednosti, slabosti, možnosti in ovire.

3. faza – opredelitev ključnih strateških problemov

Ključni strateški problemi so običajno predstavljeni v obliki nasprotujočih si dejavnikov, ki bodisi pritegujejo ali odrivajo subjekte planiranja v različne razvojne smeri.

4. faza – opredelitev strateških ciljev

V tej fazi se pridobljena spoznanja o zgodovinskem kontekstu, značilnostih aktualnega položaja in ključnih strateških problemih prelivajo v oblikovanje strateških akcij. Te akcije se oblikujejo tako, da upoštevajo globalne družbene usmeritve in predlagajo konkretne akcije za reševanje strateških problemov s tem, da jih utemeljujejo na osnovi identificiranih prednosti, odpravljajo slabosti, izkoriščajo razvojne možnosti in se izogibajo spoznanim oviram. Po oblikovanju predlogov različnih strateških akcij so potrebne še različne analize sprejemljivosti, ki upoštevajo selektivne kriterije, kot so npr. stroški, sprejemljivost, izvedljivost, učinkovitost, itd. Rezultat te faze planiranja ne sme biti monofunkcionalen oziroma ne sme upoštevati le razvoja določenega gospodarskega sektorja ali dejavnosti.

5. faza- ocena primernosti izbranih strateških akcij

Ta faza vključuje:

- poglobljene ocene, kdo bo prizadet z oblikovanimi strateškimi akcijami in kako lahko ostali udeleženci vplivajo na njeno uspešno implementacijo,

- ocenjevanje kakovosti in obsega razpoložljivih razvojnih resursov, ki so potrebni za implementacijo določene strategije.

6. faza – implementacija izbranih strateških akcij

V zadnji fazi strateškega planiranja se dodatno analizirajo vse štiri skupine akterjev procesa planiranja z ugotavljanjem:

- števila in udeležbe udeležencev v vsaki skupini,
- obsega in intenzitete udeležencev podpore/zavračanja strategije v vsaki opredeljeni skupini,
- stopnje homogenosti udeležencev v vsaki skupini,
- možnosti za oblikovanje koalicij med udeleženci v vsaki skupini,
- morebitnih nevtralnih udeležencev, ki bi jih bilo moč pritegniti v skupino podpornikov,
- taktik soočanja za vsako skupino udeležencev posebej.

S to fazo se proces strateškega planiranja ne zaključi, ampak se, ko se spremenijo posamezni razvojni parametri, zmeraj, znova začne in obnavlja.

2.2 Strateška načela celovitega razvoja podeželja

Temeljna načela, ki so se oblikovala za izvajanje in spodbujanje razvojnih programov Podeželja, lahko strnemo v naslednje sklope (Kovačič, 1995):

Celovitost namesto sektorskih rešitev

Bistvo tega pristopa je, da oblikujemo celovit razvojni program, ki zajema vse dele življenja in dela podeželske skupnosti.

Celovit razvojni program:

- vključuje vse tri temeljne razvojne sestavine: človeka, sredstva in prostor,
- pokriva vsa temeljna področja dejavnosti: gospodarstvo in infrastrukturo, družbene dejavnosti, medčloveške odnose in kulturo ter urejanje prostora in
- omogoča vse bogatejši duhovni razvoj posameznikov in skupnosti.

Celoviti razvoj podeželja zaradi omenjene vse večje strokovne specializacije zahteva sodelovanje večih strok ter usklajeno delo med različnimi strokami.

Ohranjanje in krepitev identitete

Pri razvoju podeželja se mora ohranjati in krepiti identiteta podeželskih skupnosti. Identiteta neke skupnosti omogoči, da se pri članih te skupnosti razvije občutek pripadnosti. Zaradi globalizacije družbe se identiteta posameznih območij precej izgublja, zato mora biti cilj prostorskega planiranja ohranjanje enkratnih in izvirnih posebnosti vsakega kraja. Prebivalcem pa je potrebno razviti zavest o tej enkratnosti in jih vzgajati, da jim bo to v ponos.

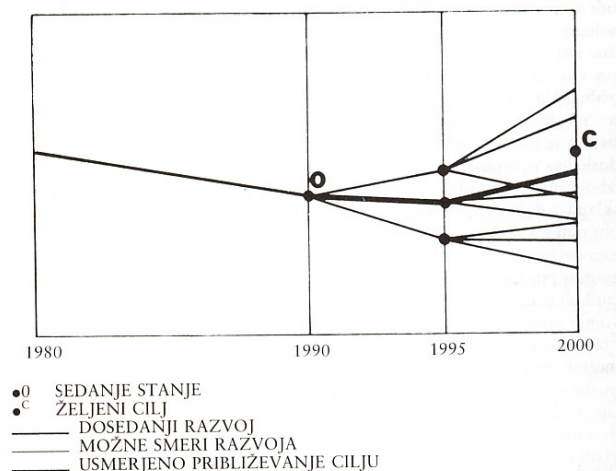
Socialna integracija podeželskega prebivalstva

Problem razkroja vaških skupnosti predstavljajo predvsem priseljenci iz drugih socialnih skupnosti. Da bi ta razkroj preprečili, je potrebno na eni strani okrepiti vezi med avtohtonim prebivalstvom podeželja, na drugi strani pa čim bolj intenzivno vključiti tudi priseljence.

Prihodnost je potrebno graditi na preteklosti

Kvaliteto podeželskemu prostoru dajejo kulturna dediščina in medsebojni odnosi. Pri planiranju je potrebno uskladiti sodobne potrebe in tradicionalne vrednote. Tradicionalne vrednote in posebnosti podeželskega prostora in življenja je potrebno ohranjati in jih vključevati v današnji utrip.

Tudi mlade je potrebno vzgajati tako, da bodo cenili kulturno dediščino svojega kraja ter da bodo v prihodnosti skrbeli zanjo in jo ohranjali. Vendar pa je nemogoče, da bi vasi ohranili take kot so, saj je tudi vas živ organizem, ki se spreminja in sledi sodobnemu svetu. Nihče ne bi hotel živeti v revni, zaostali vasi. Če torej hočemo ohraniti poseljenost vasi, je potrebno vasi razvijati tako, da bodo prijazne do prebivalcev. Pri razvoju pa je potrebno ohraniti tiste tradicionalne kvalitete, ki so se v zgodovini uveljavile in potrdile in še danes predstavljajo vrednoto, ki jo je mogoče vključiti v sodobno življenje. Zagotoviti je potrebno tak razvoj podeželja, ki bo prebivalcem omogočil sodoben način življenja in bo hkrati ohranjal tradicionalne vrednote.

Shema 1: Odnos med dogajanjem v preteklosti in možnostmi nadaljnega razvoja lahko ponazorimo s skico (Gosar, 2001)

Sonaravnost razvoja

Ker je okolje ena najpomembnejših kvalitiet podeželskega prostora, je potrebno razvojne dejavnosti na podeželju vrednotiti tudi s tega stališča. Ljudje spreminjamo okolje zaradi želje in potrebe po novem življenjskem okolju za nas in živali. Krčimo gozdove, jezimo reke, onesnažujemo zrak, uničujemo tla in vodo, z lovom iztrebljamo živalske vrste. Z razvojem tehnologije prihaja do vse večjega onesnaževanja okolja, količina smeti je vedno večja, širijo se parkirišča in ceste, kar posledično pomeni tudi več hrupa in nemira. Neokrnjena narava izginja. Zaradi vseh teh razlogov je zelo pomembno, da prostor urejamo okolju prijazno. Razvoj mora zagotavljati zdravo okolje in ekološko ravnovesje.

Naslonitev na lokalne vire

Potrebno je izrabljati vse lokalne razvojne vire. Na podeželju so to:

- gozd,
- kmetijska zemlja,
- prostor za gradnjo,
- delovna sila,
- ugodna klima ter
- znanje in veščine.

Lokalni viri zahtevajo najmanj naložb, poleg tega jih lahko hitro aktiviramo. Ne smemo pa spregledati razvojnih možnosti in teženj širšega okolja, saj je vas tesno povezana z okoliškim prostorom.

Dolgoročnost in kratkoročnost

Razvojni programi morajo biti zasnovani dolgoročno. Zavedati se je potrebno, da je prihodnost odvisna od dejanj v sedanjosti. Vse kratkoročne razvojne ukrepe je potrebno presojati z dolgoročnega vidika. Kljub temu morajo biti v program vključeni tudi kratkoročne aktivnosti in cilji, s katerimi dosežemo razmeroma hitre učinke. To je pomembno zato, ker s tem spodbujamo ustvarjalnost ljudi, njihovo motiviranost, zaupanje v lastne moči in sam razvojni program (Kovačič, 1995).

Aktiva udeležba prebivalstva pri razvojnih programih

Prebivalce je potrebno vedno vključiti v vse razvojne faze priprave in izvajanja razvojnega projekta. Sodobne razvojne strategije zahtevajo, da je potrebno prebivalstvu omogočiti več možnosti odločanja in večjo usposobljenost pri uporabi regionalnih virov ter zagotoviti udeležbo prebivalcev regije v postopkih, ki se zadevajo regije (še posebej v sklopu lokalne skupnosti).

Z intenzivnim vključevanjem prebivalcev v pripravo in izvajanje razvojnih projektov dosežemo (Kovačič, 1995):

- evidentiranje avtentičnih razvojnih interesov in problemov ter s tem skladnost programov,
- identifikacijo prebivalcev s programom, s čimer je spodbujeno njihovo intenzivnejše sodelovanje,
- razvoj in utrjevanje občutka pripadnosti kraju,
- krepitev vzajemnosti med prebivalci in
- krepitev smisla za demokracijo.

Samoiniciativnost in vzajemnost

Samoiniciativnost podeželskega prebivalstva je potrebno spodbujati s programom izobraževanja in promocijo dosežkov na področju celovitega razvoja podeželja. Razvoj podeželja zahteva skupne napore prebivalstva ter medsebojno upoštevanje interesov. V vasi živijo različne skupine ljudi, zato pride tudi do različnih vrst interesov glede razvoja, vendar je potrebno te različne interese uskladiti, to pa je možno le, če se ljudje med seboj razumejo. Krepitev razumevanja med prebivalci je torej pomemben del vsakega razvojnega programa.

Pomoč za samopomoč

Lokalne skupnosti niso zmožne same oblikovati in financirati razvojnih programov, zato jim mora država nuditi strokovno in finančno pomoč. Država pa pogojuje svojo pomoč s tem, da lokalne skupnosti sprožijo pobudo in zagotovijo svoj del sredstev in udeležbo prebivalcev za izvajanje programa. Ta princip je utemeljen na izkušnjah, da od zunaj financirani projekti ne dajo dobrih rezultatov, saj se ljudje zanje ne čutijo odgovorne in zainteresirane.

Trajnost razvoja

Razvojne projekte je potrebno zasnovati tako, da se bodo programi nadaljevali, obnavljali in širili iz lastnih moči. Občasna pomoč od zunaj je upravičena ali celo nujna v različnih fazah razvojnega projekta. Zaključen projekt ponavadi ustvari pogoje za oblikovanje nove razvojne pobude na višji ali komplementarni ravni. Da bi to zagotovili, je potrebno (Kovačič, 1995) :

- da so učinki razvojnih aktivnosti večji od stroškov,
- že na začetku razvijati projekte, ki imajo hitre učinke oziroma vračajo vlaganja ter
- usposobiti prebivalstvo za samostojno izvajanje razvojnih dejavnosti.

Institucionalna podpora

Prizadevanja za celovit razvoj podeželja nujno potrebujejo tudi institucionalno podporo in sicer na dveh ravneh: na državni in lokalni.

Institucionalna podpora na državni ravni obsega:

- ustrezno zakonodajo in predpise,
- nacionalni program finančnih pobud in pomoči,

- strokovne institucije in službe, ki nudijo strokovno pomoč, koordinirajo izvajanje nacionalnega programa ter zbirajo in analizirajo povratne informacije in
- ustrezne upravne organe.

Na lokalni ravni je potrebno prebivalstvu in nosilcem razvojnih aktivnosti omogočiti, da vzpostavijo ustrezen organizacijski okvir, ki lahko razvije interesno zastopstvo in investitorsko funkcijo.

Vsa ta načela celovitega razvoja podeželja uresničujemo z različnimi metodami planiranja podeželskega prostora. Ideja o celovitem pristopu k razvoju podeželja se je v Sloveniji pojavila tako rekoč hkrati in neodvisno od prvih 12 projektov celovitega razvoja v državah članicah Evropske gospodarske skupnosti.

Zaradi vse večjega poglobljanja razlik med urbanim in ruralnim prostorom ter vse večjih regionalnih razlik ne le v Sloveniji, ampak tudi v razvitih državah zahodne Evrope, so se pojavile potrebe po bolj enakomernem in uravnoteženem razvoju. Za zmanjšanje neenakomernega razvoja so v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja razvili koncept integralnega razvoja podeželja, ki je definiran kot "razvojno politični koncept za trajno preseganje nerazvitosti podeželskega prostora s pomočjo aktiviranja samopomoči, ciljno naravnanih državnih ukrepov in zagotavljanjem gospodarske rasti v podeželskih območjih dežel v razvoju" (Krajnc, 2004).

3 EVROPSKI PRISTOPI K RAZVOJU PODEŽELJA

Evropska unija (EU) se vedno bolj zaveda pomena podeželskega prostora, kar vidno zaznamuje njeno politiko. Krepi se želja po spodbujanju podeželskih regij in v okviru teh prizadevanj je bila izvršena tudi reforma regionalne strukturne politike EU ter uvajanje programskega planiranja (Perpar, 1995). EU obsega velik prostor, zato se med posameznimi članicami, pa tudi znotraj posameznih držav, pojavljajo precejšnje gospodarske in socialne razlike.

Države članice EU naj bi si prizadevale za spodbujanje skladnega gospodarskega in družbenega razvoja. V Pogodbi o Evropski skupnosti, ki jo podpiše vsaka njena članica, so opredeljena skupna prizadevanja k "zmanjševanju razlik v stopnji razvoja med regijami s poudarkom na pomoči najmanj razvitim območjem, vključno s podeželskimi" (Krajnc, 2004).

V Evropski uniji deluje s svojimi strateškimi smernicami t. i. **Evropska skupnost za razvoj podeželja**, ki je oblikovala enotne smernice za razvoj podeželja. Vodilna načela skupne kmetijske politike, politike trga in razvoja podeželja je določil Evropski svet v Göteborgu leta 2001, potrdili pa so jih s sklepi Lizbonske strategije v Solunu junija 2003.

V Evropski skupnosti za razvoj podeželja težijo k temu, da bi ruralni razvoj premaknili s samo kmetijskega vidika k čim bolj globalnemu. Razvojne usmeritve naj bi se na področju kmetijstva, zdravega okolja in na vseh ostalih ekonomskih področjih povezale v vsesplošno strategijo, ki bo povezovala vse razvojne potenciale (Gabrijelčič, 1992).

Za razvoj podeželja velja, da njegov glavni okvir predstavlja strukturna politika. Izvaja se samostojno prek ukrepov skupne kmetijske politike, financirane iz Evropskega kmetijskega jamstvenega in usmerjevalnega sklada, ali je vključena v sisteme regionalne strukturne politike, ki so financirani iz različnih skladov EU.

Kakovost življenja na podeželju, ki vključuje tako posameznika kot socialni razvoj ter življenjske razmere in blaginjo celotne lokalne skupnosti, je vodilna tema programa Leader+, ki je financiran iz strukturnih skladov EU. Ta program izpostavlja povezavo med kakovostjo življenja in gospodarskim razvojem. Nove storitve in poklicna usposobljenost prebivalstva odpirajo nove zaposlitvene možnosti. Višja kakovost življenja na podeželju pa prispeva tudi k večji privlačnosti podeželja za nova podjetja (Barbič, 2005).

Pomembna značilnost nove evropske strukturne politike za podeželski razvoj je **integralna zasnova**, kar pomeni prepletenost in povezanost vseh življenjskih področij in aktivnosti podeželskega prostora. Pomembno vlogo ima tudi **načelo partnerstva**, pod katerim razumemo kooperativno sodelovanje med institucijami EU, upravnimi službami držav članic, lokalnimi skupnostmi in nenazadnje med samimi podeželskimi prebivalci. Sodelovanje vseh teh institucij omogoča lokalnim skupnostim in prebivalcem, da predstavijo svoje probleme in nato tudi sodelujejo pri njihovem reševanju. Evropska politika se sklicuje tudi na **načelo subsidiarnosti**. Po tem načelu daje strukturna politika prednost lokalnim, regionalnim in nacionalnim ravnam, pred centralno ravnanje EU v Bruslju (Perpar, 1995).

Financiranje strukturne politike iz skupnih sredstev Evropske Unije poteka v okviru strukturnih skladov:

- Evropski sklad za regionalni razvoj,
- Evropski socialni sklad,
- Evropski sklad za ribištvo,
- Evropski kmetijski jamstveni in usmerjevalni sklad.

Po letu 2003 nastaja v posameznih državah EU normativna ureditev, ki ima za cilj dolgoročno vizijo razvoja posamezne dejavnosti v skladu z ustavno ureditvijo in usmeritvami mednarodnih združenj in EU. Vsako temeljno spremembo zakonodaje običajno predhodno preverijo v praksi ob posameznih pilotskih projektih.

Področje razvoja podeželja v EU lahko v grobem ločimo na dva dela, ki se medsebojno dopolnjujeta: na strukturne ukrepe v okviru skupne kmetijske politike in na ukrepe tako

imenovane strukturne regionalne politike, namenjene zaposlovanju in dvigu kakovostne ravni življenja na podeželju (www.kgzs.si, 2007).

3.1 Predpristopna pomoč kandidatkam za članstvo v Evropski uniji

Slovenija je postala polnopravna članica Evropske unije 1. maja 2004, pred tem pa je prejela predpristopno pomoč, ki jo Evropska unija nudi kandidatkam za članstvo v EU.

Slovenija se je v prizadevanjih za vključevanje v EU v veliki meri naslanjala na usmeritve in na finančno ter tehnično pomoč, ki jo EU nudi prek različnih programov. Zato ne bo odveč, če omenimo nekatere programe, ki imajo večjo težo pri zasnovah razvoja slovenskega podeželja.

Začetki predpristopne pomoči in pretakanja določenih sredstev iz Evropske unije v države nečlanice segajo v leto 1989, ko je bil ustanovljen program PHARE. Ta sredstva so bila v začetku namenjena podpori gospodarskih in družbenih reform na Poljskem in Madžarskem. Počasi se je število prejemnic povečevalo. Slovenija je prva sredstva predpristopne pomoči prejela leta 1992. Sredstva iz programa PHARE je prejelo 10 držav kandidat za vstop v Evropsko skupnost, poleg teh pa še Albanija, Makedonija ter Bosna in Hercegovina. Sredstva, ki so jih prejemale države kandidatke, so bila namenjena predvsem pripravam na članstvo v Evropski uniji, za nekandidatke so bila sredstva namenjena predvsem za izgradnjo demokracije in uvajanje tržnega gospodarstva (Krajnc, 2004).

V letu 2000 so se programu PHARE priključila še instrument denarne pomoči ISPA in instrument namenjen kmetijstvu SAPARD. V ta namen je v obdobju 2000-2006 Evropska unija namenila 21,84 milijarde evrov oziroma 3,12 milijarde evrov na leto. Največji delež sredstev je bil namenjen programu PHARE, to je 1560 milijonov evrov na leto, instrumentom ISPA so letno namenili 1040 milijonov evrov sredstev, instrument kmetijske politike SAPARD pa je letno prejel 520 milijonov evrov. Poleg instrumentov predpristopne pomoči je

Evropska unija predvidela še 40 milijard evrov za pričakovane izdatke strukturnih skladov po vstopu držav kandidat v Evropsko skupnost (Kranjc, 2004).

V obdobju od leta 2000 do leta 2006 je pristopna pomoč Sloveniji letno znašala 25 milijonov evrov iz programa PHARE, 6,4 milijona evrov iz programa SAPARD in 10,8 milijona evrov iz programa ISPA (Kranjc, 2004).

Programi pomoči Evropske unije (Krajnc, 2004):

- **PHARE (Polan and Hungary Assistance to the Restructuring of Economies)**

V začetku je bil program namenjen zgolj krepitvi demokracije in uveljavljanju tržnega gospodarstva. Postopoma je prišlo do rasti števila programov v okviru tega finančnega instrumenta: od programov čezmejnega sodelovanja, vlaganja v prestrukturiranje gospodarstva, financiranja Sklada za male projekte, večdržavnih in horizontalnih projektov, infrastrukturnih projekto velikega obsega na področju transporta in okolja, do različnih državnih projektov. EU s tem programom namenja pomoč državam srednje in vzhodne Evrope za njihovo hitrejše vključevanje v evropske integracijske procese. Slovenija prejema pomoč iz tega naslova že od leta 1992, po letu 1996 je bila povečana skrb usmerjena na področje regionalnega razvoja.

- **SAPARD (Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development)**

Program SAPARD je namenjen usklajevanju kmetijske politike držav kandidat s kmetijsko politiko Evropske unije. Je poseben instrument za doseganje splošnih ciljev s področja kmetijske politike, za spodbujanje trajnostnega razvoja kmetijstva ter celovitega razvoja podeželja. Za razliko od programa ISPA, kjer so sredstva namenjena državi oziroma pristojnim ministrstvom, so sredstva iz SAPARD programa namenjena občinam in posameznikom.

- **ISPA (Instrument for Policies for Pre-Accession)**

Finančna sredstva iz projektov ISPA so bila namenjena za usklajevanje s standardi Evropske unije na področju okolja in prometne infrastrukture.

Slika 1: Sleme Kolovrat, po katerem poteka del državne meje med Slovenijo in Italijo, je bilo dolga leta pozabljeno območje, danes pa predvsem po zaslugi projektov čezmejnega sodelovanja ponovno priteguje pozornost razvojnih akterjev v regiji. (Pirih, 2002)

Slika 2: Gradnja ceste Volče-Sedlo Solarji po dolini Kamnice je bil eden prvih projektov v regiji, ki ga je prek programa PHARE sofinancirala Evropska unija. (Pirih, 2002)

- **CRPOV (Celostni razvoj podeželja in obnova vasi)**

Programi CRPOV so prvi celoviti programi pomoči slovenskemu podeželju. Programi so celostno razreševali kmetijsko in podeželsko problematiko, enakovredno so poudarjali agrarno-proizvodne cilje, ščitili so slovensko podeželje in vasi. Programi so varovali kmetijske površine in hkrati vzdrževali kulturno krajino. Glavni namen programov pa je bil ustvariti pogoje za uspešen razvoj in izboljšati življenjske pogoje na podeželju.

3.2 Evropske strateške smernice za razvoj podeželja v obdobju 2007–2013

Krovna zakonodaja v EU za načrtovanje razvoja podeželja v obdobju 2007–2013 je (Kokolj - Prošek, 2006):

- ➔ Uredba Sveta (EC) št. 1698/2005, 20. september 2005 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (objavljena v UL EU L277)
- ➔ druge pravne podlage:
 - odločba Sveta o strateških smernicah Evropske skupnosti za razvoj podeželja (Programsko obdobje 2007–2013): sprejeta na Svetu 24. 11. 2005,
 - navodila Komisije za pripravo nacionalnih strateških načrtov,
 - implementacijska uredba Komisije .

Javnofinančni okvir (Kokolj - Prošek, 2006):

- skupen obseg sredstev EU za razvoj podeželja in razdelitev le-teh po državah članicah.

Svet EU je sprejel strateške smernice za politiko razvoja podeželja v obdobju 2007-2013 za območje Evropske unije. Te smernice so določene v **Uredbi Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja**. Na osnovi te uredbe mora država članica pripraviti **nacionalni strateški načrt razvoja podeželja** po sprejetih strateških smernicah EU in iz njih izhajajoče **operativne programe**. Pri teh načrtih je

pomembno, da so prednostne naloge EU ter nacionalne in regionalne prednostne naloge usklajene.

Glede na nacionalne strateške načrte države članice izdelajo še **programe razvoja podeželja**, s pomočjo katerih se potem določeni projekti za razvoj podeželja začnejo dejansko izvajati.

S tovrstno enotno ureditvijo politike razvoja podeželja si je Evropska komisija omogočila transparenten in učinkovit nadzor nad izvajanjem politike razvoja podeželja in koriščenjem EU proračunskih razvojnih sredstev tako na nivoju posameznih članic kot tudi na nivoju EU.

Evropska komisija bo načrte in programe razvoja podeželja posameznih članic EU preverjala predvsem numerično in ne politično. Sodelovanje potencialnih koristnikov razvojnih sredstev iz strukturnih skladov je pri pripravi razvojnih dokumentov ključnega pomena v kasnejši izvedbi programa.

Shema 2: Podlage EU za načrtovanje razvoja podeželja 2007-2013 (Kokolj - Prošek, 2006)

Uredba Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja je bila sprejeta v Bruslju. Smernice uredbe na ravni EU določajo strateške prednostne naloge za razvoj podeželja za programsko obdobje od 1. januarja 2007 do 31. decembra 2013. Uredba dopolnjuje nacionalne, regionalne in lokalne ukrepe, ki prispevajo k prednostnim nalogam EU.

Strateške smernice Unije za razvoj podeželja bodo pomagale (Malnarič, 2006):

- določiti in se sporazumeti o področjih, kjer je s pomočjo EU za razvoj podeželja ustvarjena največja dodana vrednost na ravni EU,
- ustvariti povezavo z glavnimi prednostnimi nalogami EU (Lizbona, Göteborg) in jih prevesti v politiko razvoja podeželja,
- zagotoviti usklajenost z drugimi politikami EU, zlasti na področju kohezije in okolja in
- spremljati izvajanje nove tržno usmerjene skupne kmetijske politike in potrebnega prestrukturiranja, ki ga bo vključevala v starih in novih državah članicah.

Glavno poslanstvo Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (v nadaljevanju EKSRP) je pospeševanje trajnostnega razvoja podeželja na celotnem območju EU. Pomoč EKSRP se izvaja na osnovi tesnega sodelovanja med Komisijo EU in državo članico ter organi in organizacijami, ki so jih v skladu z nacionalnimi pravili in prakso imenovala države članice, vključno s pristojnimi regionalnimi in lokalnimi organi ter ekonomskimi in socialnimi partnerji (Uredba Sveta EU o podpori za razvoj podeželja, 2005).

Uredba natančno opredeljuje ukrepe za posamezna področja, ki sicer niso nekaj povsem novega, vendar nakazujejo nekatere nove poudarke v politiki ruralnega razvoja.

Uredba opredeljuje (Uredba Sveta EU o podpori za razvoj podeželja, 2005):

- splošna pravila, ki urejajo podporo za razvoj podeželja,
- cilje, h katerim naj bi prispevala politika razvoja podeželja,
- strateški okvir politike razvoja podeželja, vključno z metodo za določanje strateških smernic Unije za politiko razvoja podeželja in za nacionalni strateški načrt,

- prednostne naloge in ukrepe za razvoj podeželja ter
- pravila o partnerstvu, programiranju, vrednotenju in finančnem poslovanju, spremljanju in nadzoru na podlagi pristojnosti, ki si jih delijo države članice in Komisija EU.

Uredba določa naslednje **cilje** (Uredba Sveta EU o podpori za razvoj podeželja, 2005):

- izboljšanje konkurenčnosti kmetijstva in gozdarstva s podporo za prestrukturiranje, razvoj in inovacije,
- izboljšanje okolja in pokrajine s podporo za upravljanje z zemljišči,
- izboljšanje kakovosti življenja na podeželskih območjih in spodbujanje diverzifikacije gospodarskih dejavnosti.

Ukrepi politike razvoja podeželja v EU so skladno z uredbo razdeljeni na štiri osi oziroma štiri glavne cilje:

- **prva os:** zagotavljanje konkurenčnosti v kmetijskem in gozdarskem sektorju;
- **druga os:** izboljšanje okolja in krajine;
- **tretja os:** povečevanje kakovosti življenja na podeželju in ekonomske raznovrstnosti;
- **četrta os:** os Leader.

V cilju konkurenčnosti bodo številni ukrepi usmerjeni v človeški in fizični kapital v sektorjih kmetijstva, prehrane in gozdarstva (pospeševanje prenosa znanja in inovacij) ter kakovosti proizvodnje.

Cilj okolja in upravljanja zemljišč zagotavlja ukrepe za varstvo in povečanje naravnih virov, kot tudi za ohranjanje sistemov kmetijstva in gozdarstva velikih naravnih vrednot ter kulturne krajine evropskih podeželskih območij.

Tretji cilj pomaga pri razvoju lokalne infrastrukture in človeškega kapitala v podeželskih območjih za izboljšanje pogojev za rast in ustvarjanje delovnih mest v vseh sektorjih in za diverzifikacijo gospodarskih dejavnosti.

Četrty cilj, ki temelji na izkušnjah Leader, uvaja možnosti za inovativno upravljanje prek lokalnih pristopov k razvoju podeželja od spodaj navzgor.

Shema 3: Shema prikazuje skupno politiko EU za razvoj podeželja v novem programskem obdobju 2007-2013 (Kokolj - Prošek, 2006)

Iz stanja razvoja podeželja v Evropski uniji je razvidno, da Evropa posveča največ pozornosti gospodarski rasti in novim zaposlitvam ter trajnostni izrabi življenjskega prostora. Z novimi tehnologijami ustvarjamo cenejše in količinsko povečane proizvode. To je v »dobi kapitalizma« nujno potrebno. Evropa se tudi zelo dobro zaveda dejstva, da so naravne dobrine omejene, zato jih moramo izrabljati trajnostno. Ljudje bi se morali tega dejstva zavedati pred vsakim posegom v prostor.

Za enoten razvoj podeželja je potrebna skupna politika. V naslednjem podpoglavju so opisane prednostne naloge EU za razvoj podeželja v programskem obdobju 2007–2013, ki so sestavni del skupne kmetijske politike.

3.2.1 Strategija razvoja podeželja v EU po oseh

V okviru osnovnih ciljev, vzpostavljenih z uredbo o razvoju podeželja, so opredeljene smernice, ki določajo prednostne naloge EU za razvoj podeželja, namenjene vključevanju glavnih prednostnih nalog politike, opredeljenih v sklepih Evropskega sveta v Lizboni in Göteborgu. Za vsak sklop prednostnih nalog so predstavljeni ključni ukrepi. Države članice pripravijo svoje nacionalne strategije razvoja podeželja, ki predstavljajo referenčni okvir za pripravo programov razvoja podeželja na podlagi teh strateških smernic.

OS 1 - Izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja

Pomoč, namenjena konkurenčnosti v kmetijskem in gozdarskem sektorju, velja za:

- ukrepe za spodbujanje znanja in krepitev človeškega potenciala s pomočjo:
 - poklicnega usposabljanja in dejavnosti informiranja, vključno s širjenjem znanstvenih dosežkov in inovativnih praks, namenjenih osebam, ki delujejo v sektorjih kmetijstva, gozdarstva in prehrane,
 - pomoč mladim prevzemnikom kmetij,
 - zgodnje upokojevanje kmetov in kmetijskih delavcev,
 - uporaba svetovalnih storitev s strani kmetov in lastnikov gozdov,
 - ustanavljanje služb za pomoč pri upravljanju kmetij, služb za zagotavljanje nadomeščanja na kmetijah ter služb za kmetijsko in gozdarsko svetovanje;

- ukrepe za prestrukturiranje in razvoj fizičnega potenciala ter za spodbujanje inovativnosti s pomočjo:
 - posodabljanja kmetijskih gospodarstev,
 - izboljševanja gospodarske vrednosti gozdov,
 - dodajanja vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom,

- sodelovanja pri razvoju novih proizvodov, proizvodnih postopkov in tehnologij na področjih kmetijstva in prehrane ter gozdarstva,
- izboljševanja in razvoja infrastrukture, povezane z razvojem in prilagoditvijo kmetijstva in gozdarstva,
- obnavljanja proizvodnega potenciala kmetijstva, ki ga prizadenejo naravne nesreče, in uvajanja ustreznih preventivnih dejavnosti;
- ukrepe za izboljšanje kakovosti kmetijske proizvodnje in proizvodov, ki vključujejo:
 - pomoč kmetom pri prilagajanju zahtevnim standardom, ki temeljijo na zakonodaji EU,
 - podporo kmetom, ki sodelujejo v shemah kakovosti hrane,
 - podporo skupinam proizvajalcev pri dejavnostih informiranja in pospeševanja prodaje za proizvode, ki so vključeni v sheme kakovosti hrane,
 - prehodne ukrepe za Češko Republiko, Estonijo, Ciper, Latvijo, Litvo, Madžarsko, Malto, Poljsko, Slovenijo in Slovaško glede:
 - podpore za delno samooskrbna kmetijska gospodarstva, ki so v postopku prestrukturiranja in
 - podporo za ustanavljanje skupin proizvajalcev.

OS 2 - Izboljšanje okolja in podeželja

Podpora iz tega oddelka se nanaša na:

- ukrepe, ki so namenjeni trajnostni rabi kmetijskih zemljišč in vključujejo:
 - plačila kmetom zaradi omejenih možnosti na gorskih območjih,
 - plačila kmetom na območjih z omejenimi možnostmi, ki niso gorska območja,
 - plačila v okviru območij Natura 2000 in plačila, vezana na Direktivo 2000/60/ES,
 - kmetijsko okoljska plačila,
 - plačila za dobro počutje živali in
 - podporo za neproizvodne naložbe.

- ukrepe za trajnostno rabo gozdnih zemljišč, ki vključujejo:
 - prvo pogozdovanje kmetijskih površin,
 - prvo vzpostavitev kmetijsko-gozdarskih sistemov na kmetijskih zemljiščih,
 - prvo pogozdovanje nekmetijskih površin,
 - plačila v okviru Nature 2000,
 - gozdno okoljska plačila,
 - obnavljanje proizvodnega potenciala gozdov in uvajanje preventivnih ukrepov ter
 - podporo za neproizvodne naložbe.

OS 3 - Kakovost življenja na podeželju in diverzifikacija podeželjskega gospodarstva

Podpora iz tega oddelka obsega:

- ukrepe za diverzifikacijo podeželskega gospodarstva, ki vključujejo:
 - diverzifikacijo v nekmetijske dejavnosti,
 - podporo za ustanavljanje in razvoj mikropodjetij z namenom spodbujanja podjetništva in razvoja gospodarske strukture,
 - spodbujanje turističnih dejavnosti.
- ukrepe za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju, ki vključujejo:
 - osnovne storitve za gospodarstvo in podeželsko prebivalstvo,
 - obnovo in razvoj vasi,
 - ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja.
- ukrep poklicnega usposabljanja in informiranja gospodarskih subjektov, ki delujejo na področjih, ki jih pokriva os 3
- ukrep za pridobitev strokovnih znanj in animacija z namenom priprave in izvedbe lokalne razvojne strategije.

OS 4 – Leader

Splošni cilj osi Leader je podpora partnerskemu sodelovanju na podeželskih območjih, uresničevanju njihovih razvojnih pobud in omrežnem povezovanju.

Pristop Leader vsebuje vsaj naslednje prvine:

- območne lokalne razvojne strategije, ki so namenjene dobro opredeljenim subregionalnim podeželskim območjem – teritorialni pristop;
- lokalna javno-zasebna partnerstva- LAS¹,
- pristop od spodaj navzgor, ki vključuje pristojnost odločanja lokalnih akcijskih skupin pri izdelavi in izvedbi lokalne razvojne strategije,
- večsektorsko pripravo in izvedbo strategije, ki temelji na vzajemnem delovanju med akterji in projekti iz različnih sektorjev lokalne ekonomije,
- izvajanje inovativnih pristopov,
- izvajanje projektov sodelovanja – čezmejno sodelovanje,
- vzpostavitev mreže lokalnih partnerstev.

Specifični cilji te osi so:

- pridobitev strokovnih znanj in animacija območij:
 - vzpostavitev in delovanje nacionalne mreže za razvoj podeželja,
 - priprava in izvedba programov za usposabljanje za upravljanje lokalnih akcijskih skupin (v nadaljevanju LAS) in pripravo lokalnih razvojnih strategij,
 - animacija in vključevanje prebivalcev v pripravo lokalnih razvojnih strategij in sodelovanje v LAS;
- vzpostavitev javno-zasebnih partnerstev na podeželskih območjih in njihovo sodelovanje:
 - ureditev pravnega statusa partnerstev na podeželskih območjih in njihovo sodelovanje,
 - koordinacija aktivnosti LAS,

¹ Lokalna javno-zasebna partnerstva, imenovana tudi lokalne akcijske skupine, predlagajo lokalno razvojno strategijo in so odgovorne za njeno izvedbo. Skupina ima administrativnega in finančnega vodjo (Uredba Sveta o podpori za razvoj podeželja, 2005).

- vzpostavitev sistema komunikacije in sodelovanja med LAS in organom upravljanja.
- podpora izvajanju lokalnih razvojnih strategij:
 - usposobitev za upravljanje projektov v okviru lokalnih razvojnih programov
 - vzpostavitev sistema upravljanja, spremljanja in evalvacije lokalnih razvojnih strategij.
- podpora sodelovanju in ustvarjanje mreže LAS:
 - izmenjava izkušenj in sodelovanje med LAS,
 - čezmejno sodelovanje, mreženje in informiranje.

Vsako od prednostnih nalog EU za razvoj podeželja in njen prispevek k ciljem iz Lizbone in Göteborga bo potrebno na ravni države članice prenesti v nacionalni strateški načrt ter programe razvoja podeželja. V številnih primerih bodo nacionalne ali regionalne prednostne naloge določene za posebne probleme, povezane s kmetijsko-živilskim sektorjem ali okoljskim, podnebnim in zemljepisnim položajem kmetijstva in gozdarstva. Podeželska območja se bodo morda morala ukvarjati z drugimi posebnimi vprašanji, kot so periferni urbani pritisk, nezaposlenost, oddaljenost ali nizka gostota prebivalstva (Malnarič, 2006).

Ker je Slovenija članica Evropske unije, je pripravila svoj nacionalni strateški načrt razvoja podeželja za obdobje od leta 2007 do 2013. Ta načrt določa le smernice, s katerimi usmerja nižje ravni planiranja razvoja podeželja. Kako Slovenija sledi evropskim načelom razvoja podeželja, je podrobneje opisano v naslednjih poglavjih.

4 RAZVOJ PODEŽELJA V SLOVENIJI

4.1 Dosedanja praksa urejanja podeželskega prostora v Sloveniji

Slovenija se uvršča v krog držav članic z nadpovprečnim deležem podeželskih območij. Po kriterijih OECD o regionalni členitvi podeželskih območij je v Sloveniji od skupno 12 statističnih regij kar osem pretežno podeželskih, štiri regije pa so značilno podeželske². Značilno podeželska območja predstavljajo 30,5 odstotka celotnega ozemlja države in zajemajo 38,5 odstotka vsega prebivalstva. Ostali del ozemlja in prebivalstva pa spada pod pretežno podeželska območja (Pirih, 2004).

Najopaznejše spremembe slovenskega podeželja so socialne in fiziognomske narave, saj so se popolnoma spremenili socialna struktura, način življenja in model poselitve. Na te spremembe je močno vplivala sama politična umestitev, saj je današnje ozemlje Slovenije v začetku prejšnjega stoletja pripadlo Avstro-Ogrski, nato del ozemlja Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, del pa Italiji. Po drugi svetovni vojni se je izoblikovala Socialistična federativna republika Jugoslavija, kateri se je priključil tudi del Primorske, ter nazadnje leta 1991 samostojna Republika Slovenija. Vse te države so vodile različne kmetijske in regionalne politike, predvsem pa je vsaka izmed njih pripadala različnemu političnemu sistemu in politiki (Krajnc, 2004).

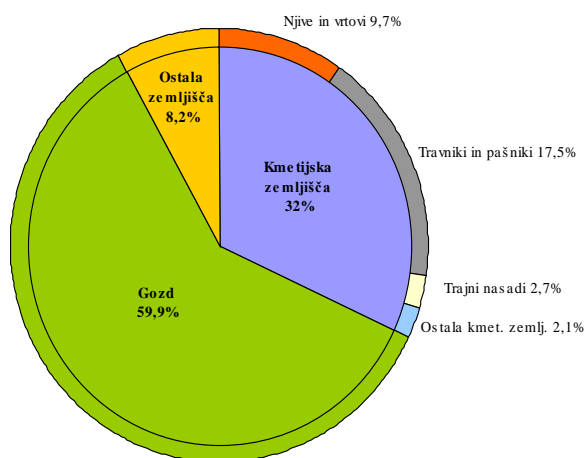
Še vedno je dobra tretjina slovenskega ozemlja, predvsem hribovskega in obmejnega, podvržena depopulaciji. Odhajajo predvsem mladi in izobraženi. Na podeželju ostaja ostarelo in kmečko prebivalstvo, ki ne predstavlja pozitivnega vpliva na socialni in gospodarski razvoj teh območij. Opušča se kmetovanje, zaraščajo se kmetijska zemljišča, s tem se uničuje pestrost kulturne krajine ter siromaši družabno življenje na podeželju. Ponovno oživljanje

²Regionalna členitev podeželskih območij po kriterijih OECD razlikuje med dvema podtipoma podeželskih območij: pretežno podeželskimi območji, ki imajo več kot 50 odstotkov podeželskega prebivalstva, ter značilno podeželskimi območji, ki imajo med 15 in 50 odstotki podeželskega prebivalstva. Slovenija bo pri izvedbi programa razvoja podeželja za določanje podeželskih območij upoštevala slednje kriterije (Krajnc, 2004).

dejavnosti pa od skupnosti terja veliko več energije in tudi denarja za ohranjanje že obstoječega. Prav zato je pomembno, da v prihodnosti vložimo veliko več truda v razvoj podeželja in s tem skušamo odpraviti pomanjkljivosti iz preteklosti.

Druga značilnost slovenskega podeželja je vezana na ravninska območja v bližini večjih mest. Tu je podeželje podvrženo pritiskom urbanizacije in suburbanizacije ter težnji po uporabi najugodnejših kmetijskih zemljišč za zazidavo in urejanje prometnic. Suburbanizacija in z njo širjenje mestnega načina življenja, ki je neprilagojen podeželskemu, je ne le pokvarila kulturno podobo teh naselji, ampak celo vnesla nekatere kulturne napetosti med različnimi sloji prebivalstva. Za podeželska območja, ki ne izgubljajo prebivalstva, je značilno, da ti dnevno migrirajo v gospodarsko razvita lokalna središča, ker imajo ta območja slabo razvito gospodarsko infrastrukturo. Prebivalstvo ostaja, opazen je napredek, ohranja se kulturna in stavbna dediščina tega dela podeželja. V Sloveniji imamo tudi območja, ki so povsem izpraznjena zaradi gospodarskih, demografskih in predvsem političnih razlogov (Pirih, 2004).

Kmetijska zemljišča predstavljajo 32 odstotkov celotnega ozemlja, gozdovi okoli 59,9 odstotka, 8,2 odstotka površin pa predstavljajo ostala zemljišča (glej graf 1). Zadnja desetletja je prisoten stalen trend povečevanja površin v zaraščanju, kar stroka zaznava kot problem, ki zahteva takojšnje ukrepanje (NSN, 2006).

Graf 1: Raba zemljišč v Sloveniji (NSN, 2006)

V Sloveniji se je začel proces povečevanja kmetijskih gospodarstev, vendar poteka počasi. Predvsem se opuščajo manjše kmetije, ki so nedonosne, kmetovanje se najpogosteje opušča zaradi starosti gospodarjev, mladi pa se zaposlujejo na drugih področjih.

Demografska struktura podeželskih območij v Sloveniji se v veliki meri razlikuje od splošne demografske slike. To velja tako za zaposlitveno kot tudi za starostno strukturo prebivalstva. Zaradi staranja prebivalstva in hkratnega odliva mladega prebivalstva s podeželja (beg možganov) je demografska struktura manj ugodna v pretežno podeželskih regijah. Neugodna starostna struktura je še posebej pereča v kmečkih gospodinjstvih. Starostna struktura nosilcev kmetijskih gospodarstev je neugodna; več kot polovica jih je starejših od 55 let, delež gospodarjev mlajših od 45 let pa znaša le 19 odstotkov. Mlajši nosilci kmetijskih gospodarstev imajo v povprečju višjo stopnjo formalne izobrazbe (NSN, 2006).

Praksa prostorskega planiranja kaže, da je bila pozornost planerjev v preteklosti usmerjena predvsem v mesta, pozabili pa so na podeželje. Šele zakonodaja o varovanju rodovitnih tal, zahteve po samooskrbovanju in vsesplošnem ekološkem zavarovanju celotnega prostora zahteva, da prostorski planerji posvetijo svojo pozornost tudi ruralnemu prostoru (Prosen, 2003).

Reševanje problemov podeželja (odseljevanje mladih, zaraščanje krajine, itd.) je bilo dolgo časa odrinjeno. Večino pozornosti se je namenjal urejanju mest, saj je bilo mesto nosilec ekonomske, družbene in ideološke dominacije. Razvoj in urejanje podeželskega prostora sta bila prepuščena prebivalcem, ki so tam živeli. Skozi stoletja so preurejali svoj življenjski prostor in ga prilagajali gospodarski in bivalni rabi. V preteklosti so bili torej posegi v naravo opravljeni s čutom, danes pa morajo ta čut nadomestiti znanje in ekološka etika ter kakovostna normativna ureditev. Prav zato je potrebno ustrezno planiranje podeželskega prostora (Prosen, 2003).

Celotna predvojna in povojna urbanistična zakonodaja je obravnavala le urbani prostor. Podeželski prostor pa se je najpogosteje pojmoval kot rezerva in gospodarsko manj pomembna pokrajina, ki si ga je mesto prillašalo za gradnjo eksternih urbanih naprav (ceste, daljnovodi, industrijski obrati ...). Planerska stroka je tako daleč zaostala v prostorskem

načrtovanju kmetijskega prostora in zamujenega ni možno na hitro niti študijsko kaj šele praktično nadomestiti (Prosen, 1991).

V letu 1984 sta bila v Sloveniji sprejeta nov Zakon o urejanju prostora (Ur. l. RS št. 110/02) in Zakon o urejanju naselij (Ur. l. SRS, št. 18/1984) in drugih posegih v prostor, ki je omogočil, da se v okviru sistema celovitega planiranja uveljavi planiranje in urejanje podeželskega prostora. Republika Slovenija je poleg posameznih zakonskih predpisov sprejela tudi več normativnih aktov, iz katerih izhajajo cilji in usmeritve za razvoj podeželja. Ta dejavnost je postala živahna v sedemdesetih letih, ko se je pri nas uveljavljalo prostorsko planiranje kot pomemben usmerjevalec policentričnega, torej enakomernega razvoja države (Pirih, 2004).

Danes se vedno pogosteje pojavlja težnja po celovitem sistemu planiranja podeželskega prostora. Kljub vedno večjim zahtevam po integralnem pristopu v razvojnem planiranju še vedno prevladujejo sektorski plani. Posamezni sektorji so razvili kakovostno in uspešno planiranje, ki pa bi ga morali integrirati v celovit sistem planiranja. Osnova za celovito ali integralno planiranje podeželja pa je spoznanje, da podeželske aktivnosti tvorijo sestavni del družbe in njenega gospodarstva.

4.2 Ravni planskih in prostorskih aktov za potrebe načrtovanja podeželja

V tem poglavju so navedene ravni planskih in prostorskih aktov za potrebe načrtovanja podeželja.

Ravni planskih aktov za potrebe načrtovanja podeželja so naslednje:

- nacionalni razvojni program kmetijstva,
- regionalni plan razvoja kmetijstva,
- občinski plan razvoja kmetijstva.

Nacionalni razvojni program kmetijstva ima za cilj izboljšanje gospodarskih, socialnih, kulturnih, prostorsko oblikovnih in ekoloških razmer na podeželju. Predstavlja planski instrument za urejanje socialnega, gospodarskega in prostorskega dela kmetijskega sektorja in predstavlja strokovno podlago za izdelavo prostorskega plana RS (Malnarič, 2006).

Regionalni plan razvoja kmetijstva se izdelava za posamezno plansko regijo (statistično regijo) oziroma za posamezno geografsko zaključeno območje. Služi kot planski instrument za razvoj gospodarskega, socialnega in prostorskega dela kmetijskega sektorja in predstavlja strokovno podlago za izdelavo regionalnih planov za posamezno regijo (Malnarič, 2006).

Občinski plan razvoja kmetijstva se izdelava za posamezno občino in služi kot planski instrument za razvoj gospodarskega, socialnega, ekološkega in prostorskega dela kmetijskega sektorja in predstavlja strokovno podlago za izdelavo razvojnih planov za posamezno občino. V občinskem planu razvoja kmetijstva se upoštevajo zahteve iz nacionalnega razvojnega programa in iz regionalnega plana razvoja kmetijstva in ima strateško in akcijsko nalogo za razvoj na lokalni ravni (Malnarič, 2006).

Po zakonu o urejanju prostora (ZUreP-1)³ se prostorske ureditve določajo in načrtujejo s prostorskimi akti.

Prostorski akti so državni, občinski in skupni. Državni prostorski akti so strategija prostorskega razvoja Slovenije, prostorski red Slovenije in državni lokacijski načrti. Občinski prostorski akti so strategija prostorskega razvoja občine z urbanističnimi in krajinskimi zasnovami, prostorski red občine ter občinski lokacijski načrti. Prostorske ureditve, ki so skupnega pomena za državo in občine, država in občine načrtujejo skupno. Skupni prostorski akt države in občin je regionalna zasnova prostorskega razvoja.

Strategija prostorskega razvoja Slovenije je temeljni državni dokument o usmerjanju razvoja v prostoru. V povezavi z drugimi temeljnimi državnimi razvojnimi dokumenti določa strateške usmeritve razvoja dejavnosti v prostoru in izhodišča za koordinacijo njihovih

³ Zakon o urejanju prostora (ZUreP-1). UL RS št. 110/02: 13060-13069.

razvojnih politik v prostoru. Razvojni dokumenti posameznih območij in dejavnosti ne smejo biti v nasprotju s strategijo prostorskega razvoja Slovenije.

Prostorski red Slovenije določa v skladu s strategijo prostorskega razvoja Slovenije temeljna pravila za urejanje prostora na državni, regionalni in lokalni ravni. Prostorski red Slovenije lahko določa za celotno območje države ali njena posamezna območja tudi podrobnejša pravila za urejanje prostora, s katerimi se zagotavlja enotno izvajanje tega zakona ter oblikujejo zahteve v zvezi s prostorskim načrtovanjem ter arhitekturnim in krajinskim projektiranjem glede na značilnosti posameznih območij države.

Z **državnim lokacijskim načrtom** se podrobneje načrtuje prostorska ureditev državnega pomena. Z njim se določijo lokacijski pogoji za pripravo projektov za pridobitev gradbenih dovoljenj po predpisih o graditvi objektov ter prostorski ukrepi po zakonu ZUreP-1. Državni lokacijski načrt ne sme biti v nasprotju s strategijo prostorskega razvoja Slovenije in prostorskim redom Slovenije oziroma z regionalno zasnovo prostorskega razvoja, če je bila ta sprejeta za obravnavano območje.

Strategija prostorskega razvoja občine določa usmeritve za razvoj dejavnosti v prostoru in njegove rabe tako, da so zagotovljeni pogoji za vzdržen in usklajen razvoj na območju občine. Strategija prostorskega razvoja občine ne sme biti v nasprotju s strategijo prostorskega razvoja Slovenije in prostorskim redom Slovenije.

Namen **prostorskega reda občine** je, v skladu s strategijo prostorskega razvoja občine ter ob upoštevanju pravil iz prostorskega reda Slovenije, določiti območja namenske rabe prostora, določiti pogoje in merila ter ukrepe za načrtovanje v prostoru in pripravo lokacijskih načrtov občine ter pogoje za pripravo projektov po določbah zakona, ki ureja graditev objektov. Prostorski red občine je temeljni izvedbeni prostorski akt občine.

Pri prostorskih aktih vlada torej hierarhija. Občinski lokacijski načrt namreč ni samostojen akt, pač pa je odvisen od vseh prej omenjenih »nadrejenih« aktov.

Načrtovanje razvoja podeželja v Republiki Sloveniji se trenutno izvaja z naslednjimi dokumenti (Kokolj - Prošek, 2006):

1. Strategija razvoja Slovenije in Strategija prostorskega razvoja Slovenije

(strateški dokument, sprejet v juniju 2005)

2. Državni razvojni program

(izvedbeni dokument Strategije razvoja Slovenije - v pripravi)

3. Operativni (OP) in sektorski programi

- OP varstva okolja in trajnostne rabe energije,
- OP razvoja transportne infrastrukture,
- OP razvoja človeških virov,
- čezmejni in transnacionalni OP,
- programi razvoja podeželja (v nalogi je predstavljen Program razvoja podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske).
- Program razvoja ribištva;

4. Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja

5. Regionalni razvojni programi

Dokumenti so hierarhično urejeni, zato morajo nižji dokumenti upoštevati določila višjih. Razvojni programi podeželja za posamezna področja Slovenije morajo tako upoštevati vsa določila in usmeritve razvoja podeželja, ki so določena v državni prostorski strategiji, nacionalnem strateškem načrtu razvoja podeželja, skladni pa morajo biti tudi z regionalnim razvojnim programom obravnavanega območja. Ker je Slovenija polnopravna članica Evropske unije, mora pri planiranju razvoja podeželja upoštevati tudi določila, ki jih za razvoj podeželja predpisuje EU in sicer Uredbo Sveta o podpori za razvoj podeželja.

Dokumente razvoja delimo na izvedbene in strateške in sicer (Kokolj - Prošek, 2006):

STRATEŠKI:

- Strategija razvoja Slovenije in Strategija prostorskega razvoja Slovenije,
- dokumenti po področjih in sektorjih (*prostor, regionalni razvoj, turizem, kmetijstvo, varstvo okolja idr.*),
- regionalni razvojni programi – strateški del;

IZVEDBENI

- Državni razvojni program,
- prostorski akti,
- izvedbeni programi področij in sektorjev,
- regionalni razvojni programi – izvedbeni del,
- območni razvojni programi.

V nalogi smo se osredotočili predvsem na strateške dokumente, ki urejajo razvoj podeželja v naslednjem programskem obdobju od leta 2007 do leta 2013.

4.3 Razvoj podeželja v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije

4.3.1 Izhodišča in cilji prostorskega razvoja Slovenije

Sprejem Strategije prostorskega razvoja Slovenije (v nadaljnjem besedilu SPRS) je pomenil prelomnico v urejanju prostora. Z njo so nadomestili prostorske planske dokumente na državni ravni, ki so bili izdelani v osemdesetih letih prejšnjega stoletja.

SPRS je temeljni strateški prostorski akt in celovit prostorski dokument, ki udejanja koncept vzdržnega prostorskega razvoja. Podaja okvir za prostorski razvoj na celotnem območju države, določa zasnovo urejanja prostora, njegovo rabo in varstvo, skupaj s Strategijo gospodarskega razvoja Slovenije predstavlja krovni dokument za usmerjanje prostorskega razvoja v državi ter je osnova za usklajevanje sektorskih politik.

Temelji na že sprejeti politiki urejanja prostora Republike Slovenije in oceni stanja ter teženj v prostoru Republike Slovenije. Pri procesu priprave SPRS so sodelovala vsa ministrstva in vladne službe, katerih vsebina je pomembna za uresničevanje vzdržnega prostorskega razvoja in vključevanje v prostorski razvoj Evrope (SPRS, 2005).

S SPRS se skuša doseči skladen gospodarski, socialni in kulturni razvoj, pri čemer naj bi se zagotavljal tak razvoj, ki bo omogočil ohranitev okolja, narave in dediščine ter kvaliteto bivanja.

SPRS pa poleg vsega zgoraj naštetega postavlja tudi splošna izhodišča in značilnosti slovenskega podeželskega prostora, na osnovi katerih so nato določeni cilji prostorskega razvoja Slovenije. Prioritete v zasnovi so (SPRS, 2005):

1. enakovredna vključenost Slovenije v evropski prostor,
2. policentrični urbani sistem in regionalni prostorski razvoj,
3. vitalna in urejena mesta,
4. usklajen razvoj širših mestnih območij,
5. povezan in usklajen razvoj prometnega in poselitvenega omrežja,
6. izgradnja gospodarske javne infrastrukture,
7. vitalnost in privlačnost podeželja,
8. krepitev prepoznavnosti kakovostnih naravnih in kulturnih značilnosti krajine,
9. prostorski razvoj v območjih s posebnimi potenciali in problemi.

V SPRS so podana (Resnik, 2005):

- splošna izhodišča z opisom dejavnikov in procesov prostorskega razvoja ter povzetkom načel iz mednarodnih dokumentov (V vseh mednarodnih dokumentih se pojavlja podeželje kot prostor, ki je v skladu s temeljnimi razvojnimi zahtevami povezan z urbaniimi območji),
- značilnosti slovenskega prostora z opisom (in analizo) stanja, učinkov, teženj (Na vseh poseljenih območjih v Sloveniji, predvsem pa na manj urbaniziranih, neurbaniziranih in v odmaknjenih podeželskih območjih potekajo procesi stagnacije in upadanja intenzivnosti gospodarskega razvoja ter procesi depopulacije. Na podeželju je zato tudi v prihodnosti pričakovati upadanje števila prebivalstva in prestrukturiranje kmetijstva, s posledico preobrazbe kulturne krajine. Z izgubljanjem pomena javnega potniškega prometa se vse bolj uveljavlja uporaba osebnega prometa. Resno oviro v razvoju območij ali posameznih dejavnosti lahko pomeni pomanjkljiva telekomunikacijska opremljenost. Zaradi prestrukturiranja kmetijstva, tujih investicij

in povečanega interesa za gradnjo v odprtem prostoru se bo preobrazba kulturne krajine nadaljevala tudi v bodoče),

- cilji prostorskega razvoja Slovenije z opisom za posamezna področja delovanja (Cilj prostorskega razvoja Slovenije, posebej pomemben za podeželska območja, je medsebojno dopolnjevanje funkcij podeželskih in urbanih območij z izkoriščanjem prostorskega potenciala za razvoj raznolikih gospodarskih dejavnosti na podeželju in dopolnjevanjem funkcij mesta in podeželja z razvojem dopolnjujočih dejavnosti).

Instrument za uresničevanje SPRS pa predstavlja Državni razvojni program.

4.3.2 Razvoj podeželja v SPRS

V SPRS je opredeljeno tudi področje razvoja podeželja. V skladu s prostorsko strategijo naj bi se spodbujal celovit razvoj podeželja v povezavi z urbanih območji. Naselja in krajino na podeželju naj se razvija kot povezan gospodarski in bivalni prostor, v katerem se ohranja in razvija krajinska in arhitekturna kakovost ter se tako spodbuja ohranjanje prepoznavnosti slovenskega podeželja.

Podeželje in urejanje podeželskega prostora se v prostorski strategiji vsebinsko nahajata v več poglavjih in prioritetah, ki so pomembne za uresničitev ciljev (Resnik, 2005):

- zelo malo v prioriteti št. 2: "Policentrični urbani sistem in regionalni prostorski razvoj". Omrežje funkcionalno in fizično povezanih središč se načrtuje tako, da je razmestitev storitvenih, oskrbnih in drugih dejavnosti ter prometnih in komunikacijskih povezav prostorsko usklajena, se med seboj dopolnjuje in omogoča uravnoteženost življenjskih in gospodarskih pogojev v mestih in na podeželju, ob skrbi za kvaliteto prostora in okolja.
- pretežno in v celoti samo v prioriteti št. 7: "Vitalnost in privlačnost podeželja". Že iz naslova lahko razberemo ključni cilj prioritete, ki izhaja iz (ohranjanja) poseljenosti slovenskega podeželja in diverzifikacije gospodarskih dejavnosti, ki v povezavi s kmetijstvom in gozdarstvom prispevajo k visoki kvaliteti, prepoznavnosti in

doživljajski privlačnosti naravne in kulturne krajine. V posameznih urbanih centrih na podeželju se spodbuja razvoj delovnih mest z namenom zmanjšanja vsakodnevnih delovnih migracij v večja zaposlitvena središča. S funkcionalnim dopolnjevanjem se ustrezno sanira razpršeno gradnjo ob predpostavki, da je takšen ukrep prostorsko in okoljsko sprejemljiv. Kmetijsko dejavnost se lahko specializira in racionalno prostorsko organizira na območjih z najboljšimi pridelovalnimi pogoji. Na manj rodovitnih območjih pa se večja pozornost namenja razvoju dopolnilnih dejavnosti in vzdrževanju kulturne krajine, preprečevanju zaraščanja, ohranjanju biotske raznovrstnosti in naravnih vrednot, kvalitetni rabi kulturne dediščine, ipd. S povečevanjem vitalnosti in privlačnosti podeželja bomo ohranjali poseljenost na teh območjih, kar pa je bistvenega pomena za uspešen razvoj.

- delno se podeželje kot predmet urejanja v prostorski strategiji pojavlja še v prioriteti št. 8: "Krepitev prepoznavnosti kakovostnih naravnih in kulturnih značilnosti krajine", kjer je krajina ločena na naravno, kulturno in urbano krajino ter kmetijsko intenzivno krajino. Slednjo naj se razvija na območjih z visokim pridelovalnim potencialom.
- in delno v prioriteti št. 9: "Prostorski razvoj v območjih s posebnimi potenciali in problemi". V poglavju je poudarek na razvoju tistih dejavnosti, ki lahko izkoristijo prednosti in potenciale, ki tvorijo regionalne posebnosti teh območij; ta območja pa obsegajo pretežni del slovenskega podeželja

Slovensko krajino naj bi se po strategiji razvijalo kot naravno krajino predvsem na odmaknjenih in ohranjenih območjih. Spodbuja se ohranjanje in kvalitetno upravljanje na območjih s prepoznavnimi naravnimi in kulturnimi kakovostmi v povezavi z gospodarskimi možnostmi, ki jih te posebnosti omogočajo.

Na področju prostorskega razvoja podeželja določa SPRS naslednje programe (SPRS, 2005):

- medsebojno funkcijsko povezovanje podeželskih in urbanih območij,

- prenovu podeželskih naselij s poudarkom na zagotavljanju potrebnih urbanih funkcij in infrastrukturne opremljenosti,
- vključevanje in celostno obravnavo kulturne dediščine kot razvojnega dejavnika na podeželju,
- zagotavljanje ustreznih prostorskih in gospodarskih pogojev za razvoj turizma na podeželju,
- integralno načrtovanje prostorskega razvoja na posebnih varstvenih območjih in zavarovanih območjih,
- integralno načrtovanje prostorskega razvoja na območjih nacionalne prepoznavnosti,
- sanacijo razvrednotenih krajinskih območij,
- primeren prostorski razvoj podeželja na območjih prostorskih omejitev.

4.3.3 Razvoj prostorskih sistemov z usmeritvami za razvoj na regionalni in lokalni ravni

Razvoj poselitve naj bi po SPRS slonel na načelu preprečevanja prostorskih konfliktov in navzkrižij med različnimi rabami. Poudarek je na notranjem razvoju naselij (prenova in sanacija, aktivna zemljiška politika, aktiviranje potencialov obstoječih objektov, razvoj gospodarske javne infrastrukture in krajine, ipd.) in visoki kvaliteti urbanističnih in arhitekturnih rešitev, kot pomembnemu pogoju za uspešen razvoj podeželja in območij z razvojnimi problemi (Resnik, 2005).

Varuje se avtohtoni poselitveni vzorec razpršene poselitve. Sanira se razpršeno gradnjo, z zgoščanjem in zaokroževanjem, v kolikor za to obstajajo možnosti. Gradnja kmetij se lahko izvaja tudi zunaj poselitvenih območij naselij, če gre za nove in razvojno perspektivne kmetije, za območja z visokim pridelovalnim potencialom za kmetijstvo, da se s tem zagotovi potrebna površina za razvoj kmetije, če gre za ustrezno koncentracijo kmetijske posesti na kmetijo in če je gradnja v skladu z zahtevami za varstvo naravnih virov in kakovostni krajinskega in grajenega okolja (Resnik, 2005).

V podeželskih naseljih, vaseh in zaselkih se gradnja vrši znotraj obstoječih gradbenih parcel z nadomestno ali dopolnilno gradnjo, prednost pred novogradnjo imata sanacija in prenova, slednji pa sta usmerjeni v modernizacijo kmetijstva in ustvarjanje pogojev za razvoj dopolnilnih dejavnosti. Pomembno je arhitekturno prilagajanje tradicionalni strukturi. In s tem ohranjanje tipike podeželskih naselij.

Poglavje **Razvoj gospodarske javne infrastrukture** določa usmeritve za boljšo povezanost in oskrbo ter dopolnjevanje funkcij urbanih in podeželskih območij. Z omrežjem pešpoti se urbana območja povezujejo s podeželskimi, z razvojem telekomunikacij se zmanjšuje problem razdalj, olajša se dostop do komunikacij in storitev ter s tem uvaja možnosti za nove oblike dela. Z aktivnimi ukrepi se varujejo obstoječi in potencialni pomembni viri pitne vode in prioriteto sanirajo divja odlagališča odpadkov, ki so značilna in pogosta predvsem na podeželju, saj je bilo do nedavnega organizirano zbiranje odpadkov redkost (Resnik, 2005).

SPRS določa tudi **razvoj krajine** v slovenskem prostoru. Večji del naše države obsega kulturna krajina na območjih, ki so odmaknjena od večjih urbanih območij in tvorijo mozaični preplet gozda, agrarnih krajinskih vzorcev in tradicionalne poselitvene strukture. Krajina ima visok kulturni in simbolični pomen, zato je preurejanje, obnavljanje ali ohranjanje prostorskih razmerij oziroma ustrezen razvoj krajine izrednega pomena. Na območjih zaraščanja se spodbuja kmetijsko ali drugo ustrezno rabo, ki ohranja prepoznavne kulturne sestavine krajine, z združevanjem kmetijskih zemljišč v večje parcele se sledi osnovnim smerem prostora in poljske razdelitve. V usmeritvah za rabo naravnih virov, posebno pri rabi voda in pridelovalnem potencialu tal za kmetijsko rabo, se zagotavlja gospodarno, racionalno in preudarno rabo, da se ohranjajo potenciali, kvaliteta in obnovljivost za dolgoročni obstoj. Kmetovanje se ustrezno prilagaja potencialnim virom pitne vode, obstoječemu krajinskemu vzorcu, naravnim razmeram (pogoste suše ali poplave), ipd. Kmetijsko dejavnost se prednostno usmerja na območja z visokim pridelovalnim potencialom tal za kmetijsko rabo, če tam ne veljajo posebne omejitve izvajanja dejavnosti zaradi varstva podzemnih voda kot virov pitne vode. Tu se izvajajo agrarne operacije z upoštevanjem obstoječe krajinske strukture, mreže poljskih poti, prostorskih smeri, naravnih koridorjev in logike krajinskega vzorca (Resnik, 2005).

4.3.4 Ukrepi za izvajanje SPRS

To poglavje v SPRS obsega koordinacijo programov, določa naloge in aktivnosti nosilcev urejanja prostora in drugih subjektov, aktivnosti za zagotavljanje skladnosti razvojnih dokumentov in prostorskih aktov s prostorsko strategijo ter spremljanje uspešnosti izvajanja usmeritev iz prostorske strategije. Programi, ki so pomembni za izvajanje prostorske strategije, se oblikujejo na osnovi medsektorskega sodelovanja in dogovarjanja.

Na področju **prostorskega razvoja podeželja** so nujni programi za medsebojno funkcijsko povezovanje podeželskih in urbanih območij, prenovo podeželskih naselij ter programi za zagotavljanje ustreznih prostorskih in gospodarskih pogojev za razvoj turizma na podeželju, integralno načrtovanje prostorskega razvoja v območjih nacionalne prepoznavnosti, sanacija razvrednotenih krajinskih območij in primeren prostorski razvoj podeželja v območjih prostorskih omejitev (Resnik, 2005).

Na področju **kmetijstva** se s programi spodbuja ohranjanje pridelovalnega potenciala kmetijskih zemljišč, ekološko naravnano kmetijstvo, diverzificirane oblike kmetijske proizvodnje in razvoj dopolnilnih dejavnosti. Pripravlja se kategorizacije kmetijskih zemljišč na osnovi pridelovalnega potenciala tal kot podlage za njihovo razvrstitev, skrbi se za pripravo programov kmetijstva in prenove vasi, posebej še za izjemne krajine, obmejna in obalna ter zavarovana območja.

4.4 Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja v Sloveniji 2007-2013

Načrt se pripravi v skladu z institucionalnimi dogovori držav članic EU. Vsaka država članica mora poslati Komisiji svoj nacionalni strateški načrt še pred predložitvijo svojih programov podeželja (NSN, 2006).

Slovenija je kot polnopravna članica Evropske unije sestavila svoj Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja (NSN). Sestavilo ga je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

junija 2006. Pri pripravi so bile v celoti upoštevane strateške smernice EU ter širše strateške usmeritve EU na področju trajnostne rabe virov (sklepi sveta iz Goteborga)³ ter krepitve gospodarske rasti in zaposlovanja (Lizbonska strategija)⁴. Nacionalne prednostne naloge je Slovenija opredelila na podlagi analize stanja, potencialov in specifičnih potreb, ki bodo prispevale k učinkovitemu doseganju skupnih ciljev EU, določenih v Sklepu Sveta o strateških smernicah EU za razvoj podeželja. Z določitvijo in izvajanjem nacionalnih prednostnih nalog bo Slovenija prispevala tudi k uresničevanju nacionalnih ciljev, vezanih na razvoj podeželja, ter si pri tem prizadevala za ravnovesje med posameznimi področji ukrepanja.

Vsak nacionalni strateški načrt mora po uredbi Sveta o podpori za razvoj podeželja vsebovati (NSN, 2006):

- vrednotenje gospodarskega, socialnega in okoljskega položaja ter razvojnega potenciala,
- strategijo, ki jo za skupne ukrepe določita EU in zadevna država članica in ki odraža usklajenost usmeritev, ki jih je EU začrtala v svojih strateških smernicah,
- tematske in teritorialne prednostne naloge za razvoj podeželja, ki jih vsebuje vsaka os, vključno z glavnimi ovrednotenimi cilji ter ustreznimi kazalniki za spremljanje in vrednotenje,
- seznam programov razvoja podeželja, s katerimi se izvaja nacionalni strateški načrt, in okvirna dodeljena sredstva EKSRP za vsak program,
- sredstva za zagotavljanje usklajevanja z drugimi instrumenti skupne kmetijske politike,
- po potrebi proračun za dosego konvergenčnega cilja,
- opis ureditve in navedbo zneska, namenjenega ustanovitvi nacionalne mreže za podeželje.

Prvič leta 2010, potem pa najkasneje do 1. oktobra vsako drugo leto, mora vsaka država članica predložiti Komisiji zbirno poročilo, ki prikazuje napredek pri izvajanju njenega

³in ⁴: Dokumenta sta dostopna na internetni strani: www.europa.eu.int/growthandjobs/index.htm

nacionalnega strateškega načrta in doseganju ciljev ter njen prispevek k izpolnjevanju strateških smernic EU. Zadnje zbirno poročilo se mora predložiti najkasneje do 1. oktobra 2014. Poročilo, ki povzema glavne dosežke, trende in izzive, povezane z izvajanjem nacionalnih strateških smernic EU, izdela tudi Komisija. To poročilo se pošlje Evropskemu parlamentu, Svetu EU, Evropskemu ekonomsko-socialnem odboru in Odboru regij (NSN, 2006).

V NSN so prednostne naloge na področju razvoja podeželja opredeljene za obdobje 2007-2013 in se bo, če posamezne prednostne naloge ne opredeljujejo drugače, izvajal na celotnem ozemlju Republike Slovenije.

NSN si s pomočjo prednostnih nalog prizadeva h krepitvi večnamenske vloge kmetijstva v Sloveniji. Posebej izpostavlja potrebe po prestrukturiranju kmetijstva in živilskopredelovalne industrije ter prispeva h krepitvi konkurenčnosti celotne agroživilske verige. Gradi na načelih trajnostnega gospodarjenja z obnovljivimi naravnimi viri in daje posebno pozornost vzdrževanju kulturne krajine, varovanju okolja in ohranjanju poseljenosti podeželja ter njegove identitete. NSN odraža tudi večnamensko vlogo gozdov, ki slovenski krajini dajejo poseben pečat in so pomemben tvorec okolja ter vir biotske raznovrstnosti. Prednostne naloge NSN bodo prispevale tudi k ekonomski in socialni krepitvi podeželja ter uveljavljale nove pristope k povečanju zaposlenosti na podeželju in to ne zgolj s primarno kmetijsko dejavnostjo. Načrt predstavlja referenčni okvir za pripravo Programa razvoja podeželja 2007–2013 za celotno območje Republike Slovenije (NSN, 2006).

Republika Slovenija bo za potrebe aktivnosti razvoja podeželja vzpostavila enotno (skupno) mrežo, ki bo zagotovila ustrezno organiziranost in strokovnost. Za potrebe delovanja mreže bo pripravljen ustrezen operativni program v sklopu programa razvoja podeželja. Namen mreže za razvoj podeželja je spodbujati sodelovanje, izmenjavo znanj in izkušenj ter usklajeno delovanje različnih strokovnih organizacij in interesnih združenj s podeželja z željo, da se zagotovi čim boljša strokovna podpora razvoju podeželja. Potrebna je tudi medsebojna izmenjava dobrih praks in hiter pretok informacij na vseh ravneh med vsemi akterji, ki so vključeni v najrazličnejše aktivnosti razvoja podeželja. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo

in prehrano bo v okviru svojih nalog poskrbelo za vzpostavitev in delovanje nacionalne mreže za razvoj podeželja v obdobju 2007–2013. Finančna podpora vzpostavitvi mreže se bo krila iz dela sredstev za tehnično pomoč (NSN, 2006).

Slovenija bo za programsko obdobje 2007–2013 pripravila skupen program razvoja podeželja za celotno območje Republike Slovenije. Prispevek EU za izvajanje ukrepov programa razvoja podeželja v sedemletnem obdobju je ocenjen na 803 milijone evrov (v cenah za leto 2004), v nacionalnem proračunu pa bo zagotovljeno sofinanciranje ukrepov v višini od 20 do 25 odstotkov, skladno z opredelitvijo stopnje sofinanciranja v uredbi Sveta EU za razvoj podeželja (NSN, 2006).

4.4.1 Strategija razvoja podeželja v Sloveniji po oseh

Nacionalne prednostne naloge je Slovenija opredelila na podlagi analize stanja, potencialov in specifičnih potreb, ki bodo prispevale k učinkovitemu doseganju skupnih ciljev EU, določenih v Sklepu Sveta o strateških smernicah EU za razvoj podeželja.

V prvem delu NSN je opis gospodarskega in socialnega položaja ter stanja okolja v Sloveniji. V nadaljevanju pa je opisana skupna strategija in prednostne naloge pri razvoju podeželja. Strategija razvoja podeželja je podana po oseh (4 osi), vključno s posebnimi cilji ter uporabljenimi indikatorji. Določena je skladno z uredbo, po kateri vsaka država članica izbere cilje in usmeritve, ki jih izpostavi po skrbni analizi stanja.

PRVA OS je usmerjena v povečanje konkurenčnosti kmetijstva in z njim povezane živilskopredelovalne industrije ter gozdarstva. Slovensko agroživilstvo in gozdarstvo sta nekonkurenčna za učinkovito delovanje v razmerah enotnega trga. Zaostajata v učinkovitosti rabe proizvodnih virov, tržni organiziranosti in deloma tudi v doseganju standardov na področju kakovosti, higiene in varnosti hrane. Za dvig konkurenčnosti je potreben nov razvojni cikel, ki ga ni mogoče doseči brez aktivnejše podpore javnih sredstev (NSN, 2006).

Poudarki bodo namenjeni predvsem (Ploštajner, Ščančar, 2006):

- Posodabljanju in prestrukturiranju kmetijstva: posodabljanje kmetijskih gospodarstev, pomoč kmetom pri prilagajanju standardom, ki temeljijo na zakonodaji EU, pomoč mladim prevzemnikom kmetij, zgodnje upokojevanje kmetov in kmetijskih delavcev, izboljšanje in razvoj infrastrukture, povezane z razvojem in prilagoditvijo kmetijstva in gozdarstva. Za te dejavnosti je namenjenih 30 % skupnih sredstev za prvo os.

- Dvigu dodane vrednosti in kakovosti v pridelavi in predelavi kmetijskih, živilskih in gozdarskih proizvodov: dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom, podpora kmetom, ki sodelujejo v shemah kakovosti hrane, podpora skupinam proizvajalcev pri dejavnostih obveščanja in pospeševanju prodaje za proizvode, ki so vključeni v sheme kakovosti hrane. Za te dejavnosti je namenjenih 10 % skupnih sredstev za prvo os.

- Trajnostnemu in ekonomsko učinkovitejšem gospodarjenju z gozdovi: izboljševanje gospodarske vrednosti gozdov, podpora za ustanavljanje skupin proizvajalcev v gozdarstvu. Za te dejavnosti je namenjenih 5 % skupnih sredstev za prvo os.

- Dvig ravni usposobljenosti in povečanju zaposljivosti v kmetijstvu, živilstvu in gozdarstvu: poklicno usposabljanje in dejavnosti informiranja. Za te dejavnosti je namenjenih 10 % skupnih sredstev za prvo os.

Aktivnosti, opisane po zgoraj naštetih prednostnih nalogah, bodo težile k doseganju ciljev, ki so podani v tabeli na naslednji strani (NSN, 2006).

Tabela 1: Aktivnosti prve osi (NSN, 2006)

Indikator	Parameter vrednotenja	Izhodiščna vrednost	Ciljna vrednost v letu 2013*
Storilnost dela v kmetijstvu	BDV (bruto dodana vrednost v evrih)/PDM (polnovredna delovna moč)	5.047 EUR (SURS–ERK 2003–2005)	7570 EUR (+50%)
Ekonomska velikost kmetijskih gospodarstev	ESU (European Size Unit)/ kmetijsko gospodarstvo	4,6 ESU (SURS–SKMG 2005)	5,5 ESU (+20%)
Storilnost dela v živilsko predelovalni industriji	BDV(bruto dodana vrednost v evrih)/zaposlenega	24.526 EUR (SURS–NR 2002–2004)	30.600 EUR (+25%)
Storilnost dela v gozdarstvu	BDV(bruto dodana vrednost v evrih)/zaposlenega	17.507 EUR (SURS–NR 2002–2004)	22.700 EUR (+30%)
Usposabljanje in izobraževanje v kmetijstvu	Odstotek kmetov s končano osnovnošolsko in višješolsko izobrazbo	89%	93,45% (+5%)
Usposobljenost nosilcev kmetij	Delež nosilcev kmetij s kakršnokoli kmetijsko izobrazbo	28% (SURS–SKMG 2005)	45% (+60%)

*Podane ciljne vrednosti so indikativne in bodo po potrebi korigirane

ERK – Ekonomski račun kmetijstva

NR – Nacionalni računi

SKMG – Struktura kmetijskih gospodarstev

DRUGA OS je usmerjena v ohranjanje kmetijske krajine na območjih z neugodnimi naravnimi danostmi za kmetovanje, spodbujanje okolju prijaznih kmetijskih praks in izboljšanje dobrega počutja domačih živali. Stanje naravnih virov v Sloveniji je sorazmerno ugodno in tudi vpliv kmetijstva ter gozdarstva na stanje naravnih virov je v splošnem moč označiti kot zmerno. V programskem obdobju 2007–2013 bo zaradi celovitega zagotavljanja strateških ciljev razvoja podeželja in posledično zagotavljanja finančnih sredstev skupen obseg sredstev namenjenih aktivnostim druge osi, nekoliko nižji od obsega sredstev, ki so v obdobju 2004–2006 namenjena tem vsebinam (NSN, 2006).

Poudarek je na (Ploštajner, Ščančar, 2006):

- Ohranjanju kmetijske krajine na območjih z neugodnimi naravnimi danostmi za kmetovanje: izravnalna plačila za območja z omejenimi možnostmi za kmetovanje.

Za te dejavnosti je namenjenih okoli 61 % skupnih sredstev za drugo os.

- Spodbujanju okolju prijaznih kmetijskih praks: spodbude kmetijskim praksam, ki

vplivajo na izboljšanje stanja okolja, ohranjanje tradicionalnih kmetijskih praks in vzdrževanje genetskega potenciala, ohranjanje trajnostne kmetijske rabe na zavarovanih območjih. Za te dejavnosti je namenjenih okoli 26 % skupnih sredstev za drugo os.

- Izboljšanje dobrega počutja domačih živali: za te dejavnosti je namenjenih okoli 13 % skupnih sredstev za drugo os.

Aktivnosti po zgoraj naštetih prednostnih nalogah bodo težile k doseganju ciljnih vrednosti, podanih v tabeli (NSN, 2006).

Tabela 2: Aktivnosti druge osi (NSN, 2006)

Indikator	Parameter vrednotenja	Izhodiščna vrednost	Ciljna vrednost v letu 2013*
Biotska raznovrstnost	Populacija ptic kmetijske krajine	stabilno	ohranjanje
Obdelanost HNV	Obseg kmetijskih površin na območjih z visoko naravno vrednostjo	300.000	300.000
Kakovost vode	Bruto bilanca hranil (presežki dušika)	40 kg/ha (1997)	znižanje
Vključenost v ekološko pridelavo	Odstotek površin v ekološki pridelavi glede na vsa KZU	3,8%	10%
Podnebne spremembe	Proizvodnja obnovljive energije v kmetijstvu in gozdarstvu	454 kToe (gozdarstvo)	povečanje
Obdelana zemljišč v OMD	Delež glede na vsa kmetijska zemljišča v OMD	340.0000ha/ 438.000 ha	350.000 ha / 438.000ha
Območja pod kmetijsko okoljskimi ukrepi	Obseg površin na katerih se izvajajo kmetijsko okoljski ukrepi	177.000	200.000

*Podane ciljne vrednosti so indikativne in bodo po potrebi korigirane

TRETJA OS je usmerjena k izboljšanju zaposlitvenih možnosti in kakovosti življenja na podeželju, zato bo večji poudarek na (Ploštajner, Ščančar, 2006):

- Izboljšanju zaposlitvenih možnosti na podeželju: spodbujanju ustanavljanja in razvoja mikropodjetij, ki temeljijo na konkurenčnih prednostih podeželja, podpora raznovrstnosti kmetijskih gospodarstev, usposabljanje in obveščanje upravičencev za podjetništvo na podeželju. Za te dejavnosti je namenjenih med 65 % in 70 % skupnih sredstev za tretjo os.

- Izboljšanju kakovosti življenja na podeželju: obnova in razvoj vasi, podpora ohranjanju in izboljšanju naravne dediščine. Za te dejavnosti je namenjenih med 30 % in 35% skupnih sredstev za tretjo os.

Z ukrepi po posameznih nalogah bo politika razvoja podeželja poskušala doseči kvantificirane cilje, ki so podani v tabeli (NSN, 2006).

Tabela 3: Aktivnosti tretje osi (NSN, 2006)

Indikator	Parameter vrednotenja	Izhodiščna vrednost	Ciljna vrednost v letu 2013*
Kmetije z nekmetijskimi viri dohodka in zaposlitev	Delež nosilcev kmetij z nekmetijskimi viri dohodka in zaposlitev	58,7%	povečanje
Zaposlenost izven kmetijstva	Zaposlenost v sekundarnem in terciarnem sektorju (na 1000 zaposlenih)	818 (SURS – NR 2004)	869 (+6%)
Gospodarski razvoj nekmetijskega sektorja	BDV v sekundarnem in terciarnem sektorju (v mio EUR)	22.184 (SURS –NR)	31.000 (+40%)
Obseg samozaposlovanja	Delež samozaposlenih v nekmetijskem sektorju v skupni zaposlenosti	7,9%	9,7%
Uporaba interneta na podeželju	Odstotek prebivalstva, ki ima dostop do interneta	48%	povečanje
Razvoj storitvenega sektorja	Delež BDV storitev (od celotne BDV)	62% (SURS–NR 2004)	63%
Razvoj storitvenega sektorja	Delež BDV storitev od celotne BDV v pretežno podeželskih območjih (8 statističnih regij)	53%	povečanje
Vseživljenjsko učenje	Delež udeležencev usposabljanj, starih med 25 in 64 let	16,2%	povečanje

*Podane ciljne vrednosti so indikativne in bodo po potrebi korigirane

OS LEADER bo prispevala k doseganju ciljev ostalih treh osi, še posebej ciljev tretje osi.

Namenjena je krepitevi načel subsidiarnosti v razvoju podeželja (NSN, 2006).

V okviru osi LEADER se bo politika razvoja podeželja osredotočila na naslednje prednostne naloge (Ploštajner, Ščančar, 2006):

- Pridobivanje strokovnih znanj in spodbujanje prebivalcev podeželja: priprava in izvedba programov spodbujanja in usposabljanja podeželskega prebivalstva za njihovo vključevanje v pripravo lokalnih strategij, sodelovanja v lokalnih akcijskih skupinah in procesih odločanja o izvedbah lokalnih razvojnih strategij, usposobitev za izvajanje programov spodbujanja in usposabljanja lokalnega prebivalstva. Za te dejavnosti je namenjenih okoli 15 % skupnih sredstev za četrto os.
- Vzpostavitev javno–zasebnih partnerstev in lokalnih akcijskih skupin na podeželskih območjih: vzpostavitev LAS–ov, priprava lokalnih razvojnih strategij, sodelovanje med LAS–i. Za te dejavnosti je namenjenih okoli 25 % skupnih sredstev za četrto os.

- Podpora izvajanju lokalnih razvojnih strategij: izbor in izvajanje prednostnih projektov. Za te dejavnosti je namenjenih okoli 60 % skupnih sredstev za četrto os.

Aktivnosti, opisane po zgoraj naštetih nalogah bodo težile k doseganju cilja spodbujanja podeželskega prebivalstva in povezovanja v razvojna partnerstva (LAS – lokalne akcijske skupine).

Tabela 4: Aktivnosti osi Leader (NSN, 2006)

Indikator	Parameter vrednotenja	Izhodiščna vrednost	Ciljna vrednost v letu 2013*
Vključenost lokalnih partnerstev v razvoj podeželja	Število delujočih LAS-ov	0	20

*Podane ciljne vrednosti so indikativne in bodo po potrebi korigirane

Slovenija bo okoli 31 odstotkov sredstev namenila za dvig konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja, kar izhaja iz velikih razvojnih potreb, potreb po prestrukturiranju in zaradi samega zaostanka v konkurenčnosti. Okoli 53 odstotkov sredstev bo namenjenih za ohranjanje kulturne krajine in varovanje okolja ter s tem podpiranja večnamenske funkcije podeželja. Za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju in diverzifikacijo podeželskega gospodarstva bo namenjenih okrog 12 odstotkov sredstev, s čimer bo za to področje ukrepanja dosežen znaten dvig sredstev v primerjavi s preteklim obdobjem. Aktivnostim LEADER bo namenjenih okrog 3 odstotke sredstev (Malnarič, 2006).

4.5 Razvoj podeželja v Regionalnem razvojnem programu

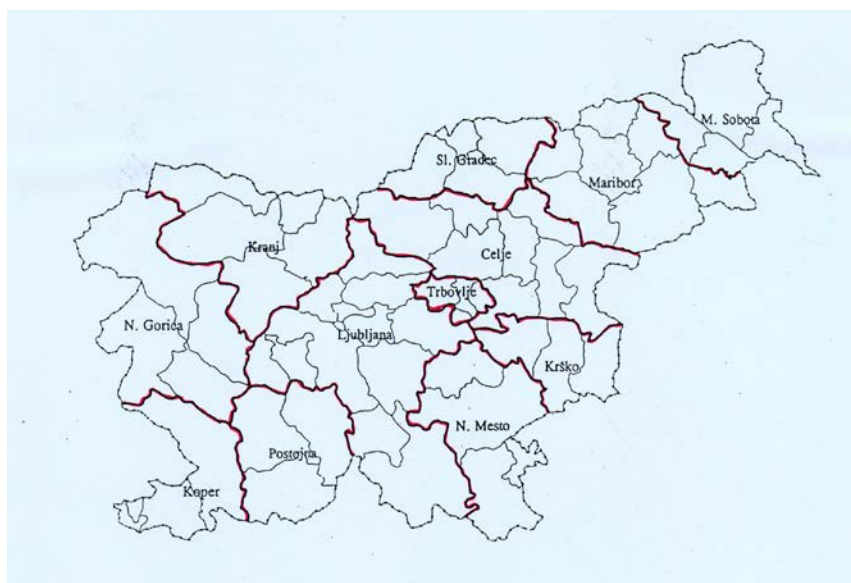
Za Slovensko ozemlje je značilno, da je kljub svoji majhnosti regionalno zelo različno razvito. Družbeno gospodarske razmere, vse večji prepad med mestom in podeželjem ter vključevanje Slovenije v Evropsko unijo je leta 1999 privedlo do sprejetja Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (ZSSRR, Uradni list RS, št. 93/05), ki določa cilje, načela, organizacijo ter vodenje strukturne politike, dodeljevanje razvojnih spodbud in merila za opredeljevanje območij s posebnimi razvojnimi problemi (Krajnc, 2004). Zakonska podlaga za pripravo RRP

sta Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, ki v svojem 12. členu določa namen in okvirno vsebino RRP, ter Uredba o Regionalnih razvojnih programih (Uradni list RS, št.31/06).

Cilji spodbujanja skladnega regionalnega razvoja so (Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja, 1999):

- spodbujanje uravnoveženega gospodarskega, socialnega in prostorskega vidika razvoja;
- zmanjševanje razlik v gospodarski razvitosti in pri življenjskih možnostih med regijami, s poudarkom na **celostnem pristopu pri razvoju podeželja**;
- preprečevanje nastajanja novih območij z večjimi razvojnimi problemi;
- ohranjanje poseljenosti na celotnem ozemlju Republike Slovenije ob upoštevanju policentričnega sistema poselitve in
- pospeševanje razvoja okolju prijaznega gospodarstva ter varovanja naravnih dobrin, narave in kulturne dediščine ter drugega javnega dobra (ZSSRR, 1999).

O tem, ali je v Sloveniji ustanavljanje pokrajin ali regij kot vmesne stopnje teritorialne organiziranosti smiselno, se je vlada že odločila, kar je razvidno iz Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja. Ta namreč govori tako o regijah kot tudi o regionalni strukturi politiki in regionalnih razvojnih programih, česar pa ne more biti brez določitve regij. Nenavadno pri tem je le, da stvari ne potekajo po logičnem zaporedju, ampak bolj »po potrebi«. Sredstva pomoči Evropske unije so namreč v veliki meri namenjena razvoju regij, zato jih država mora imeti, če hoče zanje pridobiti ta sredstva. Še preden so regije formirane, se že na veliko govori o njihovem razvoju, namenja se jim denar, itd. Med različnimi možnostmi regionalne razdelitve Slovenije se je v planerski praksi uveljavila delitev na 12 regij, ki so po svojem značaju funkcionalne regije in so se uveljavile na podlagi medobčinskega sodelovanja. Prikladnost delitve na »statistične regije« (tako jih je poimenoval Statistični urad RS) se kaže predvsem v dejstvu, da je med ljudmi že bolj ali manj poznana, druga prednost pa je v opremljenosti s podatki (Pirih, 2002).

Slika 3: Razdelitev ozemlja RS na 12 regij (Pirih, 2002)

Po zakonu je **regionalni razvojni program** eden od temeljnih aktov regionalne strukturne politike. Definiran je kot »temeljni programski in izvedbeni dokument na regionalni ravni, ki vsebuje razvojne prednosti regije in finančno ovrednotene projekte in programe« (Uradni list RS, št. 60/1999). Temeljna pravna podlaga regionalnemu razvojnemu programu je Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja.

Namen regionalnega razvojnega programa je, da na podlagi analiz obstoječega stanja in dosedanjih trendov ter razvojnih programov posameznih sektorjev država in lokalne skupnosti medsebojno uskladijo svoje načrte na področju gospodarskega, socialnega in prostorskega razvoja v regiji. Uspeh razvojnega programa je močno odvisen od tega, kako zasujemo razvojno strategijo. Ta je namreč zanimiva samo v primeru, da je uresničljiva (Gosar, 2001). Sestavljata ga strateški in izvedbeni del. Sestavine **strateškega dela** so: analiza stanja in problemov razvoja, skupna regionalna vizija, strateški cilji, razvojne prioritete in programi za uresničevanje razvojne vizije, analiza usklajenosti RRP s ključnimi nacionalnimi strategijami ter način vključevanja javnosti v pripravo in izvajanje RRP. **Programski del** RRP sestavljajo ukrepi in projekti regionalnega pomena s časovnim in finančnim ovrednotenjem ter navedbo predvidenih virov financiranja, javnofinančni okvir izvajanja, organiziranost za izvajanje RRP in pregled ključnih projektov regije.

Regionalni razvojni program za območje Severne Primorske - Goriške statistične regije je eden od takih dokumentov regionalnega razvoja in se je oblikoval po uzakonjenem kalupu. Njegov namen je v prvi vrsti povezati in uskladiti različne dejavnosti v regiji na tak način, da bodo prispevale k uresničitvi širše zasnovanih skupnih ciljev in spoštovanju sodobnih razvojnih načel (Pirih, 2002).

Izdelan je že RRP za Goriško regijo za obdobje 2002–2006, vendar pa je bil v javno obravnavo dan tudi že predlog RRP Goriške statistične regije za obdobje 2007–2013. Pri tej nalogi smo se posvetili predstavitvi strateških dokumentov razvoja podeželja za obdobje 2007–2013, podrobneje pa predstavitvi teh dokumentov za severno Primorsko. Ta sonaravna regija severne Primorske se dobro prekriva z Goriško statistično regijo, zato se nam zdi primerno, da na kratko predstavimo tudi predlog regionalnega razvojnega programa severne Primorske (Goriške statistične regije) 2007–2013 (v nadaljevanju predlog RRP Severne Primorske) in njegova predvidevanja za razvoj podeželja na obravnavanem območju, saj mora biti razvojni program podeželja izdelan skladno z PRP obravnavanega območja.

4.5.1 Goriška statistična regija in njeno podeželje

Goriška je ena od 12 statističnih regij v Sloveniji. Obsega velik del zahodne Slovenije in vključuje območje dvanajstih občin (Ajdovščina, Vipava, Idrija, Cerklno, Nova Gorica, Šempeter–Vrtojba, Miren–Kostanjevica, Kanal, Brda, Tolmin, Kobarid in Bovec). Goriška statistična regija ima štiri subregije, znotraj katerih poteka intenzivno medobčinsko sodelovanje in povezovanje in so obenem upravno, geografsko in zgodovinsko zaokrožene. To so: Zgornja Vipavska dolina, Novogoriško območje, Idrijsko–Cerkljanska regija in Zgornje Posočje. Območje Goriške statistične regije in njen položaj v Sloveniji sta predstavljena na spodnjih dveh slikah.

Slika 4: Položaj Goriške statistične regije v Sloveniji in podrobnejši prikaz regije ter njena razdelitev na subregije. (www.pososki-rc.si, 21. 9. 2006)

Goriška statistična regija je po predlagani sonaravni regionalizaciji Slovenije preimenovana v makroregijo Severna Primorska. Deli se na:

- Zgornje Posočje (Tolminska) s središčem v Tolminu,
- Goriško s središčem v Novi Gorici,
- Idrijsko–Cerkljansko regijo s središčem v Idriji.

Sonaravna regija severna Primorska in statistična regija Goriška se torej kar dobro prekrivata.

Če bi med ljudmi v Sloveniji izvedli anketo, v kateri bi spraševali po značilnosti Goriške statistične regije, bi bil verjetno med petimi najpogosteje navedenimi tudi odgovor »kmetijstvo«. Dejstvo je, da je kmetijstvo zelo pomembna gospodarska dejavnost zlasti v južnem delu regije, kjer so za intenzivno pridelovanje naravni pogoji ugodni. Velik pomen pa ima kmetijstvo tudi v drugih delih regije, le da tam ne toliko v smislu donosnega posla, pač pa predvsem v vzdrževanju kulturne krajine (Pirih, 2002).

Po edini mednarodno priznani definiciji podeželskega območja, ki jo je pripravilo združenje OECD⁴, sodi severna Primorska (Goriška statistična regija) med "značilno podeželska območja". Z 51 prebivalci/km² ima celo bistveno redkejšo poselitev, kot je zgornja meja kriterija gostote prebivalstva, ki mora biti po tej definiciji manj kot 150 prebivalcev/km². Podeželje pomembno določa razvojne potencialne in identiteto regije, zato sta ohranjanje poseljenosti podeželja in njegova infrastrukturna opremljenost pomembna razvojna cilja celotne regije (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006).

Na podeželju še vedno živi skoraj dve tretjini prebivalstva regije, čeprav se ta delež stalno zmanjšuje. Podeželska naselja skrbijo za kolikor toliko uravnoteženo poseljenost prostora. Nudi pa tudi izredne možnosti za oddih in rekreacijo v naravi. In prav zaradi te vsestranskosti potrebuje podeželski prostor še posebno skrb (Pirih, 2002).

V Goriški statistični regiji je stanje na področju kmetijstva in podeželja nasploh zelo različno. Pestrost je v veliki meri odraz naravnih razmer. Regija se deli na tri naravnogeografska

⁴ OECD; Organisation for Economic Co-operation and Development – Združenje za gospodarsko sodelovanje in razvoj

območja, ki posredno določajo tudi kmetijsko usmerjenost področij znotraj regije. Glede na naravne razmere oz. ugodnosti za kmetovanje lahko regijo delimo na (Pirih, 2002):

- območje z najtežjimi pogoji za kmetovanje (pod to območje spada celotno Posočje),
- območje z relativno ugodnimi pogoji za kmetovanje in
- območje z ugodnimi pogoji za kmetovanje.

Ob upoštevanju evropskih kriterijev lahko kar 89 % regije uvrstimo med za kmetijstvo manj primerna območja. Glavni omejitveni dejavniki za intenzivno kmetovanje so: plitva tla, relief in mikroreliefne oblike, nadmorska višina, neustrezna razporeditev in količina padavin ter neugodni vodni režim v tleh (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006).

Obdelanih kmetijskih zemljišč ima regija 79 %, kar 20 % pa je takšnih, ki se ne obdelujejo in se postopoma zaraščajo, s tem pa se zmanjšuje vrednost kulturne krajine (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006).

Slika 5: Daleč največji delež kmetijskih zemljišč (nad 80 %) v regiji odpade na travnike in pašnike. Z modernizacijo se je tudi na področju pridelave travinja in ekstenzivne živinoreje vpliv omejevalnih dejavnikov zelo zmanjšal. Tako imenovano »baliranje« delno osušene trave omogoča zgodnejšo in ponekod tudi dodatno košnjo, bistveno pa je skrajšal čas spravila krme (Pirih, 2002).

Prevladujejo majhne kmetije, ki se po velikosti težko primerjajo z evropskimi. Kmetijska gospodarstva so običajno premajhna, da bi lahko zagotavljala dohodek samo od kmetijstva. Zaposlovanje kmečkega prebivalstva v drugih dejavnostih je nujno, posledica pa so mešane kmetije, ki v regiji prevladujejo. Kmetje se vedno bolj posvečajo dopolnilnim dejavnostim kot dodatnemu viru dohodka. Večinoma gre za turizem in domačo predelavo lastnih kmetijskih surovin.

4.5.2 Strategija razvoja podeželja v predlogu RRP Severne Primorske (Goriške statistične regije) za obdobje 2007–2013

V celotnem dokumentu se posamezna področja dejavnosti obravnavajo znotraj petih vsebinskih sklopov, ki predstavljajo prioriteta razvojna področja RRP Goriške statistične regije.

To so:

- socialno okolje,
- gospodarstvo,
- turizem,
- podeželje, kmetijstvo in zavarovana območja,
- okolje, infrastruktura in urejanje prostora.

Regionalni razvojni program Severne Primorske (Goriške statistične regije) za obdobje 2007–2013 je pripravil Regionalni razvojni svet Severne Primorske (Goriške statistične regije) in Posoški razvojni center kot regionalna razvojna agencija v partnerstvu z lokalnimi razvojnimi agencijami.

Odbori za človeške vire, gospodarstvo, turizem, razvoj podeželja ter okolje, prostor in infrastrukturo so na podlagi analize stanja, strokovnih gradiv in s pomočjo koordinatorjev definirali ključne razvojne usmeritve in strateške cilje, ki jih želijo v regiji doseči do leta 2013. Te usmeritve so strnjene v **razvojni viziji**, ki pravi: »Prebivalci severne Primorske (Goriške statistične regije) bomo spodbujali inovativnost, razvijali svoje kompetence in sodelovanje na vseh področjih življenja in dela. Okrepili bomo konkurenčnost gospodarstva,

zagotovili trajnostni razvoj, varovanje in rabo naravnih danosti, ohranili poseljenost podeželja ter visoko kakovost življenja na ravni razvitih evropskih regij« (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006).

Sprejeto razvojno vizijo bo regija uresničevala z izvajanjem naslednjih strategij oziroma razvojnih prioritet (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006):

- 1) strategija znanja za razvoj in podjetnost,
- 2) strategija inovativnosti v gospodarstvu,
- 3) strategija odličnosti v turizmu,
- 4) strategija razvoja podeželja in
- 5) strategijo varstva okolja, prostorskega razvoja in infrastrukturne opremljenosti.

Strateški cilji regije v programskem obdobju 2007–2013 so torej (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006):

- dvig inovativnosti v gospodarstvu,
- nadaljnji dvig znanj/širitev znanj in izobrazbene ravni prebivalcev, predvsem zaposlenih,
- dvig socialnega kapitala za nadaljnji razvoj podjetnosti in inovativnosti v gospodarstvu in življenju regije,
- razvoj odličnosti in konkurenčnosti v turizmu,
- ohranjanje poseljenosti podeželja,
- optimalno varstvo okolja in skladen prostorski razvoj ter
- izboljšanje infrastrukturne opremljenosti regije.

Severna Primorska (Goriška statistična regija) naj bi se po obravnavanem osnutku RRP razvijala in organizirala tako, da bo z izvajanjem opredeljenih strategij dosegla postavljene dolgoročne cilje in postala prepoznavna kot regija uspešnih podjetij, ustvarjalnih in kompetentnih ljudi, ohranjenega okolja, trajnostno naravnanim gospodarjenjem z naravno in kulturno dediščino, poseljenega podeželja, po ekonomskih kazalcih primerljiva z uspešnimi evropskimi regijami ter prijazna do lastnih prebivalcev in obiskovalcev (www.pososki-rc.si).

V nalogi smo podrobneje predstavili prostorski del RRP, in sicer področje razvoja podeželja .

Osnutek RRP za Goriško statistično regijo za področje podeželja izpostavlja številne probleme, kar kaže precejšno nezadovoljstvo z dosedanjo politiko razvoja podeželskega prostora.

Večji del navedenih problemov se navezuje na depopulacijo ter posledično na neugodno starostno in izobrazbeno strukturo prebivalstva na kmetijah. Zato se neugoden trend zaraščanja krajine nadaljuje. Med prebivalci (zlasti mlajšimi) na podeželju je kar nekaj takih, ki imajo izobrazbo, vendar jih bolj kot kmetijstvo privabljajo druge panoge. Mladih, inovativnih in strokovno usposobljenih kmetov zato primanjkuje. Pri odločanju za nove tehnologije, nove dejavnosti in nove prijeme pa igra pomembno vlogo predvsem pomanjkanje kapitala, ki ga v regiji zaznavajo kljub velikim sredstvom, ki se za to področje namenjajo iz različnih virov.

Programi in aktivnosti iz RRP 2002–2006 so sicer pozitivno vplivali na zaustavljanje zgoraj podanih trendov. Izvajali so se stalno, vendar so bili večinoma odvisni od občinskega denarja in (z izjemo podjetniških investicij na kmetijah) niso vključevali večjih razvojnih vlaganj. Slabost je bila tudi to, da se rezultati teh projektov niso spremljali. Aktivnosti za razvoj podeželja so se izvajale preko programov CRPOV, občinskih in subregionalnih projektov, projektov razvojnih agencij in individualnih investicij kmetov. Večina glavnih problemov regije je kljub tem programom ostala in jih je bilo potrebno obravnavati tudi v RRP 2007–2013.

Med problemi, ki so na podeželju izrazitejši, gre v prvi vrsti omeniti nekonkurenčnost kmetijstva in slabo organiziranost na področju trženja kmetijskih pridelkov, izdelkov in storitev. Z izjemo vinarstva je pri drugih kmetijskih panogah razpoznavnost izdelkov in pridelkov kljub doseženi kvaliteti slaba, kar je posledica neustreznega trženja. Problem odkupa pridelkov je še bolj pereč zaradi krize, v kateri se je živilska industrija v regiji znašla zaradi neučinkovite in neprimerljive strukture živilsko predelovalnih obratov z EU in ki nujno vodi v prestrukturiranje te panoge.

Eden glavnih razlogov za nerazvitost podeželja v Goriški statistični regiji pa je neustrezna prometna infrastruktura. Za učinkovito odpravljanje razvojnih razlik znotraj regije in celovit

razvoj Zgornjega Posočja je ključnega pomena ravno hitrejše prometno odpiranje Posočja in Idrijsko–Cerkljanskega tako na Gorenjsko stran in proti Vipavski dolini kot proti Ljubljani in Italiji. Za dnevne delovne migracije pa sta pomembna predvsem odseka Bovec - Nova Gorica in Robič - Logatec. V interesu regije je tudi revitalizacija soškega (železniškega) koridorja ter izboljšanje infrastrukture in ponudbe malih letališč.

Nekatere probleme podeželja goriške statistične regije lahko označimo tudi kot posledico neusklažene in toge zakonodaje, ki zelo pogosto odvrča potencialne investitorje od njihovih načrtov. Veliko nezadovoljstva povzroča predvsem zastarela zakonodaja s področja zavarovanih območjih, ki je mnogokrat preveč restriktivna, obenem pa slabo učinkovita. Življenje domačinov, ki prebivajo v zavarovanih območjih (Triglavski narodni park), je zahtevno, saj je skorajda vsaka dejavnost omejena in prav zato se ta območja zelo hitro praznijo.

Razglabljanja o tem, kaj podeželju v Goriški statistični regiji manjka, kaj mu je potrebno ponuditi in tudi kaj se od njega pričakuje, so snovalce RRP privedla do naslednjih **strateških ciljev** (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006):

- zagotoviti poseljenost in aktivno izrabo vseh lokalnih potencialov podeželja,
- izboljšati ekonomski položaj, učinkovitost in konkurenčnost kmetijstva ter kakovost življenja na podeželju,
- ohranjanje kulturne krajine in smotrna (iz)raba naravnega okolja in
- izboljšanje sodelovanja v regiji, skupen nastop ter prepoznavnost regije navzven.

Osnutek RRP Goriške statistične regije si prizadeva za celostni razvoj podeželja, vključno z razvojem zavarovanih območij. Slednja pa morajo biti namenjena življenju, najsi bo posameznih ciljnih skupin v strogo zavarovanih območjih ali življenju prebivalstva ter obiskovalcev v manj strogo varovanih območjih.

Celostni razvoj podeželja Goriške statistične regije predstavlja četrto razvojno prioriteto, ki se horizontalno povezuje z vsemi ostalimi prioriteta, v katere bo regija prednostno vlagala razvojna sredstva. Posamezni programi in ukrepi so izbrani na način in v obliki, ki omogoča

doseganje sinergijskih rezultatov z ostalimi razvojnimi prioritetami (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006).

V predlogu RRP so za vsako posamezno razvojno strategijo opredeljeni programi, znotraj teh pa ukrepi, s katerimi se bodo dosegali prej zastavljeni cilji. Ukrepi imajo natančno opredeljene cilje, ki naj bi jih dosegli, kazalce za merjenje uspešnosti izvajanje, nosilce projekta in terminsko ter finančno opredelitev.

Tekom priprave dokumenta je regijski odbor za področje podeželja na podlagi izdelanih analiz sprejel odločitev, da se bo v okviru prednostne naloge celostnega razvoja podeželja podpiralo tri programe, ki so ciljno usmerjeni v povečevanje privlačnosti podeželskega prostora tako za prebivalce kot tudi za obiskovalce, in sicer: podjetnost in zaposlitvene možnosti na podeželju, kakovost življenja na podeželju in trajnostno rabo naravnih danosti ter ohranjanje kulturne dediščine. Znotraj posameznih programov so bili določeni ukrepi, ki se bodo izvajali na celotnem območju Goriške statistične regije (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006).

Posamezni ukrepi so namenjeni različnim **ciljnim skupinam** prebivalstva na podeželju in različnim institucijam, vse z namenom okrepitve ekonomske moči posameznih skupin in ustvarjanja ugodne klime za bivanje, vendar s predpostavko upoštevanja trajnostnih načel razvoja. Med ciljnim skupinami velja izpostaviti obstoječe in potencialne nosilce kmetijskih dejavnosti in ostalih poslovnih dejavnosti na podeželju, kot so društva, občine ter podporne institucije. Glavni **učinek** spodbujanja celostnega razvoja podeželja naj bi bil dvig splošnega nivoja privlačnosti posameznih podeželskih prostorov v regiji, kar bo vplivalo na ohranitev in obenem dvig poseljenosti teh območij, po drugi strani pa na povečan obisk. **Rezultati** naj bi se tako kazali v dvigu ekonomske moči podeželskega prebivalstva, vizualno pa tudi v samem izgledu podeželskih območij (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006).

Regija bo razvojno vizijo in strateške cilje RRP Severne Primorske (Goriške statistične regije) za obdobje 2007–2013 uresničevala s programi, ukrepi in projekti v okviru petih razvojnih strategij oziroma razvojnih prioritet: znanje za podjetnost in razvoj, inovativnost v

gospodarstvu, odličnost v turizmu, **celostni razvoj podeželja**, trajnostni okoljski in prostorski razvoj ter infrastrukturna opremljenost regije.

Celostni razvoj podeželja regije predstavlja razvojno prioriteto, ki se horizontalno povezuje z vsemi ostalimi prioritetami, v katere bo regija prednostno vlagala razvojna sredstva. Posamezni programi in ukrepi so izbrani na način in v obliki, ki omogočata doseganje sinergijskih rezultatov z ostalimi razvojnimi prioritetami. Podeželje, z izjemo nekaj mestnih središč, predstavlja življenjski prostor večini prebivalcev regije, kljub temu pa se je število kmečkega prebivalstva v zadnjih tridesetih letih drastično znižalo. Celostna usmeritev razvoja podeželja ne sme zajemati zgolj razvoja kmetijstva, po drugi strani pa si podeželja brez kmetijstva ne moremo predstavljati, saj je to od nekdaj oblikovalo podeželski prostor in kulturno krajino.

Med pripravo dokumenta je odbor RRS za področje podeželja na podlagi izdelanih analiz sprejel odločitev, da se bo v okviru te prednostne naloge podpiralo tri programe, ki so ciljno usmerjeni v povečevanje privlačnosti podeželskega prostora tako za prebivalce kot tudi za obiskovalce, in sicer v podjetnost in zaposlitvene možnosti na podeželju, kakovost življenja na podeželju, trajnostno rabo naravnih danosti, ohranjanje kulturne dediščine in v podporo okolju prijaznemu in ekološkemu kmetovanju (še posebej na hribovskih in gorskih območjih). Znotraj posameznih programov so bili določeni ukrepi, ki se bodo izvajali na celotnem območju regije

Predlog RRP Severne Primorske za obdobje 2007–2013 opredeljuje naslednje programe razvoja podeželja (Predlog RRP Severne Primorske 207–2013, 2007):

➤ **PROGRAM 1: PODJETNOST IN ZAPOSLOITVENE MOŽNOSTI NA PODEŽELJU**

Cilji programa so aktiviranje podjetniških potencialov na podeželju, krepitev ekonomske moči prebivalstva, oblikovanje tržno zanimivih produktov, preprečevanje izseljevanja mladih in izobraženih prebivalcev.

Znotraj programa so naslednji ukrepi (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006):

- usposabljanje in krepitev podjetništva na podeželju,
- razvoj naravi prijaznega kmetovanja,
- razvoj turistične in druge ponudbe na podeželju,
- konkurenčnost kmetijstva, gozdarstva in agroživilske industrije.

Usposabljanje in krepitev podjetništva na podeželju je eden najpomembnejših ukrepov, saj bomo ravno s tem ukrepom obdržali na podeželju tudi mlade, izobražene ter izivov željne. Posredno bo izvajanje ukrepa vplivalo na ustvarjanje novih delovnih mest in ohranjanje poseljenosti podeželja.

Prav zato je potrebno izvajati izobraževalne programe in kontinuirana strokovna izobraževanja. Večinoma pa tovrstna izobraževanja, ki se že izvajajo ne vključujejo motiviranja za nove, dodatne dejavnosti in neseznanjajo z možnostmi za učinkovit pristop k izkoriščanju možnosti, ki se ponujajo v okviru različnih programov. Pričakovan rezultat izvajanja ukrepa je izboljšana usposobljenost nosilcev kmetijske dejavnosti za uspešno investiranje in poslovanje na kmetiji.

Trženje predstavlja precejšen problem podeželskega prostora. Z njim se srečujejo tako nosilci kmetijskih dejavnosti kot tudi izdelovalci izdelkov domače in umetne obrti. Prek izvajanja ukrepa se bo izboljšala dohodkovna struktura nosilcev kmetijske dejavnosti in rokodelcev, posredno pa bo izvajanje ukrepa vplivalo tudi na ustvarjanje novih delovnih mest. Pričakovani rezultati ukrepa so kakovostni produkti na podeželju in vzpostavljeni pogoji za njihovo učinkovito trženje.

Ugotovitve analiz kažejo, da se velike razvojne priložnosti podeželja kažejo prav v povezovanju s turizmom, z naravno in kulturno dediščino ter podjetništvom, zato je potrebno razvijati turistično in drugo ponudbo, ki bo pritegnila potencialne goste, ki jim zdrav način življenja predstavlja življenjski moto. Preko izvajanja ukrepa se bo okrepila ekonomska moč podeželskega prebivalstva in dvignila privlačnost podeželja kot potencialne turistične destinacije. Pričakovan rezultat ukrepa pa je investiranje podeželskega prebivalstva v

turistično, obrtno in drugo infrastrukturo na podeželju (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006).

V regiji ima kmetijska dejavnost velik pomen. Za ohranitev dejavnosti in njen razvoj je nujno slediti spremembam na evropskih in ostalih trgih. Preko izvajanja ukrepa se bo povečalo število kakovostnih in prepoznanih produktov živilsko predelovalnih podjetij ter kmetij in izboljšalo sodelovanje med agroživilskimi podjetji in kmeti. Pričakovan rezultat ukrepa so investicije v izboljšanje pogojev za proizvodnjo kakovostnih in tržno uspešnih produktov.

➤ **PROGRAM 2: KAKOVOST ŽIVLJENJA NA PODEŽELJU**

Cilji programa so zagotoviti stimulatívno klimo za bivanje in delo na podeželju, zagotoviti investicije v gradnjo, obnovo in vzdrževanje infrastrukture ter spodbujati družabne aktivnosti na podeželju. Znotraj programa so predvideni naslednji ukrepi (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006):

- obnova in ureditev vasi ter posodabljanje in vzpostavljanje lokalne infrastrukture,
- gradnja in ureditev večnamenskih centrov na podeželju,
- vzpostavitev oskrbnih funkcij naselij in
- vzpodbujanje kulturnih in društvenih dejavnosti.

Razvoj infrastrukture na podeželju je nujno potreben, saj brez razvite infrastrukture podeželje ne more izkoristiti vseh tistih prednosti, ki jih ima pred urbanim okoljem. Z izvajanjem projektov se želi na podeželju ustvariti potrebne pogoje za višji standard življenja in za razvoj različnih dejavnosti na podeželju. Pričakovani rezultati ukrepa so obnovljena vaška jedra in vzpostavljena potrebna infrastruktura za kakovostno bivanje na podeželju ter za posodabljanje kmetijske dejavnosti.

Med pomembne ustvarjalce ugodne klime za bivanje in obisk podeželja sodijo tudi urejeni večnamenski objekti, v katerih se lahko odvijajo različne vsebine in aktivnosti. Na podeželskem območju regije propada precej objektov, ki bi lahko služili kot večnamenski prostori. Preko izvajanja tega ukrepa se bo povečala privlačnost bivanja na podeželju,

pričakovani rezultati izvajanja ukrepa so urejeni večnamenski prostori, ki bodo služili inovativnim dejavnostim.

Oskrbne funkcije (šole, trgovine, bankomat, pošta) predstavljajo pomembno infrastrukturo podeželja, ki vpliva na kakovost in privlačnost bivanja na podeželju. Ohranjanje podružničnih šol predstavlja nekaterim posameznim podeželskim prostorom edini generator družabnega in kulturnega življenja. Zapiranje trgovin na podeželju in ukinjanje storitvenih dejavnosti pa predstavlja problem predvsem za starejše prebivalstvo. Vzpostavitev oskrbnih funkcij v naselju bo prispevalo k dvigu kvalitete bivanja za vse skupine prebivalstva na podeželju. Pričakovan rezultat ukrepa je ohranjena oz. vzpostavljena potrebna infrastruktura za vzpostavitev oskrbnih funkcij.

Društvena ljubiteljska dejavnost je v regiji zelo dobro razvita, vendar se mnogo društev sooča s problemom zagotavljanja lastnih dodatnih finančnih sredstev za izvajanje večjih projektov v okviru svoje dejavnosti. Projekti, ki bi vzpodbujali kulturne in društvene dejavnosti, bi vplivali na širši družbeno kulturni razvoj. Preko izvajanja ukrepa bo civilna družba dobila večjo vlogo pri celostnem razvoju podeželja, kar je tudi želja tako EU kot tudi države.

➤ **PROGRAM 3: TRAJNOSTNA RABA NARAVNIH DANOSTI IN
OHRANJANJE KULTURNE DEDIŠČINE**

Cilji programa so ohranitev in trajnostna raba naravne in kulturne dediščine, ohranitev okolja in optimizacija stroškov bivanja na podeželju. Znotraj tega programa so predvideni naslednji ukrepi (Predlog RRP Severne Primorske 2007–2013, 2006):

- trajnostna raba obnovljivih virov energije,
- izboljševanje gospodarske vrednosti gozdov,
- revitalizacija objektov in spomenikov kulturne dediščine in ohranjanje ljudskega izročila in identitete podeželja ter
- ohranjanje narave in kulturne krajine.

Naravne danosti v regiji, predvsem obsežna gozdna bogastva in od tu velike količine še ne izkoriščene biomase, kažejo na velike možnosti v smislu izkoriščanja obnovljivih virov energije.

Gozdovi pokrivajo 63 % celotne površine regije. Gozdarstvo je tako na območju regije izredno pomembna gospodarska dejavnost. Predpogoj za gospodarno koriščenje in vzdrževanje gozdov so varne in dostopne gozdne poti. Trenutno stanje pa kaže, da odprtost gozdov v regiji ni zadovoljiva. Izvajanje ukrepa bo vplivalo na vzpostavitev partnerskega odnosa med lastniki, strokovnimi in gospodarskimi gozdnimi službami ter posledično prinašalo pomemben dodatni vir dohodka lastnikom gozdov (Predlog RPP Severne Primorske 2007–2013, 2006).

Kulturna dediščina je poleg kmetijske dejavnosti pomemben oblikovalec podeželskega prostora tako v fizičnem kot tudi družbeno kulturnem pomenu. Če bo podeželje gradilo na tej identiteti se bo povečala privlačnost podeželja za potencialne obiskovalce in s tem posredno tudi turizem kot dopolnila dejavnost na kmetijah. Za ohranjanje kulturne dediščine bo v prihodnje potrebna pomoč države ali občine, saj lastniki objektov, ki so zaščiteni kot kulturna dediščina, sami ne zmorejo dragega popravila teh objektov in tako največkrat propadejo in se porušijo.

Kmetijstvo in gospodarjenje z gozdom sta bila od nekdaj pomembna oblikovalca podeželskih prostorov. Z opuščanjem kmetijske rabe se mnoga območja zaraščajo, kar vodi v slabšanje videza kulturne krajine. Kmetijstvo je postalo na podeželju nezanimiva panoga, saj ne prinaša zaslužka, še posebej majhnim kmetom ne. Zato se raje odločajo za opuščanje kmetovanja in se zaposlijo v bližnjih mestih. Zemljišča dajo v najem večjim kmetom, ki pa obdelajo samo tista območja, ki so netežavna za obdelavo, strma pobočja pa se zaraščajo.

4.6 Razvojni program podeželja

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) zagovarja politiko celostnega razvoja podeželja. Cilj te politike je ohranjanje okolja, poseljenosti in vitalnosti celotnega slovenskega podeželja. Med različnimi ukrepi za uresničevanje tega cilja, MKGP spodbuja in sofinancira tudi pripravo **razvojnega programa podeželja (RPP)**. RPP predstavlja skupno razvojno strategijo na širšem območju in ukrepe za njeno uresničitev. Namen tega ukrepa je, da bi lokalne skupnosti in različni akterji na podeželju oblikovali skupne razvojne programe, v katerih bi opredelili produkte in aktivnosti, ki bi jim omogočili večji dohodek in prepoznavnost v slovenskem in evropskem prostoru (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004).

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja v državah članicah deluje s pomočjo programov razvoja podeželja. Prvič so razvojni program podeželja izdelali leta 1996 z namenom nadgradnje projektov CRPOV in izvajanja evropsko primerljivega pristopa k razvoju podeželja (LEADER).

Občine, ki sodelujejo v razvojnem programu podeželja, lahko spadajo v isto statistično regijo ali v druge, vendar morajo biti med seboj povezane (zagotavljanje celovitosti območja) (www.mkgp.gov.si, 25. 08. 2006).

Tabela 5 : Primerjava med LEADER in razvojnimi programi podeželja (Vir: Kokolj - Prošek, 2005)

Načela LEADER	Razvojni programi podeželja (RPP)
Teritorialni pristop	Načeloma ustrezno (skoraj celotna SLO)
Razvoj »od spodaj navzgor«	Ustrezna znanja in izkušnje obstajajo
Povezovanje v partnerstva	Še nezadostno: <ul style="list-style-type: none">• pravila sodelovanja in odločanja po skupni metodologiji RPP• pogodbeno zavezanost omejena med občinami• ni jasnih odnosov med partnerji

Se nadaljuje...

Nadaljevanje...

Decentralizirano odločanje in upravljanje projektov	Neurejeno
Povezovanje med sektorji, povezave med javnimi in privatnimi pobudami	Še nezadostno
Inovativnost	Načeloma ustrezno
Mreženje in čezmejno sodelovanje	<ul style="list-style-type: none"> • ustanovitev društva za razvoj slovenskega podeželja • vzpostavitev mreže

Splošni cilj RPP je trajnostni razvoj podeželja. Skupni cilji pa so:

- izboljšati konkurenčnost kmetijskega, živilskega in gozdarskega sektorja,
- spodbuditi okolju prijazno kmetovanje in
- izboljšati ekonomsko socialni položaj na podeželju.

Vsak RPP naj bi vseboval (Uredba Sveta (ES) št. 1698 o podpori za razvoj podeželja, 2005):

- analizo položaja z vidika prednosti in pomanjkljivosti, izbrano strategijo za soočanje z njimi in predhodno vrednotenje,
- obrazložitev izbranih prednostnih nalog ob upoštevanju strateških smernic Skupnosti in nacionalnega strateškega načrta ter predvidenega učinka iz predhodnega vrednotenja,
- informacije o oseh in ukrepih, ki so predlagani za vsako os, ter njihov opis, skupaj s preverljivimi posebnimi cilji,
- finančni načrt, sestavljen iz dveh preglednic:
 - preglednice, v kateri je določen celoten prispevek EKSRP, ki je načrtovan za vsako leto posebej. Kadar je to potrebno, se znotraj celotnega prispevka EKSRP ločeno prikaže odobrena sredstva, namenjena regijam iz konvergenčnega cilja. Načrtovani letni prispevek EKSRP je v skladu s finančno perspektivo;
 - preglednice, v kateri je za vsako os naveden ves načrtovani prispevek Skupnosti za celotno programsko obdobje ter ustrezna nacionalna javna

sredstva, delež prispevkov EKSRP za vsako os in znesek, določen za tehnično pomoč. Kadar je potrebno, se v tej preglednici ločeno prikažejo načrtovana sredstva EKSRP, namenjena regijam iz konvergenčnega cilja, in ustrezna nacionalna javna sredstva.

- informativno okvirno razčlenitev začetnih stroškov po posameznem ukrepu ter po javnih in zasebnih izdatkih,
- če je potrebno, preglednico dodatnega nacionalnega financiranja po posamezni osi,
- elemente, potrebne za oceno z vidika pravil konkurenčnosti in, kadar je potrebno, seznam shem pomoči,
- podatke o dopolnjevanju z ukrepi, ki se financirajo iz drugih instrumentov skupne kmetijske politike, v okviru kohezijske politike in instrumenta podpore EU za ribištvo,
- izvedbene ukrepe programa,
- določitev vseh organov, za kar poskrbi država članica, in informativni opisni povzetek upravljaljskih in nadzornih struktur,
- opis sistemov za spremljanje in vrednotenje ter sestave nadzornega odbora,
- določbe, ki zagotavljajo obveščanje javnosti o programu,
- določitev partnerjev in rezultate partnerskih posvetovanj.

Za vsak RPP države članice Komisiji podajo predlog, ki vsebuje vse potrebne podatke. Komisija oceni predlagane programe na podlagi njihovega ujemanja s strateškimi smernicami EU in z nacionalnim strateškim načrtom in z uredbo. Kadar Komisija meni, da se program razvoja podeželja ne ujema z omenjenimi dokumenti, se od države članice zahteva, da predlagani program ustrezno spremeni.

Medtem ko se pri zasnovi strategije opredeli splošne usmeritve, je potrebno v fazi izdelave razvojnih projektov cilje postaviti konkretnije in kolikor se le da podrobno, posebej pa je potrebno opredeliti, kako se bo vse to odrazilo v posameznih občinah oziroma regiji, za katero se pripravlja ta razvojni program (Gosar, 2001).

RPP je osnova za izvajanje dogovorjenih razvojnih usmeritev in izvedbenih nalog v naslednjih letih ter s tem pomemben del strategije razvoja občin in načrtovanja njihovih proračunov. Pri določenih ukrepih MKGP je tudi pogoj za koriščenje javnih sredstev za spodbujanje razvoja podeželja. Dolgoročno pa je namen RPP, da s svojimi rezultati prispeva k izboljšanju življenja in dela na podeželju, dvigovanju dohodka na kmetijah, ustvarjanju novih delovnih mest ter krepitvi prepoznavnosti posameznih območij v slovenskem in evropskem prostoru (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004).

Za izvajanje RPP EU zagotavlja tudi določena finančna sredstva, ki so podana v tabeli.

Tabela 6: Finančna sredstva RPP za celotno programsko obdobje

	javna sredstva (EUR)		
	skupaj	stopnja sofinanciranja EKSRP (%)	prispevek EKSRP
os			
os 1	399.487.151	75,00%	299.615.363
os 2	587.640.844	80,00%	470.112.675
os 3	132.039.136	75,00%	99.029.352
os 4	33.760.006	80,00%	27.008.005
tehnična pomoč	6.001.778	75,00%	4.501.334
skupaj	1.158.928.915	77,68%	900.266.729

Podrobneje smo v nalogi obdelali RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske.

5 RAZVOJNI PROGRAM PODEŽELJA V SZ VIŠINSKEM DELU SEVERNE PRIMORSKE

5.1 Predstavitev območja severozahodnega višinskega dela Severne Primorske

Severozahodni višinski del severne Primorske zavzema svet na južni strani Julijskih Alp v porečjih Soče, Koritnice, Bače, Idrijce in Idrije ter planotasti svet Šentviške planote, Trnovske planote, Banjšic in Črnovrške planote. Na zahodu se čez Kanin, Matajur in Kolovrat območje prevesi v Benečijo in Furlansko nižino, na vzhodu pa preide v Ljubljansko kotlino in Notranjsko hribovje, na severu v gorski svet Julijskih Alp in v Škofjeloško hribovje ter na jugu v Vipavsko dolino in Brda.

Slika 6: Julijske Alpe kot del obravnavanega področja predstavljajo na eni strani oviro za razvoj območja (težka dostopnost in prehodnost, slabi naravni pogoji za življenje in delo ljudi), na drugi strani pa pomembno prednost regije (možnosti za razvoj turizma). Na sliki je Mangart, vrh na meji med Slovenijo in Italijo (Pirih, 2002)

Območje je razgibano in raznoliko, gre za svet ozkih dolin, strmih bregov, globokih grap, predalpskih in kraških planot, temnih gozdov in prepadnih gora med Triglavom in Trnovskim gozdom.

Slika 7: Na sliki je spodnji del doline Idrijce z naseljem Idrija pri Bači in železniškim mostom preko Idrijce v Bači pri Modreju ter Kaninskim pogorjem v ozadju (Pirih, 2002).

Slika 8: Med rekama Idrijco in Vipavo se razprostira obsežen pas kraškega sveta, ki ga uvrščamo k robnim dinarskim kraškim planotam. Na sliki pokrajina med Colom in Črnim Vrhom (Pirih, 2002).

Območje je prometno težje dostopno, razmeroma slaba je tudi prometna infrastruktura. Poleg težkih pogojev za kmetijstvo in velikih časovno prostorskih distanc, hitrejši razvoj ovirajo predvsem neugodna socialna in izobrazbena struktura prebivalstva.

Območje se razteza na približno 1664 km², kjer živi 44851 prebivalcev.

5.1.1 Socialne značilnosti območja

Velik problem v obravnavanem območju predstavlja **padanje števila prebivalcev**. Starostna struktura prebivalstva, razen v občinskih centrih, ne omogoča več ohranjanja obstoječega števila prebivalstva. Število rojstev nevzdržno pada, naravni prirast je že dolgo negativen.

Izobrazbena struktura prebivalstva je nizka, posebej na podeželju. Veliko mladih se sicer vključuje v visokošolsko in univerzitetno izobraževanje, vendar pa se interes, da bi se po končanem študiju vrnili nazaj, zmanjšuje. To pa zato, ker primanjkuje zahtevnejših delovnih mest, predvsem za izobražence in mlade, ki iščejo prvo zaposlitev.

Mreža zdravstvenih in socialnovarstvenih institucij je na območju relativno zadovoljiva, vendar je zaradi razlik znotraj regije (redka poseljenost, oddaljenost hribovitih krajev, itd.) dostopnost do uslug in programov družbenih dejavnosti in s tem njihova kakovost za prebivalce neenaka.

5.1.2 Kmetijska dejavnost

Celotno območje se uvršča med območja z omejenimi dejavniki za kmetovanje. Gozdovi prekrivajo dve tretjini območja. 96 % vseh kmetijskih zemljišč v uporabi predstavljajo travniki in pašniki, zato tudi živinoreja, ki je vezana na travnati gorski svet, predstavlja poglavitno dejavnost. Kmetje večina redijo govedo in drobnico (ovce in koze). Klimatske in pedološke danosti oblikujejo primerne pogoje tudi za rast in razvoj sadnega drevja, predvsem jablan, češpelj in orehov. Druga področja kmetijstva so razvita v manjši meri.

Tabela 7: Nekateri ključni statistični podatki – podatki so povzeti iz popisa leta 2002 (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004)

	Idrijsko– Cerkljansko	Zgornje Posočje	Kanal in Trnovsko–Banjška planota	SKUPAJ
število prebivalcev	17030	19808	978+2808	45624
indeks staranja	98,5	130,3	127,9 (Kanal) 138,9 (TB planota)	116
površina [km²]	426	942	296	1664
število kmetijskih gospodarstev	1140	1257	592	2989
povprečna nadmorska višina domačij	600 – 900	600 – 900	400 – 600	
število d.o.o. in d.n.o	239	218	36	493
število samostojnih podjetnikov	661	820	337	1818

Slika 9: Na obravnavanem območju je veliko predelov, kjer naravne razmere dopuščajo večinoma le tradicionalen način obdelave zemljišč. Tu se kmetovanje vedno bolj opušča. Na sliki je idilična vasica Tolminske Ravne, ki je sicer s popotresno obnovo v zadnjih letih nekako ponovno zaživela, vendar je njena prihodnost vseeno vprašljiva (Pirih, 2002).

Na obravnavanem območju je veliko pašnikov, registriranih je kar 64 visokogorskih pašnikov in planin, od tega jih je večina na Tolminskem. Povprečna velikost kmetij je 6,4 ha. Taka majhnost kmetij otežuje delo na kmetiji in zmanjšuje konkurenčnost (RPP za SZ višinski del Severne Primorske, 2004).

Slika 10 : Planina Razor v Tolminskih hribih je najbolj »živa« in najbolj perspektivna tolminska planina, ob kateri je zrasla tudi zelo obiskana planinska koča. Zaradi lahke dostopnosti je privlačna izletniška točka (Pirih, 2002).

Na obravnavanem območju se je v letu 2004 v Slovenski kmetijski okoljski program (SKOP)⁵ vključilo 1406 kmetij. Največ kmetij se je vključilo v sonaravno rejo domačih živali (836), vključevale pa so se tudi v ukrep košnje strmih travnikov in ekološko kmetovanje (RPP za SZ višinski del Severne Primorske, 2004).

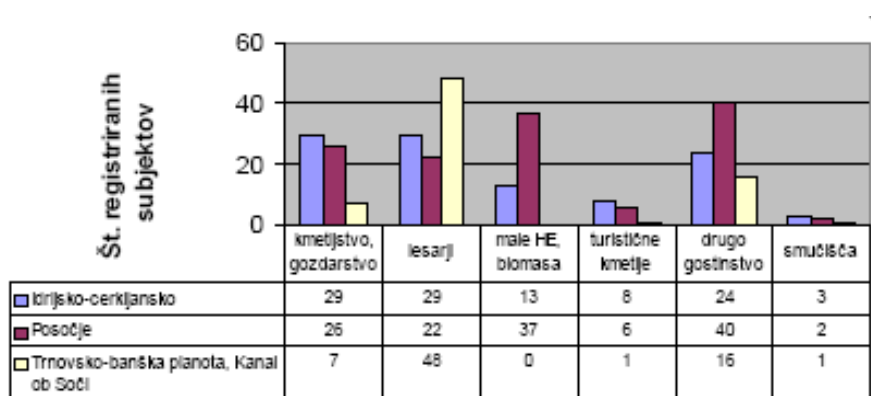
Po večini imajo gospodarji na kmetijah nizko izobrazbo, kar pomeni problem pri izkoriščanju sredstev iz strukturnih skladov, saj je v gorsko višinskih naseljih komaj kakšen kmet, ki izpolnjuje dosedanje zahtevne pogoje razpisov.

Ostali problemi kmetijstva na obravnavanem območju (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004):

⁵ SKOP se v Sloveniji izvaja v večjem obsegu od leta 2001. Usmerjen je k ohranjanju narave, skrbi za dobro počutje živali in upošteva multifunkcionalno vlogo kmetijstva. Politika izvajanja teh ukrepov je nadomeščanje stroškov, ki jih imajo kmetje z zagotavljanjem javne funkcije.

- velika posestna in zemljiška razdrobljenost,
- nizka produktivnost kmetijstva,
- pomanjkanje kapitala v kmetijstvu in na podeželju nasploh,
- izpolnjevanje pogojev za opravljanje in registracijo dopolnilne dejavnosti na kmetijah je zahtevno,
- slabo trženje kmetijskih pridelkov, izdelkov in storitev.

5.1.3 Podjetništvo

Graf 2: Število registriranih subjektov na podeželju, ki izkoriščajo notranje vire podeželja v letu 2002 (RPP za SZ višinski del Severne Primorske, 2004).

Iz zgornje tabele je razvidno, da prevladujejo izdelovalci najrazličnejših lesenih izdelkov in polizdelkov. To je razumljivo, saj je obravnavano območje eno najbolj gozdnatih delov Slovenije. Na drugo mesto po številu registriranih subjektov, ki izkoriščajo v večji meri notranje vire podeželja, spadajo gostinski obrati.

Male hidroelektrarne so pomemben dopolnilni vir dohodka na podeželju. Prav tako pomembno dejavnost predstavlja turizem na kmetijah, ki tudi dviguje kvaliteto življenja na podeželju.

5.1.4 Infrastruktura

Lokalne ceste med naselji so večinoma asfaltirane, vendar slabo vzdrževane. Občine le s težavo zagotavljajo sredstva za vzdrževanje cest, nove investicije so redke. Vzporedno s temi težavami se povečuje obseg dnevnih migracij iz hribovskih vasi v zaposlitvene centre. Nedograjeni in brez ustrezne kategorizacije sta slemenska cestna povezava od Livka do Brd in prečna povezava med obmejnim območjem Kolovrata in Učje na naši ter Videmsko in Goriško pokrajino na italijanski strani. Problem predstavljajo predvsem ceste, ki niso vrisane v kataster, ker zanje ni možno zagotoviti drugih javnih sredstev za sanacijo in vzdrževanje, razen občinskih (cesta v Čadrg, cesta na planino Stador, itd.).

Po območju poteka enotirna železniška povezava Jesenice–Nova Gorica–Sežana in odsek Nova Gorica–Ajdovščina, vendar železniški promet izgublja svoj pomen zaradi porasta avtomobilizma. Od prometne infrastrukture velja omeniti še športno letališče v Bovcu, vendar je to neustrezno infrastrukturno opremljeno.

Vodna oskrba je po večini zagotovljena preko lokalnih vodnih izvirov. Kakovost pitne vode je na območju RPP je zadovoljiva.

Zaradi padanja števila prebivalcev in slabšanja starostne strukture postaja kakovost javnih zdravstvenih, izobraževalnih in socialnovarstvenih uslug manjša. Za območje je značilno aktivno društveno življenje, ki je motor razvojnih prizadevanj posameznih lokalnih območij. Vendar so vedno velike finančne luknje, kadar se pojavi želja po izgradnji novih kulturnih dvoran in športnorekreacijskih objektov.

5.1.5 Turizem

Bogata in raznolika kulturna dediščina je eden največjih potencialov obravnavanega območja. Tu se namreč nahaja veliko število objektov in lokacij kulturne in naravne dediščine.

V Idrijsko–Cerkljanski subregiji (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004):

- največji rudnik živega srebra v Sloveniji in v svetu,
- idrijska čipka,
- grad Gewerkenegg,
- Antonijev rov,
- klavže,
- kulinarčne posebnosti, kot so idrijski žlikrofi in šebreljski želodec,
- smučišče v Cerknem,
- arheološko najdišče Divje babe,
- Cerkljanski muzej,
- bolnišnica Franja iz II. svetovne vojne,
- Ravenska jama
- različni običaji (Cerkljanski laufarji).

Zgornje Posočje (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004):

- reka Soča,
- Triglavski narodni park z gorskim svetom,
- športi na reki Soči in drugi adrenalinski športi
- kampi in hoteli (predvsem v Bovcu),
- trdnjava Kluže,
- izvir reke Soče,
- slap Boka,
- številna jezera in brezna,
- Kobariški muzej,
- kostnica nad Kobaridom,
- športni ribolov,
- kopanje v reki Nadiži in Idrijici,
- pohodništvo in gornišтво,
- cerkev sv. Duha na Javorci,

- korita Tolminke in Zadlaščice,
- jezero na Mostu na Soči,
- kolesarjenje,
- jadralno padalstvo (vzletišče na planini Stador).

Območje občine Kanal ob Soči in Trnovsko–Banjške planote je zanimivo zaradi naravnih danosti in kulturnozgodovinskih znamenitosti, med katerimi izstopajo (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004):

- Trnovski gozd z Banjšicami in Čepovanskim dolom,
- številne cerkve (Sveta gora),
- muzejska zbirka soške fronte na Sveti gori,
- vas Lokve s posebej privlačno turistično ponudbo (ekskurzije, kolesarjenje, zimski športi).

Pri izdelavi RPP za SZ višinski del Severne Primorske se je naprej izvedla skrbna analiza območja, določili so probleme, prednosti, slabosti in priložnosti območja. Poleg tega da ima obravnavano območje veliko razvojnih težav, predvsem se kažejo v odseljevanju mladih in izobraženih, pa ima tudi veliko razvojnih možnosti oziroma priložnosti. Če se bo te ustrezno izkoristilo, lahko postane to območje ponovno privlačno za življenje in delo.

Vse do sedaj opisane značilnosti obravnavanega območja so strnjene in prikazane s tabelami SWOT analize.

Tabela 8: SWOT analiza za obravnavano območje: prednosti, slabosti, priložnosti in ovire podeželskega prostora na območju severne Primorske (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004)

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none"> – ohranjeno podeželje, neokrnjena narava, – še žive planine in sirarstvo na planinah, – tradicionalna znanja (na področju kulinarike, predelave mleka, obrti), – krepitev interesa okolju prijaznega kmetovanja, – avtohtone pasme, – organiziran odkup mleka, mesa, lesa, itd., – tradicija semenarstva na področju pridelave krompirja, predvsem na Šentviški planoti, – bogata naravna, kulturna, zgodovinska in tehnična dediščina, – dovolj gozdne biomase za spodbujanje uporabe obnovljivih virov energije. 	<ul style="list-style-type: none"> – slaba demografska struktura in odseljevanje mladih s podeželja, – nizka izobrazbena struktura gospodarjev kmetij in prebivalcev v celoti, – pomanjkanje kapitala za investicije, – nizke odkupne cene kmetijskih pridelkov, – nizka stopnja podjetniške miselnosti, – neurejena infrastruktura (predvsem zelo slabe in neurejene ceste), – neurejenost poti od proizvajalca do potrošnika, – prodaja lokalnih kakovostnih produktov ni ustrezno urejena, – šibka konkurenčna sposobnost kmetij v pogojih EU, – nepovezanost razvojnih, strokovnih in občinskih služb, – premalo konkretnega dela z nosilci programov na podeželju in na kmetijah, – premajhna informiranost in motiviranost kmetov za preusmeritve in koriščenje razvojnih pomoči, – opuščanje rabe kmetijskih zemljišč in zaraščanje, – propadanje naravne in kulturne naravne dediščine, – razdrobljena posestna struktura.

PRILOŽNOSTI	OVIRE/NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none"> – povezovanje kmetijstva, turizma in storitvenih dejavnosti in prodor kakovostnih proizvodov z geografskim poreklom ali znakom kakovosti, – vzpostavitev novih trgov s specifičnimi produkti podeželja, – krepitev ekološke zavesti, – uvajanje novih znanj, – popularizacija pozitivnih značilnosti podeželja, tako da bi mladi raje ostajali na podeželju, ter spodbujanje podjetniške miselnosti že pri mladih, – povezovanje in specializacija majhnih proizvodnih enot, da bi bili bolj konkurenčni, – izboljšanje turistične infrastrukture, – izboljšanje stanja infrastrukture na podeželju – sodelovanje med podeželskimi območji, – uvajanje enotnih prostorskorazvojnih strategij, – izkoriščanje biomase, – uvajanje novih tehnologij v kmetijstvu, – razvojno usmerjene podpore za okolju prijazno kmetovanje, – sodelovanje in povezovanje med kmetijami. – različne možnosti na področju trženja in promocije kmetijskih izdelkov, – predelava mesa, 	<ul style="list-style-type: none"> – centralizacija in pomanjkanje usklajenega delovanja na področju regionalnega razvoja, – zapletenost postopkov za pridobivanje razvojnih pomoči in drugih spodbud, – prevelik normativizem na področju davčne zakonodaje, razvojnih spodbud in financiranju javnih storitev, – nestimulativna davčna in druga zakonodaja, – spremembe davčne zakonodaje pretirano obremenjujejo in ne spodbujajo kmetijske dejavnosti, dopolnilne dejavnosti in domače ter umetnostne obrti, – prestroga zakonodaja glede predelave in prodaje na domu v lokalnem okolju, – nezadostna poklicna in menedžerska usposobljenost kmetov in organizacij na podeželju, – neusklajena zakonodaja, – posledica vključitve Slovenije v EU v smislu obstoja malih kmetij, – premalo sredstev za izvajanje celovitih programov razvoja podeželja in zavarovanih območij, – neupoštevanje specifičnih razvojnih problemov in predlogov za njihovo reševanje pri delitvi razvojnih spodbud in pomoči,

Se nadaljuje....

Nadaljevanje ...

PRILOŽNOSTI	OVIRE/NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none">– specializirane ekološke in biodinamične turistične kmetije,– terapevtski turizem,–tematske poti: kolesarske, sirarske poti, po poteh prve svetovne vojne, itd.– obnova mlinov,– izdelava in prodaja spominkov,– pridelava in predelava zdravih želišč in gozdnih sadežev,– predelava sadja in medu,– volna,– izdelava tradicionalnih izdelkov domače in umetnostne obrti,– tradicionalne prireditve na vasi ali posamezni kmetiji: pustovanje v Cerknem, Drežnici, na Ligu, praznik košnje na Banjšicah in v Čezsoči, praznik kostanja na Ligu, eko praznik in kmečki praznik v Tolminu, itd.–terapevtske kmetije za otroke iz mest, ki izgubljajo stik z naravo, za osebe z motnjami v razvoju,– prikazovanje tradicionalnih znanj, običajev,– študentski in tematski tabori:opazovanje ptic, itd.– zdravljeni vodni viri,– boljše izkoriščanje gozdnih potencialov in lesne biomase,– vodništvo,– manj restriktivni pogoji za zakol in predelavo mesa in mleka na kmetijah,– čezmejno sodelovanje.	<ul style="list-style-type: none">– premajhno sodelovanje med institucijami podpornega okolja in njihova majhna prisotnost na terenu,– finančna in kadrovska nepripravljenost institucij podpornega okolja za usklajeno, učinkovito in povezano delovanje v razmerah spreminjajoče se politike regionalnega razvoja in koriščenje razvojnih pobud.

Severozahodni višinski del severne Primorske se srečuje z mnogimi **problemi** in slabostmi, med katerimi velja posebej izpostaviti pomanjkanje podjetnosti, ki izvira tudi iz nizke izobrazbene strukture kmečkega prebivalstva ter nizke stopnje usposobljenosti in informiranosti podeželskega prebivalstva o različnih razvojnih možnostih in predpisih, ki urejajo posamezna področja. Podporne institucije, ki bi s svojimi programi to stanje lahko izboljšale, sicer obstajajo, vendar med sabo zelo slabo sodelujejo. Problem predstavlja tudi premajhna informiranost ciljnih skupin, ki pa je večkrat povezana tudi z nizko stopnjo motiviranosti prebivalcev.

Močno prisotna tradicija kmetovanja na tem območju predstavlja pomembno **prednost**, ki jo je treba spodbujati in še naprej razvijati z namenom, da se ustavi negativni trend opuščanja kmetovanja pri prehodu generacij. Mnogi kmetijski pridelki in izdelki so širše prepoznavni,

po drugi strani pa se kmetijska gospodarstva srečujejo z neugodnimi proizvodnimi strukturami (majhne količine pridelkov in izdelkov), kar slabi njihovo konkurenčno sposobnost.

Priložnosti razvoja podeželja v regiji so v sistematičnem izkoriščanju obstoječih prednosti, predvsem v povezovanju razvoja podeželja z razvojem turizma in v izkoriščanju svetovnih trendov, ki se kažejo kot povečano povpraševanje po kakovostnih domačih proizvodih ter povečano zanimanje za zdrav način življenja.

Kot **nevarnost** so snovalci RPP izpostavili nerazumevanje potrebe po vzpostavljanju potrebne infrastrukture na podeželju. Ugotovitve analiz kažejo, da so največje **priložnosti** v povezovanju ponudnikov in vzpostavljanju javno–zasebnih partnerstev pri izvajanju projektov. Za podeželske predele je značilno pestro društveno dogajanje, ki mu je treba dati nadaljnjo podporo pri krepitvi privlačnosti življenja na podeželju. **Nevarnosti** nadaljnega pomanjkanja podjetnosti na podeželju se bo območje lahko izognilo tudi z nenehnim usposabljanjem različnih ciljnih skupin in s finančnimi spodbudami za razvoj podjetniških dejavnosti na podeželju.

Vse zgoraj našteje prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti je potrebno izkoristiti, če hočemo celovito razviti podeželje na tem območju. SWOT analiza je zato ključnega pomena za sestavo primernega razvojnega programa.

5.2 Priprava razvojnega programa podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske

Izdelava in izvedba RPP je potekala v treh fazah (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004):

- V **preveritveni** fazi so ugotavljali pripravljenost prebivalstva na določenem območju za pripravo skupnega RPP.
- V **uvajalni** fazi partnerji na izbranem območju opredelijo razvojni motiv, vizijo, dolgoročne cilje in strategijo njihovega uresničevanja, izdelajo RPP z operativnimi ukrepi za njihovo izvajanje.
- **Izvedbena** faza je časovno neomejena in vsebuje uresničevanje operativnih nalog in projektov iz RPP. Koordinator izvajanja naj bi skrbel za aktualizacijo programa.

Koordinator projekta izdelave RPP za SZ višinski del Severne Primorske je Posoški razvojni center in je pri izvedbi naloge zasledoval naslednja načela (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004):

- enakovredno vključevanje prebivalcev in društev celotnega območja,
- partnerstvo s strokovnimi, razvojnimi in upravnimi institucijami, ki delujejo na območju,
- strokovno obdelavo ključnih razvojnih vsebin podeželja.

Pri pripravi RPP so se smiselno upoštevali obstoječi programi, projekti in aktivnosti na obravnavanem območju, predvsem programi CRPOV, občinski razvojni programi za lokalna okolja in programi raznih društev.

Ključni partnerji pri izdelavi RPP so bile lokalne akcijske skupine, saj bo RPP veliko bolj uresničljiv, če bo upošteval in povezoval želje in priložnosti, ki jih posamezniki kažejo skozi delovanje posameznih združenj, društev ter skupin na podeželju.

RPP se je oblikoval na podlagi številnih sestankov, delavnic in srečanj z vključenimi partnerji. Izvajalo se je tudi anketiranje udeležencev delavnic, s katerim so preverjali strukturo udeležencev, skladnost rezultatov in predlogov z delavnic s stališči posameznikov. Koordinator projekta je skupaj s svojimi partnerji izvedel večje število informativno–promocijskih aktivnosti z ljudmi in društvi na podeželju. Vabila na delavnice, na katerih je bil predstavljen namen in metodologija RPP, so bila poslana okoli 600 posameznikom: kmetom, društvom, združenjem, lokalnim akcijskim skupinam, zadrugam, gospodarskim subjektom, strokovnim institucijam. Na delavnicah je sodelovalo okoli 400 posameznikov. Udeleženci na delavnicah so s pomočjo strokovnjakov in s koordinacijo predstavnika projektne skupine RPP sodelovali pri oblikovanju razvojnih ciljev, usmeritev in strategije nadaljnjega razvoja podeželja na obravnavanem območju. Delavnice so potekale v preveritveni in uvajalni fazi (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004).

Osnutek elaborata RPP je bil v oktobru 2006 posredovan vsem občinam in ključnim partnerjem v pregled in dopolnitev. Nanj ni bilo vsebinskih pripomb, saj je bil elaborat rezultat izvedenih delavnic in že obstoječih lokalnih razvojnih programov.

Za območje sedmih občin, ki se povezujejo v RPP, je značilno, da je bilo v obdobju od leta 1990 do 2004 pripravljenih precej lokalnih razvojnih programov.

Tabela 9: CRPOV programi na območju višinskega dela severne Primorske (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004).

Občina	CRPOV program
Idrija	CRPOV Vojsko
Cerkno	CRPOV Podlanišče
Idrija	CRPOV Ledine
Idrija	CRPOV Idrijske Krnice
Cerkno	CRPOV Šebrelje
Cerkno	CRPOV Novaki
Idrija	CRPOV Črni Vrh
Tolmin	CRPOV razvoj sirarstva na tolminskih planinah
Tolmin	CRPOV Šentviška planota
Kobarid	CRPOV Trnovo ob Soči
Tolmin	CRPOV Rut–Grant
Kobarid	CRPOV Breginjski kot
Tolmin	CRPOV Stržišče–Petrovo Brdo
Tolmin	CRPOV Kneža

Vsi projekti CRPOV so že v izvedbeni fazi, vendar se prav vsi spopadajo s problemi financiranja izvedbenih projektov. Izvajalci razen sredstev občin in razpisov Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano druge finančne pomoči za izvajanje projektov ne prejema.

Slika 11: Eden izmed izvedbenih projektov v okviru programa CRPOV, v katerega se je Šentviška planota vključila leta 1992, je bil ureditev kolesarske in pešpoti preko Šentviške planote. Pot je načrtovana tako, da vodi skozi vsa večja naselja ter mimo pomembnih naravnih in kulturnih zanimivosti. Na sliki je štart kolesarskega maratona, ki ga po tej urejeni kolesarski poti prirejajo vsako leto na Šentviški planoti (Foto: Pirih, 2000).

5.3 Razvojna strategija podeželja za sverozahodni višinski del Sverne

Primorske

5.3.1 Razvojna vizija in cilji

Razvojna vizija (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004):

» S sodelovanjem, partnerskimi odnosi in povezovanjem različnih dejavnikov bomo varovali in razvijali tiste potenciale podeželja in tipične proizvode hribovskega dela severne Primorske, ki bodo ohranjali značilnosti območja, ki bodo tržno zanimivi in bodo okrepili prepoznavnost območja v širšem prostoru.«

Temeljno izhodišče strategije razvoja podeželja obravnavanega območja je sodelovanje in povezovanje različnih dejavnikov na območju za razvoj kakovostnih produktov in njihovo usklajeno organizirano trženje. Sodelovanje se lahko vzpostavi v obliki društev. Tako sodelovanje je lahko zelo operativno, vendar ima to slabost, da začetni zagon mine in sodelovanje lahko usahne. Za trajnejše sodelovanje je smiselno izbirati oblike sodelovanja, kot so zadruge (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004).

Z dolgoročno naravnano vizijo se želi doseči naslednje cilje (RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2004):

- zagotavljati kakovostna in dohodkovno zanimiva delovna mesta na podeželju,
- stalno organizirati razna usposabljanja in izobraževanja za posamezne cilje ljudi s podeželja,
- razvoj obstoječih in oblikovanje novih produktov v vseh gospodarskih dejavnostih na podeželju,
- povezovanje ponudnikov ter zagotavljanje uspešnega trženja produktov podeželja,
- povečevanje dohodka prebivalstva na podeželju,
- zagotoviti primerno infrastrukturno opremljenost podeželja,
- vključevanje naravne in kulturne dediščine v razvojne ukrepe podeželja,

- postopno vzpostavljanje trdnega partnerstva in primerne organizacijske strukture za izvajanje RPP in drugih skupnih programov razvoja podeželja.

RPP za obravnavano območje bo uresničeval zastavljene cilje v okviru programov in projektov, ki se povezujejo. Program je skladen z Regionalnim programom Goriške statistične regije 2007–2013 in z Državnim razvojnim programom 2007–2013.

5.3.2 Financiranje izvedbene faze RPP

Sredstva za financiranje prej naštetih ukrepov RPP bo potrebno zagotavljati na različne načine. Kmetje, podjetniki, društva, zadruga, strokovne ustanove in razvojne agencije bodo za posamezne naloge skušali pridobiti sredstva iz obstoječih občinskih, nacionalnih in evropskih oziroma mednarodnih virov. Če hočemo izvesti vsaj večino zgoraj omenjenih programov, bodo finance ponovno postale glavni omejitveni dejavnik razvoja podeželja.

Občinski viri:

- neposredno financiranje projektov,
- krediti,
- subvencije.

Nacionalni viri:

- sredstva Ministrstva za kmetijstvo, gospodarstvo in prehrano,
- sredstva podjetniškega centra za malo gospodarstvo,
- nepovratna sredstva iz razpisov različnih ministrstev,
- povratna sredstva Javnega sklada RS za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja,
- povratna sredstva bank, podjetniških shem in skladov.

Strukturna sredstva EU:

- kompenzacijska plačila za območja z omejenimi možnostmi za kmetovanje,
- kmetijsko okoljski ukrepi,

- podpora izvajanju standardov EU na kmetijskih gospodarstvih,
- zgodnje upokojevanje,
- sredstva iz strukturnega sklada EKUJS,

• program Leader: v Sloveniji se je začel izvajati po letu 2006, znotraj tega programa je možno kandidirati za sofinanciranje implementacije razvojnih strategij in projektov lokalnih akcijskih skupin (LAS). Podprti naj bi bili stroški delovanja LAS, projekti sodelovanja med različnimi LAS ter eksperimentalni ter pilotni projekti za pripravo različnih strategij v novih Leader območjih. S temi sredstvi naj bi se financiral predvsem razvoj ruralne ekonomije.

Sredstva Phare CBC, Intereg III in drugih programov EU:

Do leta 2006 je bilo možno koristiti tudi sredstva programa Intereg III– razpis **Intereg III A** za razvoj primerne sektorja in podeželja ter razvoj turizma v obmejnem prostoru Slovenija/Italija. V prihodnje se bo potrebno vse bolj povezovati s partnerji v tujini in skupaj z njimi koristiti razpise različnih pobud EU.

Za samo izvajanje RPP naj bi skrbel Posoški razvojni center, Idrijsko–Cerkljanska razvojna agencija ICRA d. o. o., Kmetijsko gozdarski zavod Nova Gorica in društvo ljubiteljev narave Planota.

Prispevek EU za izvajanje ukrepov programa razvoja podeželja v sedemletnem obdobju je ocenjen na 803 milijone evrov, v nacionalnem proračunu pa bo zagotovljeno sofinanciranje ukrepov v višini od 20 do 25 odstotkov vrednosti programa.

5.3.3 Ukrepi za izvajanje strategije – prednostne naloge in projekti

Strategija razvoja podeželja v severozahodnem višinskem delu Severne Primorske bo uresničevala zastavljene cilje znotraj treh sklopov oziroma s tremi ukrepi, znotraj katerih je še več programov, znotraj programov pa projekti.

UKREP 1 : DELOVNI PROSTOR - razvoj lokalno tipičnih produktov, usposabljanje in izobraževanje, spodbujanje podjetništva na podeželju

S projekti znotraj tega ukrepa se bo zagotovilo:

- oblikovanje embalaže,
- oblikovanje blagovne znamke,
- urejeno skupno trženje,
- priprava promocijskega materiala,
- organizacija usposabljanj, izobraževanj in delavnic,
- ureditev skupnih prostorov za proizvodnjo,
- urejanje sirarn na kmetijah,
- postavitve tržnic za prodajo teh izdelkov.

Znotraj tega ukrepa je pet programov:

➤ Program 1: Razvoj (lokalnih tipičnih) produktov in organizirano trženje

Projekti tega programa so:

- razvoj produkta Idrijski žlikrofi,
- razvoj produkta Šebreljski želodec,
- razvoj produkta sir Tolminc,
- razvoj produkta Bovški sir in promocija kmečkih izdelkov in planin v turistični ponudbi Bovške,
- gojenje, nabiranje in raba zelišč, sadežev in gliv,
- peka kruha, peciva in drugih kmečkih dobrot,
- razvoj produkta Kolovratski kostanj,
- zaščita in razvoj produkta Goriška sevka,
- priprava in izvedba postopka zaščite produkta Porezen »beef«,
- priprava in izvedba postopka zaščite Kobariških štrukljev in Marijacejskih kolačev kot jedi s tradicionalnim ugledom.

➤ Program 2: Razvoj naravi prijaznega kmetovanja

Cilj programa je spodbuditi okolju prijazno kmetovanje, ohraniti biološko raznovrstnost okolja ter povečati ponudbo in organizirano prodajo ekološko pridelanih živil.

Projekti tega programa so:

- preusmerjanje kmetij v sonaravno kmetovanje,
- razvoj obstoječih ekoloških in biodinamičnih kmetij,
- povezovanje ponudbe in vzpostavitve skupnega trženja ekoloških pridelkov in izdelkov.

➤ Program 3: Krepitev podjetništva na kmetijah in na podeželju

Cilj programa je okrepiti podjetništvo na kmetijah in na podeželju ter usposobiti ljudi za vodenje malih podeželskih podjetij.

Projekti tega programa so:

- izobraževanje in usposabljanje s področja podjetniških znanj,
- spodbujanje dopolnilnih dejavnosti na kmetijah,
- spodbujanje raznolike turistične ponudbe na podeželju,
- lesna biomasa kot vir energije in dohodka na podeželju.

➤ Program 4: Ureditev e-točk na podeželju

Cilj programa je domačinom in obiskovalcem omogočiti uporabo informacijske tehnologije ter jih usposobiti, da jo bodo znali ustrezno uporabljati.

➤ Program 5: Razvoj blagovne znamke

Cilj programa je uveljaviti blagovno znamko za kmetijske in druge pridelke ter jih nato tudi ustrezno tržiti, s tem pa postane območje tudi prepoznavno.

Projekti tega programa so:

- oblikovanje skupne blagovne znamke,
- institucionalizacija promocije in trženja skupne blagovne znamke,
- zagotavljanje infrastrukturnih pogojev za razvoj produktov, skupno promocijo in trženje,
- zagotavljanje kakovosti in zadostnih količin tipičnih produktov podeželja.

UKREP 2 : NASELITVENI IN ŽIVLJENJSKI PROSTOR – izboljšanje pogojev za bivanje in delo

Znotraj tega ukrepa so trije programi:

➤ Program 1: Infrastrukturalna opremljenost podeželja

Cilj programa je zagotavljati primerno infrastrukturo na podeželju, saj je ta osnova za dober gospodarski razvoj in za kakovostno bivanje domačinov in obiskovalcev.

Projekti tega programa so:

- občinske ceste do hribovskih vasi in zaselkov,
- urejanje parkirišč ob turističnih točkah,
- dostopne poti do planin in gorskih kmetij,
- kakovostna oskrba z vodo,
- kanalizacijsko omrežje in čiščenje odpadnih voda,
- urejanje in vzdrževanje gozdnih cest,
- prostorsko in arhitekturno urejanje naselij,
- varovanje narave in razvoj zavarovanih območij.

➤ Program 2: Infrastrukturalna za socialne in društvene dejavnosti na vasi

Cilj programa je zgraditi in urediti infrastrukturo za opravljanje socialnih, kulturnih, športnih in družabnih aktivnosti na vasi, s tem pa se zagotavljajo pogoji za aktivno delovanje vaških skupnosti.

➤ Program 3: Razvoj turistične infrastrukture na podeželju

Cilj programa je zagotavljati primerno infrastrukturo za razvoj turizma in s tem zagotoviti ustrezen dohodek od kmetijstva.

Projekti tega programa so:

- urejanje turističnih poti in druge turistične infrastrukture,
- razvoj prenočitvenih kapacitet na podeželju.

UKREP 3 : DRUŽBENI KULTURNI PROSTOR – krepitev kulturne identitete, graditev partnerstev, ohranitev socialnih vezi med generacijami, varovanje in primerna raba dediščine

Znotraj tega ukrepa so trije programi:

➤ Program 1: Društveno življenje na vasi

Cilj programa je spodbujati delovanje društev in lokalnih akcijskih skupin ter jim zagotavljati ustrezno pomoč pri prijavih na razpise.

Projekti tega programa so:

- prireditve in društvene aktivnosti za krepitev lokalne identitete,
- Krepitev sodelovanja med partnerji na podeželju.

Slika 12: Na obravnavanem območju deluje veliko društev, med najbolj dejavnimi pa so kar štiri folklorne skupine, ki skrbijo za ohranjanje kulturne dediščine ter za prireditve in društvene aktivnosti v Zgornjem Posočju. Na zgornji sliki je folklorno društvo Ivan Laharnar s Šentviške planote (Foto: Pirih, 2003).

➤ Program 2: Socialno življenje na vasi

Cilj programa je spodbuditi druženje in socialne stike med ljudmi na podeželju.

Projekti tega programa so:

- krepitev socialnih vezi med ljudmi,
- socialno podjetništvo na podeželju.

➤ Program 3: Kulturna dediščina (zgodovinska, etična, tehnična)

Cilj programa je varovati in na ustrezen način predstaviti kulturno dediščino in jo nato tudi ustrezno vključiti v turistično ponudbo podeželja.

Projekti tega programa so:

- revitalizacija dediščine in vključevanje v turistično ponudbo,
- kovaški muzej v Lokovcu,
- črne kuhinje nekoč in danes.

Za izvajanje in upravljanje vseh teh ukrepov in programov bodo skrbele lokalne akcijske skupine – LAS.

LAS za razvoj ki bo deloval na območju Razvojnega programa podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske, ki se pripravlja in izvaja na območju občin Bovec, Kobarid, Tolmin, Cerklje ob Savi, Idrija, Kanal ob Soči ter Trnovsko - Banjške planote na območju Mestne občine Nova Gorica, je ravno v ustanavljanju. Njegove ključne naloge bodo:

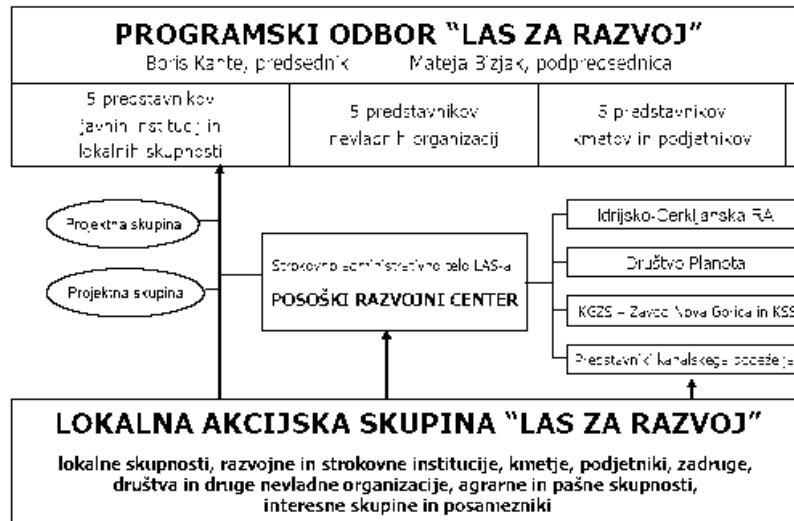
- priprava in izvajanje lokalne razvojne strategije,
- iskanje in zagotavljanje finančnih virov za izvajanje aktivnosti in projektov,
- nabor, izbira in realizacija projektov ter
- spremljanje učnikov in rezultatov delovanja LAS in izvajanja razvojnega programa podeželja.

Delo LAS in njegovih organov bo javno. Članstvo je prostovoljno, sodelujejo lahko fizične osebe in organizacije, ki se neposredno ali posredno ukvarjajo z razvojem podeželja.

Organi LAS-a so:

- skupščina,
- programski odbor,
- predsednik ali predsednica in podpredsednik ali podpredsednica in
- projektne skupine.

LAS bo torej glavna gonilna sila razvojnega programa podeželja.

Shema 4: Model delovanja oziroma organizacijski vidik LAS-a za razvoj. LAS bo nudil strokovno in administrativno pomoč in bo upravljal RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske.

6 ANALIZA RAZVOJNEGA PROGRAMA PODEŽELJA ZA SZ VIŠINSKI DEL SEVERNE PRIMORSKE

V prejšnjem poglavju smo predstavili stanje, trende, probleme in razvojne prednosti na podeželju in že izdelan Razvojni program podeželja za območje severozahodnega višinskega dela Severne Primorske. Vse to, o čemer je bilo govora, seveda zahteva določeno pozornost in tudi ukrepanje v smeri reševanja, spodbujanja ali zaviranja, odvisno od značaja problema. Da bi se podeželje uspešno razvijalo in da bi se pri tem ustrezno izkoriščalo vse razvojne prednosti, ki jih ima slovensko podeželje, se oblikujejo razvojni programi podeželja, v katerih je razvoj tudi podrobneje opredeljen.

Ker je idej, kako razvijati podeželje v prihodnje veliko, je potrebno izbrati tiste, ki bodo pri uresničevanju imele prednost pred drugimi. Z RPP se določijo glavni cilji, ki jih želimo z razvojem doseči in za dosego teh »vrhunskih« ciljev RPP se predvideva več ukrepov, vsak ukrep pa ima opredeljenih več programov. Vendar so šele izvedbeni projekti tista faza, v kateri bodo v programu zapisane naloge lahko prešle v realizacijo na terenu. Z izvedbo dejanskih projektov se bo stanje v prostoru spremenilo, obravnavano območje pa bo tako za korak bližje »vrhunskemu« cilju.

Dejanski razvoj podeželja s pomočjo ukrepov, ki so opredeljeni v RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske je torej zaenkrat šele zamisel, kako, kdaj in v kakšnem prednostnem zaporedju ter s kakšnimi sredstvi se bodo izpeljevale posamezne aktivnosti za zadovoljevanje opredeljenih človeških potreb v obravnavanem območju. Ali bo do uresnitve teh zamisli dejansko prišlo, ne vemo in tudi težko ocenjujemo. Ocenimo pa lahko, ali zastavljeni programi vodijo k rešitvi problemov in zadovoljitvi potreb ali pa morda »sekajo mimo«.

6.1 Skladnost evropskih in slovenskih načel razvoja podeželja za obdobje 2007–2013

V prejšnjih poglavjih smo predstavili strateške dokumente, ki opredeljujejo razvoj podeželja v prihodnjem programskem obdobju 2007–2013. Preverili pa smo tudi, koliko so ti dokumenti med seboj skladni oziroma v kolikšni meri so slovenski strateški dokumenti razvoja podeželja skladni z načeli EU glede razvoja podeželja. Skladnost ciljev in ukrepov je namreč pomembna za nadaljnji razvoj podeželja.

Analizo skladnosti načel prihodnjega razvoja podeželja smo izvedli s pomočjo tabel, ki so podane v prilogi B. V tabelo smo zapisali vse glavne strateške smernice razvoja podeželja, ki jih je določila EU za razvoj podeželja. Potem smo preverjali, kako tem smernicam sledijo slovenski strateški dokumenti za razvoj podeželja. Poleg skladnosti strateških dokumentov je iz te analize razvidna tudi usmeritev razvoja podeželja, ki je določena s temi ukrepi, oziroma katerim ukrepom se daje prednost pri razvoju slovenskega podeželja. Rezultati te analize so podani v tem poglavju.

Iz tabele je lepo vidno, da so si med seboj najbolj skladni Uredba EU o podpori za razvoj podeželja, Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja (NSN) in Razvojni program podeželja (RPP) za severozahodni višinski del Severne Primorske. Ta rezultat je bil pričakovan, saj NSN 2007–2013 opredeljuje prednostne naloge, ki so zasnovane v skladu z Uredbo Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. NSN pa predstavlja referenčni okvir za pripravo RPP. RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske je izdelan na podlagi smernic razvoja podeželja, kot jih je opredelil NSN. Izbrani so tisti ukrepi, ki ustrezajo specifični problemom na tem lokalnem območju. Tako RPP kot NSN sta izdelana dosledno po navodilih EU, torej skladno s strateškimi smernicami razvoja podeželja.

RRP za Severno Primorsko (Goriško statistično regijo) je izdelan skladno s Strategijo prostorskega razvoja Slovenije, nacionalnim strateškim načrtom razvoja podeželja in v

zaključni fazi tudi skladno s programi razvoja podeželja, ki bodo podlaga za črpanje strukturnih in kohezijskih sredstev EU. Ta skladnost je vidna iz tabele (Priloga B). RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske se sklada z usmeritvami RRP Severne Primorske. Ta skladnost je tudi izraz aktivnega sodelovanja pripravljavcev območnega razvojnega programa podeželja (Posoški razvojni center) pri izdelavi RRP.

Cilje Strategije prostorskega razvoja Slovenije (SPRS) podpirajo ukrepi vseh razvojnih prioritet RRP Severne Primorske, še posebej trajnostni okoljski, prostorski in infrastrukturni razvoj regije, pa tudi cilji in ukrepi razvojnih prioritet odličnosti v turizmu in celostnega razvoja podeželja. Programi in ukrepi RRP Severne Primorske, ki opredeljujejo celostni razvoj podeželja, so vsebinsko skladni tudi s prednostnimi nalogami, ki so navedene v Nacionalnem strateškem načrtu razvoja podeželja 2007–2013. Tako so skladni tudi z Uredbo EU o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja.

SPRS opredeljuje urejanje podeželskega prostora v Sloveniji, vendar ne tako natančno, kot je to določeno v ostalih strateških dokumentih, ker ta dokument opredeljuje celotni prostorski razvoj Slovenije. SPRS določa samo osnovne smernice razvoja podeželja v Sloveniji. Podeželje je med prioritetami za doseg ciljev prostorskega razvoja Slovenije v SPRS postavljeno na šesto mesto od skupno osmih prioritet. To poleg rezultatov, ki so vidni iz tabele, daje vtis, da se razvoju podeželskega prostora v SPRS ne namenja dovolj pozornosti, pa čeprav je v začetnem delu strategije navedeno, da obsega podeželje v Sloveniji skoraj devet desetih prostora, na katerem živi več kot polovica državljanov. V SPRS bi se moralo urejanju slovenskega podeželja glede na njegovo prostorsko razsežnost namenjati večjo pozornost. Pomembno je, da je podeželje v prostorskih in drugih razvojnih dokumentih zastopano in obravnavano vsaj z enako težo in pomembnostjo kot mesta in mestni prostor.

Predstavljeni dokumenti razvoja podeželja so si najbolj skladni na področju:

- diverzifikacije podeželskega gospodarstva in
- izboljšanja kakovosti življenja.

Glavni cilj vseh dokumentov je ohranjanje poseljenosti na podeželju, to pa lahko dosežemo le z zagotavljanjem delovnih mest in kakovostnih bivanjskih pogojev. Snovalci dokumenta vidijo prihodnost v diverzifikaciji podeželskega gospodarstva, zato spodbujajo razvoj

nekmetijskih dejavnosti, razvoj mikropodjetij in turistične dejavnosti. Kakovost življenja pa želijo izboljšati z obnovo in razvojem ustrezne infrastrukture in ohranjanjem dediščine na podeželju.

Iz tabele je razvidno tudi, da so ukrepi na področju trajnostne rabe gozdov v Sloveniji pri oblikovanju RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske popolnoma izpuščeni. Gozdarstvo in s tem varstvo in urejanje gozdov so glede na gozdnatost območja pomembni, saj gozdarska in živilskopredelovalna industrija predstavljata pomembno ekonomsko osnovo za razvoj podeželja. Na obravnavanem območju je še veliko neizkoriščenih potencialov v smislu gospodarjenja z gozdom. Gozdovi in lesno bogastvo predstavljajo dodaten vir dohodka na kmetijah, pa tudi podjetništvo bi se na tem področju lahko razvijalo. Nekaj manjših podjetij oziroma samostojnih podjetnikov se že ukvarja z lesno dejavnostjo, zato nas čud, da ti ukrepi niso bolj upoštevani pri razvoju podeželja. To da razvoj gozdarske dejavnosti in trajnostna raba gozdov nista vključena v RPP, pomeni to velik minus, saj za ta namen ne bo možno pridobivati sredstev iz kohezijskih skladov EU.

6.2 Analiza Razvojnega programa podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske

Program razvoja podeželja za obdobje 2007–2013 prinaša številne ukrepe in programe, s katerimi naj bi se reševala bolj ali manj težavna problematika razvoja podeželja. V nalogi smo podrobneje analizirali ukrepe in programe razvoja podeželja za SZ višinski del Severne Primorske. S pomočjo metode kritičnega branja vsakega od ukrepov smo ocenili, v kolikšni meri je koristen za odpravljanje obstoječih problemov in težav na obravnavanem območju. Na podlagi tega bomo skušali ugotoviti, kateri problemi se bodo tako rešili oziroma se bodo vsaj poskušali reševati in kateri bodo ostali bolj ali manj nerešeni, ker razvojni program ni predvidel ukrepa za njihovo reševanje. Cilj takšne analize je, da izluščimo tiste probleme

podeželja (predvsem prostorske), ki bodo zaradi nereševanja ostali prisotni tudi v bodoče in bodo do neke mere ključni za prihodnji razvoj podeželja severne Primorske.

RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske bo uresničeval zastavljene cilje v okviru programov in projektov, ki se povezujejo znotraj **treh** sklopov. V vsakem od teh ukrepov so programi. Znotraj posameznih programov pa je še različno število projektov, ki bodo usmerjali razvoj k doseganju opredeljenih ciljev. Ustreznost slednjih smo ocenjevali glede na stanje oziroma probleme na obravnavanem območju.

RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske z zastavljenimi ukrepi, programi in projekti upošteva večino prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti območja (podane so v SWOT tabeli na strani 83), ki so bile določene s podrobnejšo analizo trenutnega stanja. Po natančnem branju SWOT analize in ukrepov smo zaseldili še nekaj problemov, ki jim RPP v svojih projektih ni namenil dovolj pozornosti in jim torej ne odpira poti za reševanje ali pa so ti problemi že tako pereči, da v obravnavanem programskem obdobju še ne bo možna njihova rešitev. Če te probleme še enkrat na hitro preletimo:

- depopulacija in neugodna starostna struktura,
- pomanjkanje kapitala za razne investicije,
- nizke odkupne cene kmetijskih pridelkov,
- šibka konkurenčna sposobnost kmetij v pogojih EU,
- nepovezanost razvojnih, strokovnih in občinskih služb,
- premajhna izmenjava informacij in sodelovanje med podeželskimi območji,
- pomanjkanje zahtevnejših delovnih mest na podeželju,
- opuščanje rabe in zaraščanje kmetijskih zemljišč, kar je posledica neugodne proizvodne in posestne strukture,
- propadanje naravne in kulturne dediščine,
- razdrobljena posestna struktura, toga zemljiška politika,
- pomanjkanje sredstev za gradnjo, sanacije in vzdrževanje infrastrukture,
- neustrezna evidentirana dejanska raba zemljišč,
- neizkoriščenost okolja in narave za različne vrste turizma,
- birokratski, dolgotrajni in finančno zahtevni upravni postopki.

Nevarnosti in ovire za razvoj območja pa v celoti ostajajo nerešene, kar je velika pomanjkljivost tega razvojnega programa. Nevarnosti in ovire tega območja so:

- centralizacija in pomanjkanje usklajenega delovanja na področju regionalnega razvoja,
- prezahtevni postopki za pridobivanje razvojnih pomoči in drugih spodbud,
- prestroga, nestimulativna in neuskklajena zakonodaja,
- premalo sredstev za izvajanje celovitih programov razvoja podeželja in zavarovanih območij.

Pri te je potrebno upoštevati, da je reševanje teh ovir in nevarnosti bolj v rokah države kot pa lokalnih skupnosti. Kljub temu bodo morale ravno lokalne oblasti opozarjati in vztrajati, da se te težave čimprej odpravijo, saj brez tega ni možen uspešen nadaljnji razvoj podeželja. Prav neustrezna in toga zakonodaja predstavlja glavno oviro razvoju podeželja.

Kot vidimo, so si posamezni neobravnavani problemi sorodni po vsebini. Če jih poskušamo združiti na podlagi vsebinske sorodnosti, dobimo nekaj področij, ki so in bodo verjetno še kar nekaj časa ostala najbolj problematična. V grobem jih torej lahko združimo v ključne probleme razvoja podeželja severozahodnega višinskega dela severne Primorske, ki s podanimi ukrepi in projekti v programskem obdobju 2007–2013 še ne bodo dokončno rešeni. Ti ključni problemi so:

- 1. depopulacija in slaba starostna struktura**
- 2. zaposlovanje na podeželju**
- 3. zakonodaja**
- 4. neugodne naravne razmere kot ovira za ustrezen razvoj**
- 5. prometna zaprtost območja**

Gledano z vidika ocenjevanja RPP lahko rečemo, do so to tista področja, za katera je RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske glede na njihovo problematičnost storil premalo oziroma so ti problemi na obravnavanem območju že tako problematični, da jih v prihodnjem programskem obdobju ne bo možno rešiti. Tem problemom bi bilo potrebno posvečati več skrbi, saj je od njihovega reševanja v veliki meri odvisen nadaljnji razvoj

podeželja. Vendar samo zastavitev dodatnih ukrepov in programov ne bo zadostna rešitev za te probleme, te ukrepe bo potrebno tudi izvajati.

Problemi, ki imajo velik vpliv na prostorski razvoj, imajo veliko težo in obenem zelo veliko širino. So torej zelo splošni in bolj ali manj prisotni povsod po državi. Iz tega izhaja tudi zahtevnost njihovega reševanja, ki presega lokalno raven in hkrati tudi regionalno. Regija sicer lahko v veliki meri pripomore k reševanju, ključne vzvode pa je vendarle potrebno sprožiti na državni ravni. Takšni problemi so: centralizacija in pomanjkanje usklajenega delovanja na področju regionalnega razvoja, pomanjkanje kapitala za posodabljanje in nove investicije ter pomoč kmetom in mladim, ki ostajajo na podeželju, toga in neustrezna zakonodaja ter pretiran birokratizem pri različnih upravnih postopkih. RPP ima pri reševanju takih problemov le malo možnosti, lahko sicer opredeli določene ukrepe za njihovo reševanje, bati pa se je, da bodo ti ostali le na papirju.

Kjub temu lahko RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske veliko vlogo pri zmanjševanju depopulacije prebivalstva in slabe starostne strukture na podeželju. Veliko ukrepov in projektov posredno ali neposredno vpliva na ta problem. Veliko programov je namreč usmerjenih predvsem v spodbujanje podjetništva na podeželju, razvoj lokalnih tipičnih produktov in njihovo trženje, posodabljanje kmetovanja, razvoj dopolnilnih dejavnosti na kmetijah, izboljševanje pogojev za bivanje in delo ter podobno. S temi programi naj bi se povečalo število delovnih mest in kvaliteta bivanja na podeželju.

Navkljub zahtevnemu terenu ima kmetovanje v Zgornjem Posočju dolgo tradicijo. Na pašnikih se še vedo paseta bovška ovca in drežniška koza. Ponašamo se lahko z dvema vrstama avtohotnih sirov, bovškim in tolminskim sirom, ki sta zaščitena z geografskim poreklom. Dolgo tradicijo ima tudi čebelarstvo, ki slovi po kakovostnem medu. S spodbujanjem razvoja lokalno tipičnih produktov, ki jih je na obravnavanem območju kar veliko (sir Tolminc in Bovški sir, Šebreljski želodec, Idrijski žlikrofi, domači kruh, Kolovratski kostanj,...) se povezuje turizem, kmetijstvo in storitvene dejavnosti, poleg tega se s temi specifičnimi produkti podeželja vzpostavljajo novi trgi. Projekti razvoja Tolminskega in Bovškega sira ter skute so

pomembni tudi za samotne kmetije in zaselke, ki zaradi večje oddaljenosti od zbiralnic mleka ne morejo vsak dan voziti mleka v dolino in lahko tako mleko predelajo v sir.

Sliki 13 in 14: Zgornje Posočje se lahko pohvali tudi z dolgo tradicijo čebelarstva. Tudi danes se kar nekaj kmetij še ukvarja s pridelavo meda in drugih medenih izdelkov, ki jih lahko kupimo na kmetijah ali na tržnici (brošura ponudnikov kmetijskih pridelkov in izdelkov, 2006).

Slika 15: Planinska paša in arhitektura se bosta ohranili le, če bosta tržno zanimivi, zato je pomembno ustrezno trženje tipičnih produktov planin (Pirih, 2002).

Ta ukrep razvoja lokalnih tipičnih produktov ter spodbujanje podjetništva na podeželju je za obravnavno območje zelo pomemben, saj se bo z njim izkoriščalo številne prednosti območja, kot so še vedno žive planine in sirarstvo na planinah, ohranjale so bodo avtohtone pasme (bovška ovca, drežniška koza,...) in obstoječe črede krav. Z njimi pa se bodo odpravljale tudi slabosti območja. Z dodatnim zaslužkom na kmetijah in s spodbujanjem podjetniške

miselnosti se bo zmanjševalo odseljevanje mladih, povečale so bodo prej nizke cene kmetijskih pridelkov, izboljšale se bodo poti od proizvajalca do potrošnika.

Na obravnavanem območju se že kar nekaj kmetij ukvarja s pridelavo teh tipičnih produktov, kar predstavlja donosno dopolnilno dejavnost in hkrati spodbudo mladim kmetovalcem. Prav ti proizvajalci pa pogrešajo ustrezno trženje, predstavitev in prodajo doma pridelanih proizvodov. Največ pridelovalcev sira Tolminc je v vasi Čadrg nad Tolminom in na planinah. Zaradi velikega povpraševanja je sir skoraj nemogoče dobiti, pri kmetih ga je potrebno vnaprej rezervirati, nanj se čaka vsaj dva meseca. Po te izdelke se je potrebno večkrat tudi peš odpraviti na kmetije in planine, kar predstavlja problem predvsem za turiste. Prav ti pa so najbolj željni teh izdelkov. Pridelovalci lahko domače izdelke prodajajo enkrat na teden na ekotržnici v Tolminu in Bovcu, vendar to za pridelovalce ni dovolj. RPP predvideva izgradnjo več objektov za trženje teh izdelkov.

Slika 16: Skozi zgodovino sta se na področju Zgornjega Posočja izoblikovali dve vrsti sira, sir Tolminc (iz kravjega mleka) in Bovški sir (iz mešanice kozjega, ovčjega in kravjega mleka). Sir lahko kupimo na kmetijah, planinah in na tržnici. Na zgornji sliki je gospodar kmetije Konec, eden od mnogih izdelovalcev tolminskega sira (brošura ponudnikov kmetijskih pridelkov in izdelkov Zgornjega Posočja, 2006).

Posoški razvojni center je že začel pripravljati promocijsko gradivo za doma pridelane izdelke. Izdali so brošuro ponudnikov kmetijskih pridelkov in izdelkov Zgornjega Posočja. Namenjena je predstavitvi ponudbe tržno usmerjenih kmetij obravnavanega območja.

Slika 17: Ponudba kmetijskih izdelkov Zgornjega Posočja, kjer prevladujeta sir in skuta, je pestra. Zgoraj je kartografski prikaz ponudnikov kmetijskih pridelkov in izdelkov Zgornjega Posočja (brošura ponudnikov kmetijskih pridelkov in izdelkov Zgornjega Posočja, 2006).

Promocija lokalnih tipičnih produktov vpliva tudi na prostorski razvoj Zgornjega Posočja, saj bo edino uspešna prodaja izdelkov ohranjala planine in odmaknjene zaselke v tolminskem in bovškem hribovju žive in s tem ustrezno obdelane. Kmetom predstavlja proizvodnja teh izdelkov dodatni zaslužek in s tem boljše in kakovostno življenje, kar pa je osnovni pogoj za ohranjanje poseljenosti na podeželju. Prav zaradi nedonosnosti se kmetijstvo vedno bolj opušča, krajina pa se zaradi tega zarašča. Če želimo ohraniti lepo in obdelano pokrajino, ki je osnovni pogoj za turizem in seveda tudi za ohranjanje poseljenosti, potem moramo dati kmetu možnost zaslužka na kmetiji. Z zastavljenimi programi bo RPP k temu vsekakor pripomogel.

Delovna mesta in ustrezna infrastruktura so za tukajšnje prebivalce bistvenega pomena. Mladi se množično izseljujejo s podeželja ker tu ni zahtevnejših delovnih mest, problem pa je tudi v tem, da mladi ne vidijo potenciala v sodobnem kmetovanju. Večina se jih želi zaposlitvi v drugih sektorjih. Prav zato se nam zdijo zelo pomembni programi RPP, ki naj bi spodbujali in ponovno usmerjali predvsem mlade v kmetovanje, ki je lahko z ustrezno pomočjo lokalnih skupnosti, znanja in podjetniške žilice tudi donosen posel. Eden bistvenih usmeritev tega razvojnega programa je ravno ponovna usmeritev v kmetijstvo, še posebej pa spodbuja

pridelavo in trženje doma pridelanih pridelkov in izdelkov. RPP vidi potencialna delavna mesta v kmetijstvu, turizmu in gospodarskih dejavnostih na kmetijah in podeželju.

Bogata in raznolika dediščina ter čudovita narava sta eni največjih potencialov območja, predvsem za razvoj turistične ponudbe. Osnovni viri turizma in naravne znamenitosti tega območja so reka Soča, Triglavski narodni park z gorskim svetom ter številne druge naravne lepote in zanimivosti. Izkoriščenost turističnih kapacitet pa je kljub vsemu nizka. RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske predvideva dva projekta na področju razvoja turistične ponudbe podeželja: urejanje turističnih poti in infrastrukture ter razvoj nočitvenih kapacitet. Oba projekta ocenjujemo pozitivno, predvsem se nam zdi nujno potrebna ureditev nočitvenih kapacitet. Teh namreč zelo primanjkuje, posebej v poletnih mesecih. Sami bi k programu dodali še en projekt, in sicer razvoj gostinske dejavnosti. Poleg nočitvenih kapacitet primanjkuje restavracij in drugih ponudnikov hrane in pijače. Gosti pogrešajo večjo ponudbo domače hrane.

Eden od perečih problemov območja je tudi razdrobljena posestna struktura in zemljiška razdrobljenost. Ta se odraža v velikem številu parcel oziroma obdelovalnih kosov, ki jih obdelujejo posamezna kmetijska gospodarstva. Vendar ta problem v RPP sploh ni obravnavan v nobenem od programov, pa čeprav se trend nadaljnjega drobljenja kmetijskih zemljišč še ni zaustavil oziroma opazno obrnil v smer koncentracije posesti. Tak program bi imel zelo pozitivne učinke na razvoj podeželja, saj bi odpravljal pereče probleme razdrobljenih majhnih kmetij in slabe posestne strukture v gozdovih. Premajhna gospodarstva si ne morejo zagotavljati zadostnega dohodka zgolj iz kmetijstva, zato na obravnavanem območju prevladujejo mešane kmetije. Vendar pa bi bil tak program izboljšanja zemljiške razdrobljenosti težko izvedljiv, saj so za izboljšanje agrarne strukture potrebni izredno obsežni in zahtevni ukrepi, kot so komasacije ali celo agrarne reforme. Takšni ukrepi imajo daljnosežne posledice na različnih področjih in so pri ljudeh zelo nepriljubljeni. Da ta problem ni vključen v RPP, pripisujemo tudi dejstvu, da geodetska stroka ni sodelovala pri sestavi plana. V dokumentu se namreč lepo odraža udejstvovanje in angažiranost strokovnjakov iz različnih področij. Posledično se seveda potencira nekatere probleme podeželja, druge pa zanemarljivo ali vsaj obravnava v precej manjši meri. Tako je namreč veliko govora o kmetijstvu, ki je gotovo ena pomembnejših dejavnosti, precej manj ali skoraj nič pa

o urejanju prostora, ki po svoji pomembnosti ne zaostaja, lahko bi celo rekli da so prostorske dejavnosti podrejene vsem ostalim dejavnostim.

Kmetijstvo je tipična, ne pa edina, v številnih primerih ne prevladujoča gospodarska dejavnost na podeželju severne Primorske. Prebivalci si želijo več, podeželje postaja prostor bivanja in dela ljudi, ki se ukvarjajo z različnimi, tudi nekmetijskimi gospodarskimi dejavnostmi. Kmetijstvo predstavlja le 4,5 % skupnega bruto družbenega proizvoda zaposluje malo prebivalstva. Igra sicer pomembno vlogo pri zagotavljanju prehranske varnosti države ter ohranja kulturno krajino in kakovostnejše bivalno okolje, vendar ne more predstavljati glavnega razvojnega potenciala teh območji. Kmetijstvo na obravnavanem območju pestijo še problemi, kot so majhnost kmetij v primerjavi z evropskimi, majhni deleži kmetij, ki imajo 10 ali več hektarov kmetijske zemlje v uporabi, velik delež neizobraženih in zelo starih gospodarjev na kmetijskih gospodarstvih. Planiranje razvoja podeželja samo v kmetijskem smislu brez obravnave prostora, ki je osnova kvalitetnemu bivanju, je neučinkovit pristop k ohranjanju poseljenosti podeželja.

Kmetijstvo, predvsem v intenzivni obliki, ima poleg funkcije ohranjanja kulturne krajine tudi negativne vplive na okolje. Ko kmet izlije ostanke strupov na polje, travnik ali v bližnji potok, ne ogroža samo narave, ampak tudi sebe in druge prebivalce podeželja. Prav zato se nam zdi pomembno, da se spodbuja ekološko kmetovanje in upošteva kmetijsko okoljske ukrepe.

Zagotavljanje prehrane za ljudi je najpomembnejša naloga klasičnega kmetijstva. Slednje svoje poslanstvo dobro izpolnjuje, saj nastajajo celo presežki hrane. Pojavlja pa se vprašanje njene kakovosti. Vedno večje je povpraševanje po ekološko pridelani hrani, zato so ekološke kmetije postale tržna niša, ki jo je potrebno v Zgornjem Posočju izkoristiti. Čeravno se na prvi pogled zdi, da je ekološko kmetovanje korak nazaj, je vse prej kot to. Je pogled v prihodnost, ki bo oziroma že na prispeva k ohranjanju okolja za naslednje generacije. Ekološko kmetovanje namreč zagotavlja trajnostno gospodarjenje z optimalnimi pridelki, zmanjšuje negativne vplive na okolje ter ohranja čistost živalskih in rastlinskih vrst. RPP spodbuja ekološko kmetovanje z izobraževanji za ekološke kmete, investicijami v osnovne in dopolnilne dejavnosti na ekoloških kmetijah, organizacijo ekoloških tržnic in s še celo vrsto drugih projektov.

Slika 18: Na obravnavanem območju je že kar nekaj ekoloških kmetij. Ena od njih je ekološka kmetija Črv, ki leži na Šentviški planoti na nadmorski višini 750 m. Ta kmetija je med prvimi prejela certifikat za ekološko kmetovanje. Izdelke, ki jih pridelajo doma (zelenjavo, krompir, med, meso, itd.) prodajo na domu in lokalni tržnici kmetijskih izdelkov v Tolminu (Foto: Pirih, 2006).

Na obravnavanem območju je tudi veliko prostorski problemov, eden takšnih je izginjanje tipične arhitekture, neosveščenost ljudi pri urejanju prostora in neupoštevanje tipologije naselij. Temu strokovnjaki s področja prostorskega planiranja namenjajo veliko pozornosti, zato se nam zdi škoda, da se jim v RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske ne posveča dovolj ali skoraj nič pozornosti.

Tradicionalna arhitektura daje vaškim naseljem poseben čar. Ohranjanje tipike naselij je pomembno, če želimo razvijati turizem na tem področju. Poleg tega je pomembno tudi za prebivalce naselij, ki se morajo v svojem bivalnem okolju dobro počutiti. Znotraj vaških naselij se vedno bolj pojavljajo novi moderni objekti, ki skoraj vedno kazijo izgled vasi z vpadljivimi fasadami in modernimi oblikami. Novogradnje so postavljene izven strnjene naselja. Takšen način umeščanja objektov je popolnoma nasproten avtohtonemu poselitvenemu vzorcu. Novogradnje namreč sledijo načelom mestne gradnje, objekti so višji in večji kot stari. Za ohranitev tipike vasi bi bilo potrebno postaviti merila in pogoje za urejanje naselij, ki so določeni v Pravilniku o vsebini obliki in načinu priprave prostorskega reda občine z dne 3. 2. 2004. S temi merili bi se obnova naselij načrtovala tako, da bi bila privlačna za bivanje in da bi se kljub temu ohranjali obstoječa gradbena struktura,

tradicionalna tipologija in funkcionalnost objektov, kar je bilo v preteklosti zapostavljeno. V naseljih bi bilo potrebno ustrezno urediti javne površine z upoštevanjem naravne in kulturne dediščine, naselje pa bi se moralo kljub temu ustrezno uklapljati v sodobno življenje.

Slika 19: Izginjanje tipične arhitekture in krajinskih vzorcev sicer ni problem, ki bi bil za območje življenjskega pomena. Je pa to zagotovo stvar, kateri se v preteklosti ni posvečalo skoraj nobene pozornosti in kot kaže se bo podoben trend nadaljeval tudi v prihodnje (Foto: Pirih, 2006).

Slika 20: Zaradi neosveščenosti prebivalstva in spremenjenih potreb bivanja izginjajo tradicionalno oblikovana naselja, čeprav bi njihovo tipično zunanjo podobo lahko ohranili z ustreznimi določili za izvajanje posegov v prostor. Šentviška Gora na sliki je podobno kot večina vaških naselij v regiji tekom razvoja postala prava mešanica različnih stilov in materialov (Pirih, 2002).

Pri urejanju podeželskega prostora za potrebe sodobnega načina življenja je potrebno upoštevati, da se bodo kmetije, če bodo hotele biti konkurenčne evropskemu kmetijstvu, močno povečevale. Za tak razvoj potrebujejo ustrezne lokacijske razmere, ne da bi ob tem ovirale drugo vaško prebivalstvo. Če torej hočemo pri razvoju podeželja upoštevati smernice EU, moramo upoštevati tudi trend rasti kmetij, zato moramo nujno izdelati kriterije za lokacijo perspektivnih kmetij. Tudi ta prostorski problem ni zajet v RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske.

Eden največjih problemov na obravnavanem območju je prometna zaprtost. Ceste so zelo ozke, neurejene in močno vijugaste, kar predstavlja velik problem za transport s tovornjaki. Poleg cest je tu še enotirna železniška proga Jesenice–Nova Gorica in odsek Nova Gorica–Ajdovščina, vendar so železniške postaje ob progi v zelo slabem stanju, vključno z glavno železniško postajo Most na Soči, ki ne premore niti okrepčevalnice za turiste, ki povečini uporabljajo tovrstno prometno povezavo. Ta prometna zaprtost območja vpliva tudi na slabo razvitost gospodarstva, saj je transport bistvenega pomena za razvoj. Obnova in ureditev infrastrukture je bistvenega pomena za razvoj novih delovnih mest in s tem ohranjanje prebivalstva tudi v bolj odročnih vaseh. Z oddaljevanjem in neustreznimi povezavami med krajem dela in krajem bivanja, stopnja pripadnosti podeželju oziroma kraju bivanja upada, zlasti med mladimi. Privlačnost mestnih območij in zaposlitvenih središč odganja mlade iz podeželskih območij in nemalokrat se ti odločijo tudi za selitev v urbani center oziroma njegovo bližino, bližje delovnim mestom in drugim ugodnostim, ki jih zaenkrat podeželje še ne nudi. Lokalne skupnosti morajo zato nujno najti način za ustrezno ureditev cestne infrastrukture in urediti fleksibilno organiziran javni promet.

S problematiko prometne zaprtosti območja se ukvarjajo trije programi RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske. Ti programi se ukvarjajo z urejanjem lokalnih cest do hribovski in drugih odročnejših krajev. Te poti so ključnega pomena za zmanjševanje depopulacije v teh vaseh. Za izboljšanje gospodarske razvitosti območje pa je pomembna regionalna cesta, imenovana Keltika. Ta cesta je nujno potrebna razširitve, saj je v nekaterih predelih od Idrije do Slapa ob Idrijci ter od Kobarida do Bovca tako ozka, da ni mogoče

srečanje dveh tovornjakov ali večjih vozil. Če hočemo zagotoviti ustrezno gospodarsko razvitost območja, je potrebno najprej urediti prometno infrastrukturo, šele potem bo možen Tudi nadaljnji uspešni razvoj.

Slika 21: Keltika je glavna cestna povezava Zgornjega Posočja s preostalim delom Slovenije. Znana je po svoji ozkosti in številnih in ostrih ovinkih (Pirih, 2002).

Ukrepi PRP bodo pomembno prispevali tudi k okoljskim, ekonomskim in socialnim koristim podeželskih območij. Ocena učinkov ukrepov PRP je prikazana v preglednici.

Tabela 9: Ekonomski, okoljski in socialni učinki ukrepov Razvojnega programa podeželja (Razvojni program podeželja za obdobje 2007–2013, 2006)

UKREPI	Ekonomski	Okoljski	Socialni
Območja z omejenimi možnostmi Za kmetijsko dejavnost	+++	++	+++
Kmetijsko okoljski ukrepi	++	+++	+
Zgodnje upokojevanje	++	0	+++
Podpora izvajanju EU standardov	++	+++	0
Tehnična pomoč	0	0	++

Velik vpliv: +++ srednji++ majhen:+ nima vpliva 0

Izravnalna plačila za območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost v veliki meri prispevajo k dohodku kmetov na teh specifičnih območjih. V povezavi z osnovnimi načeli

dobre kmetijske prakse ta ukrep prispeva tudi k varovanju kmetijskih zemljišč, ima pa tudi pozitiven socialni vpliv na ohranjenost poseljenosti na območjih z nizko gostoto prebivalstva.

Kmetijsko okoljski ukrepi nedvomno pozitivno vplivajo na okolje, tako z zmanjševanjem negativnih učinkov kmetijstva, kot tudi z vzdrževanjem obstoječega stanja. Njihov namen je dolgoročno izboljšanje naravnih virov. Kmetijsko okoljska plačila so namenjena delnemu kritju stroškov dodatnega dela zaradi izpolnjevanja posebnih zahtev pri posameznem ukrepu. Ukrepi pozitivno vplivajo tudi na dvig izobrazbene ravni in usposobljenost za izvajanje sonaravnih načinov kmetovanja.

Vsi udeleženci, ki sodelujejo pri pripravi, izvajanju in monitoringu PRP, lahko koristijo sredstva za tehnično pomoč, predvsem preko aktivnosti za povečanje ozaveščenosti, izboljšanja znanja in raziskovalnega dela.

7 ZAKLJUČEK

Evropska unija (EU) se vedno bolj zaveda pomena podeželskega prostora, kar vidno zaznamuje njeno politiko. V EU deluje s svojimi strateškimi smernicami t. i. Evropska skupnost za razvoj podeželja, ki je oblikovala **enotne strateške smernice za razvoj podeželja**. Politika razvoja podeželja v prihodnjem programskem obdobju 2007–2013 bo v skladu s tremi tematskimi osmi iz nove **Uredbe o razvoju podeželja** (št. 1698/2005) usmerjena v tri področja: v večjo konkurenčnost kmetijstva in gozdarstva, v okolje in krajino ter v izboljšanje kakovosti življenja ter diverzifikacijo podeželskega gospodarstva. Četrta os LEADER uvaja razvoj podeželja z lokalnim pristopom od spodaj navzgor. Glavne težnje razvoja podeželja so, da bi ruralni razvoj premaknili s samo kmetijskega vidika k čim bolj globalnemu. Novo programsko obdobje je tako izjemna priložnost, da se sredstva iz novega sklada za razvoj podeželja preusmerijo na gospodarsko rast, na nova delovna mesta in trajnostni razvoj. Države članice lahko zdaj na podlagi evropskega pravnega akta izdelajo nacionalne strateške načrte in programe za razvoj podeželja in jih potem predložijo Evropski komisiji.

Z vstopom Slovenije v EU je samostojno izvajanje kmetijske politike nadomestila skupna kmetijska politika Evropske unije. Skupaj z njo pa se je deloma poenotilo tudi njeno financiranje. Evropska unija namreč skoraj polovico svojega proračuna namenja za izvajanje kmetijske politike. Slovenija je kot članica EU na podlagi strateških smernic za razvoj podeželja oblikovala dokumente, s pomočjo katerih se bo načrtoval razvoj podeželja v obdobju 2007–2013. Ti strateški dokumenti so: Strategija prostorskega razvoja Slovenije (SPRS), Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja (NSN), regionalni razvojni programi (RRP) in razvojni programi podeželja (RPP). Pristop Slovenije k EU je velik izziv, ki prinaša precej nevarnosti, vendar tudi priložnosti. Območja, ki se bodo znala organizirati in izkoristiti ponujene priložnosti, bodo lahko na novo in bolje zaživela.

V diplomski nalogi je natančneje predstavljen in analiziran Razvojni program podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske.

Snovalci RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske (v nadaljevanju RPP) so po skrbni analizi območja določili probleme, prednosti, slabosti in priložnosti podeželja. Poleg tega, da ima obravnavano območje veliko razvojnih težav, ki se predvsem kažejo v odseljivanju mladih in izobraženih, pa ima tudi veliko razvojnih možnosti. Na osnovi teh značilnosti so nato določili številne ukrepe in programe za razvoj podeželja severne Primorske regije. S pomočjo metode kritičnega branja vsakega od ukrepov smo ocenili, v kolikšni meri je koristen za odpravljanje obstoječih problemov in težav. Pri nalogi smo analizirali tudi skladnost evropskih in slovenskih strateških dokumentov. Skladnost načel prihodnjega razvoja podeželja smo izvedli s pomočjo tabel, v katere smo zapisali vse glavne strateške smernice razvoja podeželja, ki jih je določila EU. Potem smo primerjali, kako tem smernicam sledijo slovenski strateški dokumenti za razvoj podeželja.

Iz analize RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske smo ugotovili da so NSN, RRP Goriške statistične regije in RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske skladni z Uredbo EU o podpori za razvoj podeželja. Še posebej NSN in RPP sta izdelana dosledno po strateških smernicah EU za razvoj podeželja. Vsi strateški dokumenti razvoja podeželja, ki so predstavljeni v nalogi, so si najbolj skladni v dveh ukrepih, in sicer v diverzifikaciji podeželskega gospodarstva in v ukrepu izboljšanja kakovosti življenja na podeželju.

RPP ustrezno upošteva prednosti, priložnosti in tudi probleme podeželja. Po izvedeni analizi pa lahko zaključimo, da ima kljub vsemu RPP oziroma njegov osnutek tudi nekaj pomanjkljivosti in šibkih točk, ki bi jih veljalo čim prej odpraviti. Je pa RPP po drugi strani priložnost in prva izkušnja za »preklop« na zavedanje in ukrepanje glede vedno večjih problemov na podeželju.

Ker je idej, kako v prihodnje razvijati podeželje veliko, je seveda treba izbrati tiste, ki bodo pri uresničevanju imele prednost pred drugimi. RPP predvideva tri ukrepe znotraj katerih je 11 programov razvoja podeželja. Vendar so šele izvedbeni projekti tista faza, v kateri bodo v programu zapisane naloge lahko prešle v realizacijo na terenu. Z izvedbo dejanskih projektov se bo stanje v prostoru spremenilo, obravnavano območje pa bo tako za korak bližje cilju.

RPP skuša z zastavljenimi programi čimbolj izkoristiti prednosti obravnavanega območja, saj le tako lahko to območje postane ponovno privlačno za življenje in delo

Velik problem podeželja v severozahodnem višinskem delu severne Primorske je pomanjkanje sredstev za zagon dejavnosti, naj si bo kmetijske ali podjetniške. Prav tu pa ima RPP pomembno vlogo, saj predstavlja osnovo za pridobivanje sredstev iz kohezijskih skladov Evropske unije. Če se bodo vsi programi in projekti ali vsaj njihova večina zares izvajali, potem bo RPP s svojimi rezultati prispeval k izboljšanju življenja in dela na podeželju, dvigu dohodka na kmetijah, ustvarjanju novih delovnih mest ter krepitvi posameznih območij v slovenskem in evropskem prostoru.

Pomemben dejavnik razvoja podeželja je podjetniško razmišljanje in angažiranost, samoiniciativnost in aktivnost prebivalcev podeželja. Pri vsem tem pa je seveda zelo dobrodošla in mnogokrat nujno potrebna tudi pomoč lokalnih skupnosti, države in navsezadnje tudi Evropske unije.

Dejanski razvoj podeželja s pomočjo ukrepov, ki so opredeljeni v RPP za severozahodni višinski del Severne Primorske, je torej zaenkrat šele zamisel, kako, kdaj in v kakšnem prednostnem zaporedju ter s kakšnimi sredstvi se bodo izpeljevale posamezne aktivnosti za zadovoljevanje opredeljenih človeških potreb na obravnavanem območju. Ali bo do uresničitve teh zamisli dejansko prišlo, ne vemo in tudi težko ocenjujemo. Ocenimo pa lahko, ali zastavljeni programi, vodijo k rešitvi problemov in zadovoljitvi potreb, ali pa morda »sekajo mimo«. To smo skušali ugotoviti z analizo RPP.

Glavno delo pri pripravi tega za podeželje severne Primorske zelo pomembnega dokumenta je že opravljeno. Ugotovitve, ki so podane v delu, bodo morda lahko pripomogle, da bo program res ustrezen in koristen, predvsem za ljudi na tem območju. Pripravljavci RPP si namreč močno želijo, da ta »ne bi postal še en "neživljenjski" dokument več, ampak "živ", v procesu usklajevanj pripravljen program, katerega bo večina vendarle priznala za "našega", pa čeprav se vsi ne bodo strinjali prav z vsem v njem. Vsekakor se bo pravi pomen RPP pokazal šele potem, ko bo začel dobivati svoje povsem konkretne rezultate v prostoru in ne le na papirju.

Kljub vsemu pa po pregledovanju načrta za prihodnji razvoj podeželja ostaja kanček dvoma v smislu uresničljivosti programa glede na njegovo vseobsežnost in finančno zahtevnost. Zastavljeni so zelo visoki cilji, ki jih bo v načrtovanem času le težko v celoti doseči. Poraja se bojazen, da bodo mnogi programi spet izzveneli le kot »prazno besedičenje«, ki bo pri ljudeh še okrepilo nezaupanje in prepričanje o nesmiselnosti takšnega načrtovanja. Z upanjem, da programa vendarle ne čaka takšna temna usoda, končujemo delo.

VIRI

Barbič, A. 1991. Prihodnost slovenskega podeželja: Prostor, prebivalci, gospodarske dejavnosti. Novo mesto, dolenjska založba: 285 str.

Barbič, A. 2005. Izzivi in priložnosti podeželja. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede: 334 str.

Brošura ponudnikov kmetijskih pridelkov in izdelkov Zgornjega Posočja. 2006. Tolmin, Posoški razvojni center: 39 str.

Gabrijelčič, P. 1992. Razvoj podeželja in demografsko ogroženih območij.

V: Stanič I. (ur.). 12. sedlarjevo srečanje. Postojna, 28. in 29. maj 1992. Postojna: Zveza urbanistov Slovenije, Ministrstvo za okolje in urejanje prostora: str. 21–28.

Gosar, L. 2001. Metoda izdelave razvojnega programa. Geografski vestnik 73, 1: 73–87.

Gulič, P. 1991. Zasnova programa celovitega razvoja podeželja. Sodobno kmetijstvo, 7-8: 291–294.

Klemenčič, M. 2002. Podeželje na prelomu tisočletja: Izzivi in problemi. V: Mednarodna znanstvena geografska konferenca. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo: 288 str.

Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije

[http://: www.kgzs.si](http://www.kgzs.si) (2007)

Kokolj - Prošek, J. 2005. Priprava Strategije razvoja podeželja 2007–2013. Republika Slovenija, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, sektor za strukturno politiko in podeželje.

[http://: www.kgzs.si](http://www.kgzs.si) (14.2.2007)

Kokolj - Prošek, J. 2006. Program razvoja podeželja v republiki Sloveniji za obdobje 2007–2013. Republika Slovenija, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, sektor za strukturno politiko in podeželje.

http://: www.kgzs.si (14.2.2007)

Kovačič, M. 1995. Idejne in teoretske osnove za razvoj podeželja. Izhodišča, sestavine in problemi celovitega razvoja podeželja v Sloveniji. V: Kovačič, M. (ur.). Zbornik posveta, Ljubljana: Biotehniška fakulteta, Inštitut za agrarno ekonomiko.

Krajnc, A. 2004. Problematika razvoja podeželja z vidika CRPOV. Diplomaska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.

Kušar, S. 2003. Za kaj pa ne bi planirali. GEOMix, glasilo društva mladih geografov Slovenije 10, 1: str. 41–46.

Malnarič, N. 2006. Razvoj podeželja v skladu z direktivami Evropske unije. Diplomaska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Oddelek za geodezijo, smer: prostorska informatika.

NSN – Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007–2013, 2006. Ljubljana: RS, ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.

http://: www.pososki-rc.si (15.11.2006).

Ogorelec, B., Dalla Valle, S. 1989 . Načrtovanje na podeželju. Urbani izziv 10: 40–42.

Osnutek Regionalnega Razvojnega Programa za obdobje za Goriško statistično regijo 2007–2013.

http://: www.pososki-prc.si (20.01.2007)

Perpar, T., 1995. Celovit razvoj podeželja– Izhodišča, sestavine in problemi celovitega razvoja podeželja v Sloveniji. Kovačič, M. (ur.). Zbornik posveta. Ljubljana: Biotehniška fakulteta, Inštitut za agrarno ekonomiko.

Pirih, D., 2002. Regionalni razvojni program goriške regije: analiza in ključni prostorski problemi. Diplomski naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.

Pirih, K., 2004. Merila in pogoji za urejanje naselij Tomišelj, Vrbljene in Strahomer. Diplomski naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, FGG, Oddelek za Geodezijo.

Ploštajner, Z., Ščančar, R., 2006. Kako se bo v novem štiriletnem obdobju razvijalo podeželje. *Epicenter* 7, 5 :10–11.

Posoški razvojni center

<http://www.pososki-rc.si> (2007)

Prosen, A., 1991. Planiranje podeželskega prostora. V: Barbič A. (ur.). Zbornik Prihodnost slovenskega podeželja: prostor, prebivalci, gospodarske dejavnosti. Novo Mesto, Dolenjska založba: 47-61

Prosen, A., 1993. Sonaravno urejanje podeželskega prostora. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, katedra za prostorsko planiranje: 180 str.

Prosen, A., 2003. Urejanje podeželskega prostora–naloga integralnega ali sektorskega načrtovanja?. *Urbani izziv* 14, 1: 32–40.

Razvojni program podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske, 2005. Tolmin, Posoški razvojni center Kobarid.

<http://www.pososki-prc.si> (4.1.2007).

Resnik, R. 2005. Urejanje podeželskega prostora v strategiji prostorskega razvoja Slovenije. Seminarska naloga. Ljubljana: Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Oddelek za Geodezijo: 18 str.

Strategija prostorskega razvoja Slovenije, 2003. Ljubljana: Ministrstvo za okolje, prostor in energijo. Str.

Šarec, A. 1992. Nacionalna strategija prostorskega razvoja Slovenije. V: Stanič I. (ur.). Zbornik 12. sedlarjevega srečanja. Postojna, 28. - 29. maj 1992. Zveza urbanistov Slovenije, ministrstvo za okolje in urejanje prostora: str. 21–28.

Uredba Sveta št. 1698/2005 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. UL RS 277, 21/10/2005.

Vladni portal z informacijami o življenju v Evropski uniji
[http// :www.evropa.gov.si](http://www.evropa.gov.si) (2007)

Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja. 1999. Uradni list RS, 60, str. 7674–7678.

Zakon o urejanju naselij

Zakon o urejanju prostora (ZUreP–1). UL RS št. 110/02: 13060–13069.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	STRATEŠKI PRISTOP K RAZVOJU PODEŽELJA	3
2.1	Strateško planiranje podeželskega prostora.....	3
2.2	Strateška načela celovitega razvoja podeželja.....	6
3	EVROPSKI PRISTOPI K RAZVOJU PODEŽELJA	12
3.1	Predpristopna pomoč kandidatkam za članstvo v Evropski uniji	14
3.2	Evropske strateške smernice za razvoj podeželja v obdobju 2007-2013	17
3.2.1	Strategija razvoja podeželja v EU po oseh	22
4	RAZVOJ PODEŽELJA V SLOVENIJI.....	27
4.1	Dosedanja praksa urejanja podeželskega prostora v Sloveniji	27
4.2	Ravni planskih in prostorskih aktov za potrebe načrtovanja podeželja	30
4.3	Razvoj podeželja v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije.....	34
4.3.1	Izhodišča in cilji prostorskega razvoja Slovenije	
4.3.2	Razvoj podeželja v SPRS.....	36
4.3.3	Razvoj prostorskih sistemov z usmeritvami za razvoj na regionalni in lokalni ravni.....	38
4.3.4	Ukrepi za izvajanje SPRS.....	40
4.4	Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja v Sloveniji 2007-2013	40
4.4.1	Strategija razvoja podeželja v Sloveniji po oseh	43
4.5	Razvoj podeželja v Regionalnem razvojnem programu	48
4.5.1	Goriška statistična regija in njeno podeželje.....	52
4.5.2	Strategija razvoja podeželja v predlogu RRP Severne Primorske (Goriške statistične regije) za obdobje 2007–2013.....	55
4.6	Razvojni program podeželja	65

5	RAZVOJNI PROGRAM PODEŽELJA V SZ VIŠINSKEM DELU SEVERNE PRIMORSKE	69
5.1	Predstavitev območja severozahodnega višinskega dela Severne Primorske	69
5.1.1	Socialne značilnosti območja	71
5.1.2	Kmetijska dejavnost	71
5.1.3	Podjetništvo	74
5.1.4	Infrastruktura	75
5.1.5	Turizem	75
5.2	Priprava razvojnega programa podeželja za severozahodni višinski del Primorske	84
5.2.1	Razvojna vizija in cilji	84
5.2.2	Financiranje izvedbene faze RPP	85
5.2.3	Ukrepi za izvajanje strategije – prednostne naloge in projekti	86
6	ANALIZA RAZVOJNEGA PROGRAMA PODEŽELJA ZA SZ VIŠINSKI DEL SEVERNE PRIMORSKE	93
6.1	Skladnost evropskih in slovenskih načel razvoja podeželja za obdobje 2007–2013	94
6.2	Analiza Razvojnega programa podeželja za severozahodni višinski del Severne Primorske	96
7	ZAKLJUČEK	110
	VIRI	114

PRILOGA A: SEZNAM PROJEKTOV RAZVOJA PODEŽELJA severozahodno višinski del Severne Primorske

Predlagatelj projekta		Naslov projekta in opredelitev, ali gre pretežno za investicijo ali za mehke projektne aktivnosti	Stopnja pripravljenosti projektov	Vrednost v EUR
Program 4.1 Podjetnost in zaposlitvene možnosti na podeželju				
Ukrep 4.1.1 Usposabljanje in krepitev podjetnosti na podeželju				
1.	RRA in izvajalci	Izvedba usposabljanj, izobraževanja in svetovanj (mehke aktivnosti)	Pripravljen za izvedbo	490.000 70.000 letno
<i>V ta projekt so prijavljeni naslednji predlogi projektov lokalnega značaja:</i>				
1.	ICRA d.o.o. Idrija	Več znanja na podeželju	Pripr. za izvedbo	12.520 letno
2.	ICRA d.o.o. Idrija	Publikacija Umni kmetovalec	Pripr. za izvedbo	2.500 letno
3.	ICRA d.o.o. Idrija	Svetovanja s področja podjetništva in dopolnilnih dejavnosti na podeželju	Pripr. za izvedbo	12.520 letno
4.	Občina Miren Kostanjevica	Izobraževanja in usposabljanja s področja podjetniških znanj	Ideja	19.920 letno*
5.	MONG	Celostni razvoj podeželja	Ideja	22.540 letno*
Ukrep 4.1.2 Razvoj, povezovanje in trženje lokalnih pridelkov in izdelkov podeželja				
1.	RRA in izvajalci	Trženje pridelkov in izdelkov s podeželja (investicija+mehke aktivnosti)	Pripravljen za izvedbo	2.970.342 cca 425.000 letno
<i>V ta projekt so prijavljeni naslednji predlogi projektov lokalnega značaja:</i>				
1.	MONG	Nabiranje, gojenje in raba zelišč, sadežev in gliv	Pripravljen za izvedbo	292.105
2.	PRC	Razvoj in trženje produktov podeželja	Pripravljen za izvedbo	100.000
3.	Društvo ljubiteljev narave Planota	Promocija in trženje dobrot narave in izdelkov pridnih rok	Pripravljen za izvedbo	400.000
4.	CRP TRG Vipava	Izvajanje aktivnosti podeželskega razvojnega jedra	Pripravljen za izvedbo	350.000 50.000 letno
5.	JZ Triglavski narodni park	Oblikovanje blagovne znamke TNP	Ideja	41.667
6.	CRP TRG Vipava	Oblikovanje blagovne znamke Vipavska dolina za skupno trženje produktov	Ideja	35.000
7.	Razvojna agencija ROD	Konzorcij pridelovalcev sadja iz Vipavske doline	Ideja	45.000
8.	Občina Cerkno	Ureditev prostorov za promocijo in prodajo produktov podeželja v Cerknem	Ideja	83.500
9.	Občina Cerkno	Oblikovanje blagovne znamke »Porezen beef«	Ideja	33.383
10.	ICRA d.o.o. Idrija	Delovanje tržno promocijskih prostorov za prodajo produktov podeželja v Idriji	Ideja	116.844 16.692 letno
11.	ICRA d.o.o. Idrija	Prodaja na domu – povezovanje ponudnikov Idrijsko Cerkljanskega podeželja	Ideja	33.383
12.	ICRA d.o.o. Idrija, PRC Tolmin	Oblikovanje blagovne znamke za produkte podeželja na območju RPP-ja za SZ hribovski del regije	Ideja	50.000

se nadaljuje ...

... nadaljevanje

13.	ICRA d.o.o. Idrija	Razvoj ponudbe za organizacijo tematskih dni, tematskih poti, naravoslovnih dni, taborov in predstavitev dejavnosti v povezavi s kmetijstvom, podjetništvom in turizmom na podeželju	Ideja	375.563
14.	Razvojna agencija ROD, MONG Občina BRDA	Tematske poti kmetijskih produktov podeželja (VVC in ostale)	Pripravljen za izvedbo	654.751
15.	Vinska klet Goriška Brda	Določanje primernih vinogradniških leg za c.v. rebulo in definiranje aromatskega profila c.v. rebule	Dokument. v pripravi	66.000
16.	Agroind Vipava 1894 d.d.	Preureditev kleti (pri sodih) v promocijske namene	Ideja	210.000
17.	Občina Bovec	Izgradnja tržnice v Bovcu	Ideja	83.146
2.	RRA in izvajalci	Skupni predelovalni obrati (investicije)	v pripravi	1.145.000
<i>V ta projekt so prijavljeni naslednji predlogi projektov lokalnega značaja:</i>				
1.	CRP TRG Vipava	Skupna predelovalnica sadja	ideja	250.000
2.	Občina Cerkno	Skupna predelovalnica Šebreljskega želodca	ideja	300.000
3.	Občina Idrija	Skupna predelovalnica mleka - sirarna	ideja	300.000
4.	Občina Ajdovščina, MONG	Regijska premična klavnica	ideja	295.000
Ukrep 4.1.3 Razvoj »naravi« prijaznega kmetovanja				
1.	RRA in izvajalci	Prijazno do narave (investicije + mehke aktivnosti)	Pripravljen za izvedbo	934.000 cca 133.000 letno
<i>V ta projekt so prijavljeni naslednji predlogi projektov lokalnega značaja</i>				
1.	Občina Tolmin	Pospeševanje razvoja ekološkega kmetijstva in ekoturizma		834.000
2.	ICRA d.o.o. Idrija	Razvoj ekološkega in sonaravnega kmetovanja		100.000
Ukrep 4.1.4 Razvoj obrtne, turistične in druge ponudbe na podeželju				
1.	RRA	Regijska shema (sklad) za podporo malim nastanitvenim in gostinskim kapacitetam na podeželju (investicije)	ideja	1.800.000 300.000 letno
<i>Ta predlog je bil oblikovan na podlagi prejetih predlogov:</i>				
1.	Občina Ajdovščina	Regijska shema (sklad) za podporo nastanitvenim kapacitetam na podeželju	ideja	250.000 letno na nivoju regije
2.	Občina Kobarid	Razvoj gostinske ponudbe in nočitvenih kapacitet na podeželju	ideja	50.000 letno na nivoju občine
2.	Turistična kmetija Mladovan	Izdelava gradbene dokumentacije in izgradnja«Športno-rekreacijsko –gostinskega centra Mladovan« v Ozeljanu	Dokumenta cija v pripravi	700.000
Ukrep 4.1.5 Konkurenčnost kmetijstva, gozdarstva in agroživilske industrije				
1.	Vinska klet Goriška Brda	Oprema za kondicioniranje prostorov, v katerih bo potekalo sušenje grozdja (investicija)	Dokument. V pripravi	100.000

se nadaljuje ...

nadaljevanje ...

Program 4.2 Kakovost življenja na podeželju				
Ukrep 4.2.1 Obnova in ureditev vasi ter posodabljanje in vzpostavljanje lokalne infrastrukture				
1.	RRA in izvajalci	Infrastruktura na podeželju (investicije)	Pripravljen na izvedbo	19.513.000
<i>V ta projekt so prijavljeni naslednji predlogi projektov lokalnega značaja:</i>				
1.	Občina Vipava	Elektrifikacija planote Nanos, II. Faza	Pripravljen na izvedbo	250.375
2.	Kmetijstvo Vipava d.d.	Šempas III hidrantno omrežje NS Vogršček	Pripravljen na izvedbo	417.000
3.	Kmetijstvo Vipava d.d.	Namakalni sistem Košivec	Idejni projekt	8.345.852
4.	Občina Ajdovščina	Namakalni sistem Bitna Velike Žablje	ideja	7.500.000
5.	Občina Renče Vogrsko	Projektiranje in izvedba sistema namakanja kmetijskih površin iz zadrževalnika Vogršček	ideja	1.500.000
6.	Občina Ajdovščina	Ureditev živinskega sejmišča	ideja	1.499.773
Ukrep 4.2.2 Večnamenski objekti, IKT, telecentri na podeželju				
1.	RRA in izvajalci	Večnamenski objekti na podeželju (investicije + mehke aktivnosti)	Pripravljen na izvedbo	5.956.333
<i>V ta projekt so prijavljeni naslednji predlogi projektov lokalnega značaja:</i>				
1.	Občina Kobarid	Zelena hiša (Pepčeva hiša) (TNP) Kobarid	Pripravljen za izvedbo	250.000
2.	Frančiškanski samostan Sveta Gora	Vzpostavitev duhovne akademije na Sveti Gori	Pripravljen na izvedbo	700.000
3.	Občina Bovec	Izobraževalno središče Log pod Mangrtom	Pripravljen na izvedbo	260.000
4.	JZ triglavski narodni park	Informacijsko središče TNP v trenti	Dokument. V pripravi	1.042.000
5.	Krajevna skupnost Drežnica	Večnamenski objekt v Drežnici	Dokument. V priprav	1.000.000
6.	Dario Berginc s.p.	Ustanovitev telecentra v Bovcu	Idejni projekt	42.000
7.	JZ triglavski narodni park	Informacijske točke in postaje TNP	Idejni projekt	417.000
8.	Občina Kobarid	Usposobitev in oprema večnamenskega skupnega objekta v Drežniških ravnah	Ideja	208.333
9.	Planinsko društvo Podbrdo	Odkup zemljišča v vasi Stržišče in izgradnja skladišča za potrebe oskrbovanja Doma Zorka Jelinčiča	Dokument. V pripravi	13.000
10.	Planinsko društvo Podbrdo	Posodobitev Doma Zorka Jelinčiča	Dokument. V pripravi	24.000
11.	Občina Šempeter Vrtojba	Kulturno turistični center Vrtojbensko Biljenski griči	ideja	2.000.000
Ukrep 4.2.3. Vzpostavitev oskrbnih funkcij				
<i>Trenutno ni predlogov projektov</i>				

se nadaljuje ...

... nadaljevanje

Ukrep 4.2.4 Vzpodbijanje kulturne in društvene dejavnosti				
1.	RRA in izvajalci	Krepitev socialnih odnosov in podpora društvenim dejavnostim na podeželju (regijska shema) (mehke aktivnosti + investicije)	ideja	600.000 100.000 letno
Program 4.3 Trajnostna raba naravnih danosti in ohranjanje kulturne dediščine				
Ukrep 4.3.1 Trajnostna raba obnovljivih virov energije				
<i>Trenutno ni predlogov projektov</i>				
Ukrep 4.3.2 Izboljševanje gospodarske vrednosti gozdov				
<i>Trenutno ni predlogov projektov</i>				
Ukrep 4.3.3 Revitalizacija objektov in spomenikov kulturne dediščine in ohranjanje ljudskega izročila in identitete podeželja				
1.	RRA in izvajalci	Ohranjanje in vrednotenje naravne in kulturne dediščine (investicije + mehke aktivnosti)	Pripravljen za izvedbo	18.160.732
<i>V ta projekt so prijavljeni naslednji predlogi projektov lokalnega značaja:</i>				
1.	Občina Vipava	Obnova Lanthierjevega gradu EŠD 818 v Vipavi	Pripr. za izvedbo	3.850.000
2.	Občina Vipava	Obnova Gradu LOŽE EŠD 978	Pripr. za izvedbo	1.500.000
3.	MONG	Revitalizacija naselbinskih jeder Šempasa, oseka, Ozeljana in Vitovelj	Pripr. za izvedbo	417.293
4.	MONG	Revitalizacija naselja TABOR	Pripr. za izvedbo	625.939
5.	MONG	Mreža muzejcev tradicionalnih obrti na Goriškem	Pripr. za izvedbo	1.400.000
6.	Turistična zveza Gornjega Posočja	Tehnična dediščina Posočja	Pripr. za izvedbo	400.000
7.	Občina Kobarid	Obnova in revitalizacija planin	Pripr. za izvedbo	5.000.000
8.	CRP TRG Vipava	Vzpostavitev tematske poti »Dediščina Vipavske doline«	Ideja	2.500.000
9.	Kmetijska zadruga Vipava	Rekonstrukcija stare vinske kleti v Vipavi in v objektu vzpostaviti vse slovenski vinski muzej + dodatne dejavnosti	Idejni projekt izdelan	2.000.000
10.	Turistična zveza Gornjega Posočja	Niti preteklosti: tradicionalna ljudska oblačila	Pripr. za izvedbo	80.000
11.	Turistična zveza Gornjega Posočja	Ko bo svet kakor vrt cvetoč (urejanja vasi)	ideja	125.000
12.	Turistična zveza Gornjega Posočja	Ljudska praznovanja in vaški sejmi	ideja	62.500
13.	Škofija Koper	Ureditev spominskih hiš in izdaja monografije o Valentinu Staniču	ideja	200.000
Ukrep 4.3.4 Ohranjanje narave in kulturne krajine				
<i>Trenutno ni predlogov projektov</i>				

PRILOGA B: ANALIZA EVROPSKIH IN SLOVENSКИH NAČEL RAZVOJA PODEŽELJA ZA OBDOBJE 2007-2013

Uredba Sveta o podpori za razvoj podeželja	Strategija prostorskega Razvoja Slovenije	Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja	Regionalni razvojni program	Razvojni program podeželja
<u>ukrepi za spodbujanje znanja in krepitev človeškega potenciala s pomočjo:</u>				
poklicnega usposabljanja in dejavnosti informiranja		✓	✓	✓
pomoč mladim prevzemnikom kmetij		✓		✓
zgodnje upokojevanje kmetov in kmetijskih delavcev,		✓		
uporaba svetovalnih storitev s strani kmetov in lastnikov gozdov,			✓	✓
ustanavljanje služb za pomoč pri upravljanju kmetij in za svetovanje				✓
<u>ukrepe za prestrukturiranje in razvoj fizičnega potenciala ter za spodbujanje inovativnosti s pomočjo</u>				
posodabljanja kmetijskih gospodarstev		✓	✓	✓
izboljševanja gospodarske vrednosti gozdov				
dodajanja vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom,		✓		✓
sodelovanja pri razvoju novih proizvodov, proizvodnih postopkov in tehnologij			✓	✓
izboljševanja in razvoja infrastrukture	✓	✓		✓
pomoč pri obnavljanju proizvodnega potenciala kmetijstva po naravni nesrečah				
<u>ukrepe za izboljšanje kakovosti kmetijske proizvodnje in proizvodov, ki vključujejo:</u>				
pomoč kmetom pri prilagajanju zahtevnim standardom EU			✓	
podporo kmetom, ki sodelujejo v shemah kakovosti hrane,		✓	✓	✓
podporo in pospeševanja prodaje za proizvode, ki so vključeni v sheme kakovosti hrane		✓	✓	✓
<u>ukrepe, ki so namenjeni trajnostni rabi kmetijskih zemljišč in vključujejo:</u>				
plačila kmetom zaradi omejenih možnosti na gorskih območjih	✓			

se nadaljuje ...

... nadaljevanje

Uredba Sveta o podpori za razvoj podeželja	Strategija prostorskega Razvoja Slovenije	Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja	Regionalni razvojni program	Razvojni program podeželja
plačila kmetom na območjih z omejenimi možnostmi, ki niso gorska območja,	✓	✓		
plačila v okviru območij Natura 2000 in plačila, vezana na Direktivo 2000/60/ES,		✓		
kmetijsko okoljska plačila,				✓
plačila za dobro počutje živali,		✓		
podpora za neproizvodne naložbe				
<u>ukrepi za trajnostno rabo gozdnih zemljišč:</u>				
prvo pogozdovanje kmetijskih površin				
prva vzpostavitev kmetijsko-gozdarskih sistemov				
prvo pogozdovanje kmetijskih zemljišč				
Gozdno okoljska plačila				
obnavljanje proizvodnega potenciala gozdov			✓	
podpora za neproizvodne naložbe				
<u>ukrepi za diverzifikacijo podeželskega gospodarstva:</u>				
diverzifikacijo v nezemeljske dejavnosti,	✓	✓	✓	✓
podpora za ustanavljanje in razvoj mikropodjetij		✓	✓	✓
Spodbujanje turističnih dejavnosti	✓	✓	✓	✓
<u>ukrepi za izboljšanje kakovosti življenja:</u>				
osnovne storitve za gospodarstvo in podeželsko prebivalstvo	✓	✓	✓	✓

se nadaljuje ...

... nadaljevanje

Uredba Sveta o podpori za razvoj podeželja	Strategija prostorskega Razvoja Slovenije	Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja	Regionalni razvojni program	Razvojni program podeželja
<u>ukrepi za izboljšanje kakovosti življenja:</u>				
obnovo in razvoj vasi		✓		
ohranjanje dediščine	✓	✓	✓	✓
<u>ukrep poklicnega usposabljanja na področjih 3.osi</u>				
<u>pridobitev strokovnih znanj in animacija območij:</u>				
vzpostavitev in delovanje nacionalne mreže za razvoj podeželja		✓		
priprava lokalnih razvojnih strategij				✓
vključevanje prebivalcev v pripravo lokalnih razvojnih strategij in sodelovanje v LAS.		✓		
<u>vzpostavitev javno-zasebnih partnerstev na podeželskih območjih in njihovo sodelovanje</u>				
<u>Podpora izvajanju lokalnih razvojnih strategij</u>		✓		✓
<u>Podpora sodelovanju I ustvarjanje mreže LAS</u>		✓		✓